

॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः॥

वायुव्यङ् श्वेतमालंभेत् भूतिंकामो वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवतां वायुमेव स्वेनं भागधेयेनोपधावति स एवैनुं भूतिं गमयति भवत्येवातिक्षिप्रा देवतेत्याहुः सैनंमीश्वरा प्रदहु इत्येतमेव सन्तं वायवै नियुत्वंतु आलंभेत नियुद्धा अस्यु धृतिर्धृते पुव भूतिमुपैत्यप्रदाहायु भवत्येव (१)

वायवै नियुत्वंतु आलंभेत ग्रामकामो वायुर्वा इमाः प्रजा नस्योता नैनीयते वायुमेव नियुत्वंन्तुः स्वेनं भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्रजा नस्योता निर्यच्छति ग्राम्येव भवति नियुत्वते भवति ध्रुवा एवास्मा अनपगाः करोति वायवै नियुत्वंतु आलंभेत प्रजाकामः प्राणो वै वायुरपानो नियुत्प्राणापानौ खलु वा एतस्य प्रजाया (२)

अपक्रामतो योऽलं प्रजायै सन्प्रजां न विन्दते वायुमेव नियुत्वंन्तुः स्वेनं भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्राणापानाभ्यां प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजां वायवै नियुत्वंतु आलंभेत ज्योगामयावी प्राणो वै वायुरपानो नियुत प्राणापानौ खलु वा एतस्मादपक्रामतो यस्य ज्योगामयति वायुमेव नियुत्वंन्तुः स्वेनं भागधेयेनोप (३)

धावति स एवास्मिन्नाणापानौ दधात्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव प्रजापतिर्वा इदमेकं आसीश्वरोऽकामयत प्रजाः पशून्थसृजेयेति स आत्मनो वपामुदक्षिदत्तामग्नौ प्रागृह्णात्ततोऽजस्तूपरः समंभवत्तु एव देवताया आलंभतु ततो वै स प्रजाः पशूनसृजत यः प्रजाकामः (४)

पशुकामः स्याथ्स एतं प्राजापत्यमजं तूपरमालंभेत प्रजापतिमेव स्वेनं भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्रजां पशून्नर्जनयति यच्छशुणस्तपुरुषाणां रूपं यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्रवां यदव्यां इव शुफास्तदर्वीनां यदजस्ताद्जानामेतावन्तो वै ग्राम्याः पशवस्तान् (५)

रूपेणवावरन्ये सोमापौष्णं त्रैतमालंभेत पशुकामो द्वौ वा अजायै स्तनौ नानैव द्वावभिजायेते ऊर्जं पुष्टि तृतीयः सोमापूषणांवै स्वेनं भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै पशून्नर्जनयतुः सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनां प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्नर्जनयत्यदुम्बरो यूपो भवत्यूर्गर्वा उदुम्बर ऊर्जेवास्मा ऊर्जं पशूनव-

रुन्धे॥ (६)

भवत्येव प्रजायां आमर्यंति वायुमेव नियुत्वन्तः स्वेन भागधेयेनोप प्रजाकामस्तान् यूपस्थौदेश चा॥६॥ [१]

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ता अस्माथ्मृष्टाः परांचीरायन्ता वरुणमगच्छुन्ता अन्वैताः पुनरयाचत् ता अस्मै न पुनरददाध्सौऽब्रवीद्वर् वृणीष्वाथ मे पुनर्देहीति तासां वरमाऽलभत् स कृष्ण एकशितिपादभवद्यो वरुणगृहीतः स्याथ्स एुतं वारुणं कृष्णमेकशितिपादमालभेत् वरुण- (७)

मेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैन वरुणपाशान्मुश्वति कृष्ण एकशितिपाद्ववति वारुणो ह्येष देवतया समृद्धै सुवर्भानुरासुरः सूर्य तमसाऽविद्युत्तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्य यत्प्रथमं तमोऽपाघन्नसा कृष्णाऽविरभवद्यद्वितीयः सा फल्लुनी यत्तुतीयः सा बलक्षी यदद्व्यस्थादपाकृन्तन्नसाऽविर्वशा (८)

समभवते देवा अब्रुवन्देवपुशुर्वा अयः समभूत्कस्मा इममालफस्यामहु इत्यथ वै तर्ह्यल्पा पृथिव्यासीदजाता ओषधयस्तामविं वशामादित्येभ्यः कामायाऽलभन्त ततो वा अप्रथत पृथिव्यजायन्तौषधयो यः कामयेत् प्रथेय पुशुभिः प्र प्रजयां जायेयेति स एतामविं वशामादित्येभ्यः कामा- (९)

याऽऽलभेताऽदित्यानेव कामः स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैन प्रथयन्ति पुशुभिः प्र प्रजयां जनयन्त्यसावादित्यो न व्यरोचत् तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्मा एुता मुल्हा आलभन्ताऽग्नेयों कृष्णग्रीवीः सँहितामैन्द्रीः श्वेतां बारहस्पत्यां ताभिरेवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्स्मा एुता मुल्हा आलभे- (१०)

ताऽग्नेयों कृष्णग्रीवीः सँहितामैन्द्रीः श्वेतां बारहस्पत्यामेता एव देवताः स्वेन भागधेयेनोप धावति ता एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दंधति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति वसन्ता प्रातराग्नेयों कृष्णग्रीवीमालभेत ग्रीष्मे मध्यन्दिने सँहितामैन्द्रीः शरद्यंपराह्ने श्वेतां बारहस्पत्यां त्रीणि वा आदित्यस्य तेजांसि वसन्ता प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने शरद्यंपराह्ने यावन्त्येव तेजांसि तान्ये- (११)

वाव रुन्धे संवधसरं पर्यालभ्यन्ते संवधसरो वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता संवधसर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति गर्भिणयो भवन्तीन्द्रियं वै गर्भ इन्द्रियमेवास्मिन्दधति सारस्वतीं मेषीमालभेत् य ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचुं न

वदेद्वाग्वै सरस्वतीं सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवास्मिन् (१२)

वाचं दधाति प्रवदिता वाचो भवत्यपन्नदती भवति तस्मान्मनुष्याः सर्वा वाचं वदन्त्याग्नेयं कृष्णग्रीवमा लभेत् सौम्यं ब्रुं ज्योगामयाव्यग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमः रसो यस्य उज्योगामयत्यग्नेवास्य शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसंमुत यदीतासुर्वर्वति जीवत्येव सौम्यं ब्रुमालभेताऽग्नेयं कृष्णग्रीवं प्रजाकामः सोमो (१३)

वै रैतोधा अग्निः प्रजानां प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो दधात्याग्निः प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजामाग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत् सौम्यं ब्रुं यो ब्राह्मणो विद्यामनूच्य न विरोचेत् यदाग्नेयो भवति तेजं एवास्मिन्तेन दधाति यथ्सौम्यो ब्रह्मवर्चुसं तेन कृष्णग्रीवं आग्नेयो भवति तम एवास्मादपहन्ति श्वेतो भवति (१४)

रुचमेवास्मिन्दधाति ब्रुः सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चुसमेवास्मिन्त्विष्ठि दधात्याग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत् सौम्यं ब्रुमाग्नेयं कृष्णग्रीवं पुरोधायाऽु स्पर्धमान आग्नेयो वै ब्राह्मणः सौम्यो राजन्योऽभितः सौम्यमाग्नेयौ भवतुस्तेजसैव ब्रह्मणोभयतौ राष्ट्रं परिगृह्णात्येकधा सुमावृक्षे पुर एनं दधते॥ (१५)

लभेत् वरुणं वृशतामविं वृशमादित्येष्यः कामाय मुल्हा आलभेत् तान्येव सैवास्मिन्सोमः श्वेतो भवति त्रिवर्त्तवरिःशब्दः॥३॥ [२]

देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त स एतं विष्णुर्वामिनमपश्युत्तङ्गं स्वायै देवतायाऽलभेत् ततो वै स इमाँलोकानभ्यजयद्वैष्णवं वामनमालभेत् स्पर्धमानो विष्णुरेव भूत्वेमाँलोकानभिजयति विषम् आलभेत् विषमा इव हीमे लोकाः समृद्ध्या इन्द्राय मन्युमते मनस्वते ललाम् प्राशृङ्गमालभेत् सङ्गामे (१६)

सं यत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्गामं जयतीन्द्रमेव मन्युमन्त मनस्वन्तङ्गं स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं मन्युं मनो दधाति जयति त ए सङ्गाममिन्द्राय मरुत्वते पृश्विसक्थमालभेत् ग्रामकाम इन्द्रमेव मरुत्वन्तङ्गं स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सजाताम्रयच्छति ग्राम्येव भवति यद्वषभस्ते- (१७)

नैन्द्रो यत्पृश्विस्तेन मारुतः समृद्धै पश्चात्पृश्विसक्थो भवति पश्चादन्ववसायिनीमेवास्मै विशं करोति सौम्यं ब्रुमालभेतान्त्रकामः सौम्यं वा अन्तः सोममेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा अन्तः प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति ब्रुर्भवत्येतद्वा अन्तस्य रूपः समृद्धै

सौम्यं बुध्रुमालंभेत् यमलः (१८)

राज्याय सन्तः राज्यं नोपनमेऽसौम्यं वै राज्यः सोममेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै राज्यं प्रयच्छुत्युपैनः राज्यं नंमति बुध्रुभवत्येतद्वै सोमस्य रूपः समृद्धा इन्द्राय वृत्तुरे ललाम प्राशृङ्गमालंभेत गुतश्रीः प्रतिष्ठाकामः पाप्मानमेव वृत्तं तीर्त्वा प्रतिष्ठां गच्छतीन्द्रायाभिमातिप्रे ललाम प्राशृङ्गमा- (१९)

लंभेत् यः पाप्मनो गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अभिमातिरिन्द्रमेवाभिमातिहनः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मात्पाप्मानंमभिमातिं प्रणुदत् इन्द्राय वज्रिणे ललाम प्राशृङ्गमालंभेत् यमलः राज्याय सन्तः राज्यं नोपनमेदिन्द्रमेव वज्रिणः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै वज्रं प्रयच्छति स एनं वज्रो भूत्यां इन्धं उपैनः राज्यं नंमति ललामः प्राशृङ्गो भवत्येतद्वै वज्रस्य रूपः समृद्ध्या॥ (२०)

सङ्क्षेपे तेनालंभिमातिप्रे ललाम प्राशृङ्गमेन पञ्चदश च॥५॥ [३]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्मा एतान्दशरूपभामाऽलंभन्त तथेवास्मिन्त्रुचंमदधूर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्स्मा एतान्दशरूपभामाऽलंभेतामुमेवादित्यः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति वसन्ता प्रातस्मीलुलामानालंभेत ग्रीष्मे मध्यन्दिने (२१)

त्रीञ्छिंतिपृष्ठाञ्छुरद्युपराहे त्रीञ्छिंतिवारात्रीणि वा आदित्यस्य तेजाःसि वसन्ता प्रातर्गीष्मे मध्यन्दिने शरद्युपराहे यावन्त्येव तेजाःसि तान्येवावरुन्धे त्रयस्त्रय आलंभ्यन्ते ऽभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति संवथ्सुरं पुर्यालंभ्यन्ते संवथ्सुरो वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता संवथ्सुर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति संवथ्सुरस्य पुरस्तात्प्राजापत्यं कद्मु- (२२)

मालंभेत प्रजापतिः सर्वा देवता देवतास्वेव प्रतितिष्ठति यदि बिभीयादुश्मा भविष्यामीति सोमापौष्णः श्याममालंभेत सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पूशवः स्वयैवास्मै देवतया पुशुभिस्त्वच करोति न दुश्मा भवति देवाश्च वै युमश्चास्मिलोकैऽस्पर्धन्त स युमो देवानामिन्द्रियं वीर्यमयुवत् तद्यमस्य (२३)

यमुत्वं ते देवा अमन्यन्त युमो वा इदमभूद्यद्युः स्म इति ते प्रजापतिमुपाधावन्तः

एतौ प्रजापतिरात्मनं उक्षवृशौ निरमिमीत् ते देवा वैष्णावरुणीं वृशामालभेत्नैन्द्रमुक्षाणन्तं वरुणेनैव ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन प्राणुदन्तैन्द्रेणैवास्यैन्द्रियमवृज्ञत् यो भ्रातृव्यवान्धस्याथ्स स्पर्धमानो वैष्णावरुणीं (२४)

वृशामालभेत्नैन्द्रमुक्षाणं वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन प्रणुदत्तैन्द्रेणैवास्यैन्द्रियं वृक्षे भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवतीन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रो हृतः षोडशभिर्भूगैरसिनात्तस्य वृत्रस्य शीरप्रतो गाव उदायन्ता वैदेह्योऽभवन्तासामृषभो जघनेऽनौदैत्तमिन्द्रो- (२५)

ज्चायथ्सोऽमन्यत यो वा इममालभेत मुच्येतास्मात्पाप्न इति स आग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत्नैन्द्रमृष्टमं तस्याग्निरेव स्वेन भागधेयेनोपसृतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्नधत्त यः पाप्ननां गृहीतः स्याथ्स आग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत्नैन्द्रमृष्टभमग्निरेवास्य स्वेन भागधेयेनोपसृतः (२६)

पाप्नानमपि दहत्यैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्यत्तु मुच्यते पाप्ननो भवत्येव द्यावापृथिव्यां धेनुमालभेत ज्योगपरुद्धोऽन्योरुहि वा एषोप्रतिष्ठितोऽथैष ज्योगपरुद्धो द्यावापृथिवी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति ते एवैनं प्रतिष्ठां गमयतः प्रत्येव तिष्ठति पर्युरिणीं भवति पर्युरीव हैतस्य राष्ट्रं यो ज्योगपरुद्धः समृद्ध्य वायुव्यं (२७)

वृथस्मा लभेत वायुर्वा अनयोर्वथ्स इमे वा एतस्मै लोका अपशुष्का विडपशुष्काऽथैष ज्योगपरुद्धो वायुमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मा इमालोकान् विशं प्रदापयति प्रास्मा इमे लोकाः सुवन्ति भुञ्जत्येन विडुपतिष्ठते॥ (२८)

मथ्यदिने कदं यमस्य स्पर्धमानो वैष्णावरुणीन्तमिन्द्रोऽस्य स्वेन भागधेयेनोपसृतो वायुव्यं द्विचत्वारिंशत्रा॥८॥ [४]

इन्द्रो वृलस्य बिलमपैर्णोर्थ्स य उत्तमः पशुरासीत्तं पृष्ठं प्रति सुङ्गद्योदक्षिखदत्तं सहस्रं पशवोऽनुदायन्धस उत्तरोऽभवद्यः पशुकामः स्याथ्स एतमैन्द्रमुन्नतमालभेत्नैन्द्रेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पशुन्नप्रयच्छति पशुमानेव भवत्युन्नतो (२९)

भवति साहस्री वा एषा लक्ष्मी यदुन्नतो लक्ष्मियैव पशूनवरुन्धे यदा सहस्रं पशुन्नाप्नुयादर्थं वैष्णवं वामनमा लभेत्तस्मिन्वै तथसहस्रमद्यतिष्ठत्तस्मादेष वामनः सर्मीषितः पशुन्न्यं एव प्रजातेभ्यः प्रतिष्ठां दंधाति कोऽरहति सहस्रं

पृश्नन्नासुमित्याहुरहोरात्राण्येव सुहस्रै सुम्पाद्यालभेत पृशवो (३०)

वा अंहोरात्राणि पृश्नेव प्रजांतान्नतिष्ठां गंमयत्योषधीभ्यो वेहतुमालभेत प्रजाकामं ओषधयो वा एतं प्रजायै परिबाधन्ते योऽलः प्रजायै सन्प्रजां न विन्दत् ओषधयः खलु वा एतस्यै सूतुमापि ग्रन्ति या वेहद्ववृत्योषधीरेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति ता एवास्मै स्वाद्योनैः प्रजां प्रजनयन्ति विन्दते (३१)

प्रजामापे वा ओषधयोऽसुत्युरुपु आपे एवास्मा असंतः सद्वदति तस्मादाहुर्यश्चैव वेदयश्च नापस्त्वावासंतः सद्वदतीत्यैन्द्री॑ सूतवंशामालभेत भूतिकामोऽजातो वा एष योऽलः भूत्यै सन्भूतिं न प्राप्तोतीन्दुं खलु वा एषा सूत्वा वृशाऽमेव- (३२)

दिन्द्रिमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवैनं भूतिं गमयति भवत्येव य एव सूत्वा वशा स्यात्तमैन्द्रमेवालभेतैतद्वाव तदिन्द्रिय॑ साक्षादेवेन्द्रियमवरुन्ध ऐन्द्राग्रं पुनरुथ्मृष्टमालभेतय आ तृतीयात्पुरुषाथ्सोमं न पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्यं सोमपीथो यो ब्राह्मणः सत्रा (३३)

तृतीयात्पुरुषाथ्सोमं न पिबतीन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत् उपैन एव सोमपीथो नंमति यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे यदाग्रेयो भवत्याग्रेयो वै ब्राह्मणः स्वामेव देवतामनु सन्तनोति पुनरुथ्मृष्टो भवति पुनरुथ्मृष्ट इव ह्यैतस्य (३४)

सोमपीथः समृद्धै ब्राह्मणस्पत्यं तूपरमालभेताभिचरन्ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति तस्मां एवैनुमा वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छति तूपरो भवति क्षुरपविर्वा एषा लक्ष्मी यत्तूपरः समृद्धै स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बुरुहिः शृणात्येवैनं वैर्मीदक ङुध्मो भिनत्येवैनम्॥ (३५)

भवत्युन्नतः पृशवो जनयन्ति विन्दते भवत्युम्भैतस्युम्भाणि च॥७॥ [५]

बाहुहस्पत्य॑ शितिपृष्ठमालभेत ग्रामकामो यः कामयैत पृष्ठ॑ संमानानाऽस्यामिति बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवैनं पृष्ठ॑ संमानानाऽकरोति ग्राम्यैव भवति शितिपृष्ठो भवति बाहुहस्पत्यो ह्यैष देवताया समृद्धै पौष्णाऽश्याममालभेतान्नकामोऽन्नं वै पूषा पूषणमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मा (३६)

अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति श्यामो भवत्येतद्वा अन्नस्य रूप॑ समृद्धै

मारुतं पृश्चिमालभेतान्नकामोऽन्नं वै मरुतो मरुतं एव स्वेन भागधेयेनोपं धावति त
एवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति पृश्चिमवत्येतद्वा अन्नस्य रूपं समृद्धा
ऐन्द्रमरुणमालभेतेन्द्रियकाम् इन्द्रमेव (३७)

स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं दंधातीन्द्रियाव्येव भवत्यरुणो
भ्रूमान्भवत्येतद्वा इन्द्रस्य रूपं समृद्धै सावित्रमुपद्वृस्तमालभेत सनिकामः सविता वै
प्रसंस्वानामीशो सवितारमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै सुनिं प्रसुवति दानकामा
अस्मै प्रजा भवन्त्युपद्वृस्तो भवति सावित्रो ह्येष (३८)

देवतया समृद्धै वैश्वदेवं बहुरूपमालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा अन्नं विश्वानेव देवान्थस्वेन
भागधेयेनोपं धावति त एवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति बहुरूपो भवति बहुरूपः
ह्यन्नं समृद्धै वैश्वदेवं बहुरूपमालभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव देवान्थस्वेन
भागधेयेनोपं धावति त एवास्मै (३९)

संजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति बहुरूपो भवति बहुदेवत्यौ^(१) ह्येष समृद्धै
प्राजापत्यं तूपरमालभेत यस्यानांज्ञातमिव ज्योगामयैत्राजापत्यो वै पुरुषः प्रजापतिः
खलु वै तस्य वेद यस्यानांज्ञातमिव ज्योगामयति प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति
स एवैनं तस्मान्ध्रामान्मुश्चति तूपरो भवति प्राजापत्यो ह्येष देवतया समृद्धै॥ (४०)

अस्मा इन्द्रमेवे संजाता विश्वानेव देवान्थस्वेन भागधेयेनोपं धावति त एवास्मै प्रजापत्यो हि त्रीणि च॥५॥ [६]

वृषद्वागो वै गायत्रियै शिरोऽच्छिन्ततस्यै रसः परापतत्तं बृहस्पतिरुपांगृह्णान्धसा
शितिपृष्ठा वशाऽभवद्यो द्वितीयः परापतत्तं मित्रावरुणावृपांगृहीताऽ सा द्विरूपा वशा-
ऽभवद्यस्तृतीयः परापतत्तं विश्वे देवा उपांगृह्णान्धसा बहुरूपा वशाऽभवद्यश्वंतुर्थः परापतत्तस
पृथिवीं प्राविशत्तं बृहस्पतिरुप्य- (४१)

गृह्णादस्त्वेवायं भोगायेति स उक्षवशः समभवद्यलोहितं परापतत्तद्वुद्र उपांगृह्णान्धसा
रौद्री रोहिणी वशाऽभवद्वारहस्पत्याऽ शितिपृष्ठामालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव
स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दंधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवति छन्दसां वा
एष रसो यद्वशा रसं इव खलु (४२)

वै ब्रह्मवर्चसं छन्दसामेव रसेन रसं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत
वृष्टिकामो मैत्रं वा अहर्वरुणीं रात्रिरहोरात्राभ्यां खलु वै पर्जन्यो वर्षति मित्रावरुणावेव

स्वेनं भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मा॑ अहोरात्राभ्यां॒ पर्जन्य॑ वर्षयतुश्छन्दसां॑ वा एष रसो॑ यद्वशा॑ रसं इव॑ खलु॑ वै वृष्टिश्छन्दसामेव॑ रसेन्॑ (४३)

रसं॑ वृष्टिमवरुन्धे॑ मैत्रावरुणी॑ द्विरूपामालभेत॑ प्रजाकामो॑ मैत्रं॑ वा अहर्वारुणी॑ रात्रिरहोरात्राभ्यां॑ खलु॑ वै प्रजाः॑ प्रजायन्ते॑ मित्रावरुणावेव॑ स्वेनं॑ भागधेयेनोपं॑ धावति॑ तावेवास्मा॑ अहोरात्राभ्यां॒ प्रजां॑ प्रजनयतुश्छन्दसां॑ वा एष रसो॑ यद्वशा॑ रसं॑ इव॑ खलु॑ वै प्रजा॑ छन्दसामेव॑ रसेन्॑ रसं॑ प्रजामवं॑ (४४)

रुन्धे॑ वैश्वदेवीं॑ बंहुरूपामालभेतान्नकामो॑ वैश्वदेवं॑ वा अन्नं॑ विश्वानेव॑ देवान्थस्वेनं॑ भागधेयेनोपं॑ धावति॑ त एवास्मा॑ अन्नं॑ प्रयच्छन्त्यन्नाद॑ एव॑ भवति॑ छन्दसां॑ वा एष रसो॑ यद्वशा॑ रसं॑ इव॑ खलु॑ वा अन्नं॑ छन्दसामेव॑ रसेन्॑ रसमन्त्रमवरुन्धे॑ वैश्वदेवीं॑ बंहुरूपामालभेत॑ ग्रामकामो॑ वैश्वदेवा॑ वै (४५)

संजाता॑ विश्वानेव॑ देवान्थस्वेनं॑ भागधेयेनोपं॑ धावति॑ त एवास्मै॑ सजातान्प्रयच्छन्ति॑ ग्राम्येव॑ भवति॑ छन्दसां॑ वा एष रसो॑ यद्वशा॑ रसं॑ इव॑ खलु॑ वै संजाताश्छन्दसामेव॑ रसेन्॑ रसं॑ सजातानवरुन्धे॑ बाहृस्पत्यमुक्षवृशमालभेत॑ ब्रह्मवर्चुसकामो॑ बृहस्पतिमेव॑ स्वेनं॑ भागधेयेनोपं॑ धावति॑ स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चुसं॑ (४६)

दंधाति॑ ब्रह्मवर्चुस्येव॑ भवति॑ वशं॑ वा एष चंगति॑ यदुक्षा॑ वशं॑ इव॑ खलु॑ वै ब्रह्मवर्चुसं॑ वशेनैव॑ वशं॑ ब्रह्मवर्चुसमवरुन्धे॑ गौद्री॑ रोहिणीमालभेताभिचरन्त्रुद्रमेव॑ स्वेनं॑ भागधेयेनोपं॑ धावति॑ तस्मा॑ एवैनमावृश्वति॑ ताजगर्तिमार्च्छति॑ रोहिणी॑ भवति॑ गौद्री॑ ह्वैषा॑ देवतया॑ समृद्धै॑ स्फ्यो॑ यूपो॑ भवति॑ वज्रो॑ वै स्फ्यो॑ वज्रमेवास्मै॑ प्रहरति॑ शरमय॑ बुरुहिः॑ शृणात्येवैनं॑ वैर्भादक॑ इध्मो॑ भिनत्येवैनम्॥१७॥ (४७)

अभि॑ खलु॑ वृष्टिश्छन्दसामेव॑ रसेन्॑ प्रजामवं॑ वैश्वदेवा॑ वै ब्रह्मवर्चुसं॑ यूष॑ एकान्नविश्वतिश्वा॥१७॥ [७]

असावादित्यो॑ न व्यरोचत॑ तस्मै॑ देवाः॑ प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्मा॑ एता॑ सौरी॑ श्वेतां॑ वशामाऽलभन्त॑ तयैवास्मिन्त्रुचमदधुर्यो॑ ब्रह्मवर्चुसकामः॑ स्यात्तस्मा॑ एता॑ सौरी॑ श्वेतां॑ वशामालभेतामुमेवाऽदित्य॑ स्वेनं॑ भागधेयेनोपं॑ धावति॑ स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चुसं॑ दंधाति॑ ब्रह्मवर्चुस्येव॑ भवति॑ बैलुवो॑ यूपो॑ भवत्यसौ॑ (४८)

वा आदित्यो॑ यतोऽजायत्॑ ततो॑ बिल्वं॑ उदत्तिष्ठस्यो॑न्येव॑ ब्रह्मवर्चुसमवरुन्धे॑ ब्रह्मणस्पत्यां॑ बंत्रुकर्णीमा॑ लभेताभिचरन्वारुणं॑ दशकपालं॑ पुरस्तान्निर्विपेद्वरुणेनैव॑ भ्रातृव्यं॑

ग्राहयित्वा ब्रह्मणा स्तृणुते बभ्रुकर्णी भंवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूपः समृद्धै स्फ्यो यूपौ भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरुमयै बुरुहिः कृष्णा- (४९)

त्यैवैनं वैभीदक इधमो भिनत्यैवैनं वैष्णवं वामनमालभेत् यं यज्ञो नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै यज्ञं प्रयच्छत्युपैनं यज्ञो नमति वामनो भंवति वैष्णवो ह्येष देवतया समृद्धै त्वाद्वं वंडबमालभेत पुशुकामस्त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानां (५०)

प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पशूनिंथुनान्नजंनयति प्रजा हि वा एतस्मिन्पशावः प्रविष्टा अथैष पुमान्सन्वंडबः साक्षादेव प्रजाः पशूनवरुन्ये मैत्रः श्वेतमालभेत सङ्गामे सं यत्ते समयकामो मित्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं मित्रेण सन्नयति (५१)

विशालो भंवति व्यवसाययत्यैवैनं प्राजापुत्रं कृष्णमालभेत् वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्यां ईशो प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयति कृष्णो भंवत्येतद्वै वृष्ट्यै रूपः रूपेणैव वृष्टिमवरुन्ये शबलो भवति विद्युतमेवास्मै जनयित्वा वर्षयत्यवाशृङ्गो भंवति वृष्टिमेवास्मै नियच्छति॥ (५२)

कृष्णाति मिथुनानान्नयति यच्छति॥ ५॥ [८]

वरुणः सुषुवाणमन्नाद्यन्नोपानमस्स एतां वारुणीं कृष्णां वशामपश्यत्ता इ स्वायै देवताया आजलभेत ततो वै तमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्याय सन्तमन्नाद्यन्नोपनमेथस एतां वारुणीं कृष्णां वशामालभेत वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद (५३)

एव भंवति कृष्णा भंवति वारुणी ह्येषा देवतया समृद्धै मैत्रः श्वेतमालभेत वारुणं कृष्णमपां चौषधीनां च सन्धावन्नकामो मैत्रीर्वा ओषधयो वारुणीरापोऽपां च खलु वा ओषधीनां च रसमुपर्जीवामो मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भंव- (५४)

त्यापां चौषधीनां च सन्धावालभेत उभयस्यावरुद्धै विशाखो यूपौ भवति द्वे ह्येते देवते समृद्धै मैत्रः श्वेतमालभेत वारुणं कृष्णं ज्योगामयावी यन्मैत्रो भवति मित्रेणैवास्मै वरुणः शमयति यद्वारुणः साक्षादेवैनं वरुणपाशामुच्छत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव देवा

वै पुष्टिं नाविन्दु- (५५)

न्ता मिथुनेऽपश्यन्तस्यां न समराधयन्तावश्विनावब्रूतामावयोर्वा एषा मैतस्यां वदद्विभिति साऽश्विनोरेवाभवद्यः पुष्टिकामः स्याथ्स एतामाश्विनों युर्मीं वशामालभेताश्विनावेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मिन्पुष्टिं धत्तः पुष्ट्यति प्रजयो पशुभिः॥ (५६)

अन्नादौजात्राद एव भेवत्यविद्यन्पश्चत्वारि॑शच्च॥४॥ [३]

आश्विनं धूम्रललाममालभेत् यो दुर्ब्राह्मणः सोमं पिपासेदश्विनौ वै देवानामसोमपावास्तां तौ पश्चा सोमपीथं प्राप्नुतामश्विनावेतस्य देवता यो दुर्ब्राह्मणः सोमं पिपासत्यश्विनावेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत् उपैनः सोमपीथो नंमति यद्धुम्रो भवति धूम्रिमाणमेवास्मादपंहन्ति लुलामौ (५७)

भवति मुखुत एवास्मिन्तेजों दधाति वायुव्यं गोमृगमालभेत् यमजंप्रिवा॒समभि॒श॒सेयुरपूता॑ वा एतं वायुच्छति॑ यमजंप्रिवा॒समभिश॒संन्ति॑ नैष ग्राम्यः पुरुनाऽरुण्यो यद्वैमृगो नेवैष ग्रामे नारण्ये यमजंप्रिवा॒समभिश॒संन्ति॑ वायुवै॑ देवानां पुवित्र॑ वायुमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति॑ स एवै- (५८)

नं पवयति॑ पराची॑ वा एतस्मै॑ व्युच्छन्ती॑ व्युच्छति॑ तमः पाप्मानं प्रविशति॑ यस्याश्विने॑ शस्यमाने॑ सूर्यो॑ नाविर्भवति॑ सौर्यं बंहुरूपमालभेतामुमेवाऽदित्यः॑ स्वेन भागधेयेनोपं धावति॑ स एवास्मात्तमः पाप्मानमपंहन्ति॑ प्रतीच्यस्मै॑ व्युच्छन्ती॑ व्युच्छत्यपु॑ तमः पाप्मानं॑ हते॥ (५९)

लुलामः स एव पद्मत्वारि॑शच्च॥३॥ [१०]

इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो मरुतो यद्वं वो दिवो या वृः शर्म। भरेष्विन्द्रं॑ सुहव॑ हवामहे॑होमुच॑ सुकृतं॑ दैव्यं जनम्। अुग्निं॑ मित्रं॑ वरुणं॑ सातये॑ भग्नं॑ द्यावापृथिवी॑ मरुतः॑ स्वस्तयै॑। मुमत्तु॑ नः परिज्ञा॑ वसुरहा॑ मुमत्तु॑ वातो॑ अपां॑ वृषण्वान्। शिशीतमिन्द्रापर्वता॑ युवन्नस्तन्नो॑ विश्वे॑ वरिवस्यन्तु॑ देवाः। प्रिया॑ वो॑ नाम (६०)

हुवे॑ तुराणाम्। आयत्तुपमरुतो॑ वावशानाः। श्रियसे॑ कं भानुभिः॑ समिमिक्षिरे॑ ते॑ रुश्मिभिस्त॑ ऋक्कंभिः॑ सुखादयः। ते॑ वाशीमन्त॑ इष्मिणो॑ अर्भैरवो॑ विद्रे॑ प्रियस्य॑ मारुतस्य॑

धाम्नः। अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्याख्योमो रुद्रेभिरभिरक्षतु त्मना॥। इन्द्रो मरुद्धिरक्षतुधा कृष्णोत्वादित्यैर्नो वरुणः सर्वशिंशात्। सत्रो देवो वसुभिरग्निः स ४ (६१)

सोमस्तननूभीं रुद्रियाभिः। समिन्द्रो मरुद्धिर्यज्ञियैः समादित्यैर्नो वरुणो अजिज्ञिपत्। यथाऽऽदित्या वसुभिः सम्भूत्वरुद्धौ रुद्राः समजानताभि। एवा त्रिणामन्नहृणीयमाना विश्वे देवाः समनसो भवन्तु। कुत्राचिद्यस्य समृतौ रुण्वा नरो नृषदने। अरहन्तश्चिद्यमिन्यते संञ्जनयन्ति जन्तवः। सं यदिषो वनामहे स ५ हृव्या मानुषाणाम्। उत द्युमस्य शवसं (६२)

ऋतस्य रश्मिमाददे। यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो भवता मृदयन्तः। आवोऽर्वाचौ सुमतिर्वत्यादऽहोश्चिद्या वरिवोवित्तराऽसंत्। शुचिरुपः सुयवसा अदंबु उपक्षेति वृद्धवयाः सुवीरः। नकिष्ठं ग्रन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां भवति प्रणीतौ। धारयन्त आदित्यासो जगुस्था देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः। दीर्घाधियो रक्षमाणा (६३)

असुर्यमृतावानश्चयमाना कृष्णानि। तिस्रो भूर्मीर्धरयुत्री४ रुत द्यूत्रीणि व्रता विद्यथे अन्तरेषाम्। कृतेनाऽऽदित्या महिं वो महित्वं तदर्थमन्वरुण मित्र चारु। त्यां नु क्षत्रियाऽ अवे आदित्यान् याचिषामहे। सुमृद्धीकाऽ अभिष्ठये। न दक्षिणा विचिकित्ते न सव्या न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा। पाक्याचिद्वसवो धीर्याचि- (६४)

द्युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम्। आदित्यानामवसा नूतनेन सक्षीमहि शर्मणा शन्तमेन। अनुगास्त्वे अदितित्वे तुरासं इमं यज्ञं दधतु श्रोषमाणाः। इमं मै वरुण श्रुती हवमुद्या च मृडय। त्वामवस्युराचके। तत्त्वां यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाऽशास्ते यजमानो हविर्भिः। अहेऽमानो वरुणेह बोद्धुरुशः४ सु मा नु आयुः प्रमोषीः॥ (६५)

नामाग्निः स ५ शवसो रक्षमाणा धीर्याचिदेकान्नपञ्चशत्र्यां॥६॥

[११]

वायुव्यं प्रजापतिस्ता वरुण देवामुरा एवंसावादित्यो दशरथभिमिन्द्रो वलस्य वारहस्पत्यं वंपद्मारोऽसो सूरीं वरुणमास्त्रिमिन्द्र वो नरएकादश॥१॥

वायुव्यमाश्रेयो कृष्णग्रीवीमुसावादित्यो वा अंहोरात्राणि वपद्माः प्रजनयिता हृवे तुराणां पञ्चपटिः॥६५॥

वायुव्यं प्रमोषीः॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः समाप्तः॥ २-१॥

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः सृष्टा इन्द्राग्नी अपांगूहताऽ सौऽचायत्प्रजापतिरिन्द्राग्नी
वै मैं प्रजा अपांघुक्षतमिति स एतमैन्द्राग्नमेकांदशकपालमपश्यत्तन्निरवपुत्तावस्मै प्रजाः
प्रासाधयतामिन्द्राग्नी वा एतस्य प्रजामपगूहतो योऽलं प्रजायै सन्मृजां न विन्दत
ऐन्द्राग्नमेकांदशकपालं निर्वपेत्प्रजाकांम इन्द्राग्नी (१)

एव स्वेन भागुधेयेनोप धावति तावेवास्मै प्रजां प्रसाधयतो विन्दते^१ प्रजामैन्द्राग्नमेकां-
दशकपालं निर्वपेष्यर्थमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वेन्द्राग्नी एव स्वेन भागुधेयेनोप धावति
ताभ्यामेवेन्द्रियं वीर्यं भ्रातृव्यस्य वृक्षे वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽप्त वा एतस्मादिन्द्रियं
वीर्यं क्रामति यः संद्वाममुपप्रयात्यैन्द्राग्नमेकांदशकपालं निर्- (२)

वंपेष्यसङ्गाममुपप्रयास्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागुधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं
धत्तः सुहेन्द्रियेण वीर्येणोपप्रयाति जयति तः संद्वामं वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्थते
यः संद्वामं जयत्यैन्द्राग्नमेकांदशकपालं निर्वपेष्यसङ्गामं जित्वेन्द्राग्नी एव स्वेन भागुधेयेनोप
धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं (३)

धत्तो नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृद्धतेऽप्त वा एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं क्रामति य एति
जनतामैन्द्राग्नमेकांदशकपालं निर्वपेजनतामेष्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागुधेयेनोप धावति
तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तः सुहेन्द्रियेण वीर्येण जनतामेति पौष्णं चरुमनुनिर्वपेत्पूषा वा
इन्द्रियस्य वीर्यस्यानुप्रदाता पूषणमेव (४)

स्वेन भागुधेयेनोप धावति स एवास्मा इन्द्रियं वीर्यमनु प्रयच्छति क्षेत्रपत्यं चरुं
निर्वपेजनतामागत्येयं वै क्षेत्रस्य पतिरस्यामेव प्रतिंतिष्ठत्यैन्द्राग्नमेकांदशकपालमुपरिष्टा-
न्निर्वपेदस्यामेव प्रतिष्ठायैन्द्रियं वीर्यमुपरिष्टादात्मन्यत्ते॥ (५)

प्रजाकांम इन्द्राग्नी उपप्रयात्यैन्द्राग्नमेकांदशकपालं निर्वीर्यं पूषणमेवेकात्रचत्वारिंशता॥ ५॥

[१]

अग्रये पथिकृते पुरोडाशमुष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्णमासयज्ञी सत्रमावास्यां वा

पौर्णमासीं वाऽतिपादयैत्यथो वा एषोऽस्यपूर्थेनैति यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्त्रामावास्या वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयैत्यग्निमेव पूर्थिकृतङ्गु स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनुमप्यथात्पत्यन्यामपि नयत्यनुद्वान्दक्षिणा वृही ह्येष समृद्ध्या अग्नये ब्रूतपतये (६)

पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेद्य आहिताग्निः सन्त्रब्रत्यग्निमेव चरेदग्निमेव ब्रूतपतिः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैन ब्रूतमालम्भयति ब्रत्यो भवत्यग्नये रक्षोद्ग्रे पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेद्य रक्षांसि सचेतनग्निमेव रक्षोहणः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्माद्रक्षाः स्यपहन्ति निशितायां निर्वपे- (७)

निशितायाः हि रक्षांसि प्रेरते सम्पर्णायेवैनानि हन्ति परिंश्रिते याजयेद्रक्षसामनवचाराय रक्षोद्ग्री यज्ञानुवाक्ये भवतो रक्षसाः सृत्यां अग्नये रुद्रवते पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेदभिचरंत्रेषा वा अस्य घोरा तनूर्यद्वुदस्तस्मा एवैनमावृश्चति ताजगर्तिमाच्छत्यग्नये सुरभिमते पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेदस्य गावो वा पुरुषा - (८)

वा प्रमीयेन् यो वा बिभीयादेषा वा अस्य भेषज्यां तनूर्यस्मुरभिमती तयैवास्मै भेषजं करोति सुरभिमते भवति पूतीगन्धस्यापहत्या अग्नये क्षामवते पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेदसङ्गामे सं यत्ते भागधेयेनैवैन शमयित्वा परानुभि निर्दिशति यमवरेषां विद्ध्यन्ति जीवति स यं परेषां प्र स मीयते जयति त एव सङ्गाम- (९)

मभि वा एष एतानुच्यति येषां पूर्वापुरा अन्वश्चः प्रमीयन्ते पुरुषाहुतिर्हस्य प्रियतमाग्नये क्षामवते पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेद्वाग्धेयेनैवैन शमयति नैषां पुराऽयुषोऽपरः प्रमीयतेऽभि वा एष एतस्य गृहानुच्यति यस्य गृहान्दहत्यग्नये क्षामवते पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेद्वाग्धेयेनैवैन शमयति नास्यापरं गृहान्दहति॥ (१०)

ब्रूतपतये निशितायानिर्वपेत्पुरुषाः सङ्गामन्त्र चुत्वारि च॥५॥ [२]

अग्नये कामाय पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदग्निमेव कामः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैन कामेन समर्द्धयत्युपैनु कामो नमत्यग्नये यविष्टाय पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेद्यस्पर्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वाऽग्निमेव यविष्टुः स्वेन भागधेयेनोप धावति तेनैवेन्द्रियं वीर्यं भ्रातृव्यस्य (११)

युवते वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयते ऽग्न्ये यविष्टाय पुरोडाशं मृष्टाकं पालं निर्वपेदभिचर्यमाणोऽग्निमेव यविष्टुङ् स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्माद्रक्षांसि यवयति नैनं मभिचर्यस्तृणुते ऽग्न्ये आयुष्मते पुरोडाशं मृष्टाकं पालं निर्वपेद्यः कामयैतु सर्वमायुरियामित्युग्निमेवाऽऽयुष्मन्तुङ् स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मि- (१२)

नायुर्दधाति सर्वमायुरेत्युग्न्ये जातवैदसे पुरोडाशं मृष्टाकं पालं निर्वपेद्बूतिकामोऽग्निमेव जातवैदसुङ् स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैन् भूति गमयति भवत्येवाग्न्ये रुक्मते पुरोडाशं मृष्टाकं पालं निर्वपेद्रुक्कामोऽग्निमेव रुक्मन्तुङ् स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्त्रुचं दधाति रोचत एवाग्न्ये तेजस्वते पुरोडाश- (१३)

मृष्टाकं पालं निर्वपेत्तेजस्कामोऽग्निमेव तेजस्वन्तुङ् स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्तेजौ दधाति तेजस्व्येव भवत्युग्न्ये साहृन्त्याय पुरोडाशं मृष्टाकं पालं निर्वपेथसीक्षमाणोऽग्निमेव साहृन्त्यङ् स्वेन भागधेयेनोप धावति तेनैव संहते यस्मीक्षते॥ (१४)

भ्रातृव्यस्यास्मिन्तेजस्वते पुरोडाशं मृष्टात्रिरश्च॥ ३॥

अग्न्येऽन्नवते पुरोडाशं मृष्टाकं पालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नवान्थस्यामित्युग्निमेवान्नवन्तुङ् स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनमन्नवन्तं करोत्यन्नवानेव भवत्युग्न्येऽन्नादाय पुरोडाशं मृष्टाकं पालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नादः स्यामित्युग्निमेवान्नादङ् स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनमन्नादं करोत्यन्नाद - (१५)

एव भवत्युग्न्येऽन्नपतये पुरोडाशं मृष्टाकं पालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नपतिः स्यामित्युग्निमेवान्नपतिः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनमन्नपतिं करोत्यन्नपतिरेव भवत्युग्न्ये पवमानाय पुरोडाशं मृष्टाकं पालं निर्वपेदग्न्ये पावकायाग्न्ये शुचये ज्योगांमयावी यदुग्न्ये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन दधाति यदुग्न्ये (१६)

पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदुग्न्ये शुचये आयुरेवास्मिन्तेन दधात्युत यदीतासु भवति जीवत्येवैतामेव निर्वपेचक्षुक्षामो यदुग्न्ये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन दधाति यदुग्न्ये पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदुग्न्ये शुचये चक्षुरेवास्मिन्तेन दधा- (१७)

त्युत यद्यन्यो भवति प्रैव पंशयत्यग्रये पुत्रवते पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्रायं पुत्रिणे पुरोडाशमृष्टाकपालं प्रजाकामोऽग्निरेवास्मै प्रजां प्रजनयति वृद्धामिन्द्रः प्रयच्छत्यग्रये रसवते जक्षीरे चर्ण निर्वपेद्यः कामयेत रसवान्ध्यामित्यग्निमेव रसवन्तु स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनु रसवन्तं करोति (१८)

रसवानेव भवत्यजक्षीरे भवत्याग्नेयी वा एष यदुजा सक्षादेव रसमवरुन्येऽग्रये वसुमते पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेत वसुमान्ध्यामित्यग्निमेव वसुमन्तु स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनु वसुमन्तं करोति वसुमानेव भवत्यग्रये वाजसृते पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेथमङ्गामे सं यत्ते वाजं (१९)

वा एष सिंसीरपति यः सङ्ग्रामं जिग्नीपत्यग्निः खलु वै देवानां वाजसृदग्निमेव वाजसृतु स्वेन भागधेयेनोप धावति धावति वाजु हन्ति वृत्रं जर्यति त सङ्ग्राममथौ अग्निरिव न प्रतिधृष्टे भवत्यग्रयेऽग्निवते पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्निमध्युद्धरेयुर्निर्दिष्टभागे वा एतयोरन्योऽनिर्दिष्टभागे ऽन्यस्तौ सम्भवन्तौ यजमान- (२०)

मभिसम्भवतः स ईश्वर आर्तिमार्तोर्यदग्रयेऽग्निवते निर्वपति भागधेयेनैवैनौ शमयति नार्तिमार्छति यजमानोऽग्रये ज्योतिंष्टते पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृतोऽहुते-ऽग्निहोत्र उद्धायेदपरं आदीप्यानुद्धृत्य इत्याहुस्तत्तथा न कार्यं यद्वाग्नेयमभि पूर्वं उद्धियते किमपरोऽभ्यु- (२१)

द्वियेतेति तान्येवावक्षाणानि सन्तिधाय मन्थेदितः प्रथमं जंजे अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः। स गांयत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हृव्यं वंहतु प्रजानन्ति छन्दोभिरेवैनु स्वाद्योने: प्रजनयत्येष वाव सोऽग्निरित्याहुज्योतिस्त्वा अस्य परापतितमिति यदग्रये ज्योतिंष्टते निर्वपति यदेवास्य ज्योतिः परापतितं तदेवावरुन्ये॥ (२२)

करोत्यन्नादो दंथाति यदग्रये शुचये चक्षुरेवस्मिन्नेन दथाति करोति वाजं यजमानमदेवास्य पद्म॥ [४]

वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्वारुणं चर्ण दधिक्रावणं चरुमभिशस्यमाने यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति संवर्थसरो वा अग्निर्वैश्वानरः सवर्थसरेणैवैनु स्वदयत्यपं पापं वर्णं हते वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुश्वति दधिक्रावणा पुनाति हिरण्यं दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यं

पुनात्येवैनं माद्यं मस्यात्र भवत्येतामेव निर्वपेत्रजाकामः संवथ्सुरो (२३)

वा पुतस्याशान्तो योनि प्रजायै पशूनां निर्दहति योऽलं प्रजायै सन्त्रजां न विन्दते यद्वैशानुरो द्वादशकपालो भवति संवथ्सुरो वा अग्निवैशानुरः संवथ्सुरमेव भागधेयेन शमयति सौऽस्मै शान्तः स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयति वारुणैवैन वरुणपाशान्मुच्चति दधिकाव्यां पुनाति हिरण्यं दक्षिणा पुवित्रं वै हिरण्यं पुनात्येवैन (२४)

विन्दते प्रजां वैशानुरं द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे जाते यदृष्टाकंपालो भवति गायत्रियैवैन ब्रह्मवर्चसेन पुनाति यन्नवंकपालस्त्रिवृतैवास्मिन्नेजो दधाति यद्वशकपालो विराजैवास्मिन्नन्नाद्य दधाति यदेकादशकपालस्त्रिष्टभैवास्मिन्निन्द्रियं दधाति यद्वादशकपालो जगत्यैवास्मिन्नप्यशून्दधाति यस्मिन्नात एतामिष्टि निर्वर्पति पूत - (२५)

एव तेजस्व्यन्नाद इन्द्रियावी पशुमान्वत्यव वा एष सुवर्गल्लोकाच्छिद्यते यो दर्शपूर्णमासयाजी सत्रमावास्यां वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयति सुवर्गयु हि लोकाय दर्शपूर्णमासाविज्ञेते वैशानुरं द्वादशकपालं निर्वपेदमावास्यां वा पौर्णमासीं वाऽतिपाद्यं संवथ्सुरो वा अग्निवैशानुरः संवथ्सुरमेव प्रीणात्यथो संवथ्सुरमेवास्मा उपर्दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या (२६)

अथो देवता एवान्वारभ्यं सुवर्ग लोकमेति वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणं क्रतायवः पुराऽन्नमक्षन्नाग्नेयमुष्टाकंपालं निर्वपेद्वैशानुरं द्वादशकपालमुग्निमुद्वासयिष्यन् यदृष्टाकंपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रौऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मा आतिथ्यं करोत्यथो यथा जनं युतेऽवसं करोति ताद्- (२७)

गेव तद्वादशकपालो वैशानुरो भवति द्वादश मासाः संवथ्सुरः संवथ्सुरः खलु वा अग्नेयोनिः स्वामेवैन योनि गमयत्याद्यमस्यात्र भवति वैशानुरं द्वादशकपालं निर्वपेन्मारुतः सप्तकंपालं ग्रामकाम आहवनीयै वैशानुरमधिंश्रयति गारहपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य विधृत्यै द्वादशकपालो वैशानुरो भवति द्वादश मासाः संवथ्सुरः संवथ्सुरैवास्मै सजाताऽश्यावयति मारुतो भवति (२८)

मरुतो वै देवानां विशेषां देवविशेषैवास्मै मनुष्यविशेषमवरुन्धे सप्तकंपालो भवति

सूप्तगणा वै मुरुतो गणश एवास्मै सजातानवरुन्धेऽनूच्यमान् आसादयति विश्वेवास्मा अनुवर्त्मानं करोति॥ (२९)

प्रृजाकामः संवध्सुरः पुनात्येवेन पृतः समष्टे तादृश्वासुतो भवत्येकान्ननिःशब्दः॥७॥

[५]

आदित्यं चरुं निर्वपेथसङ्गाममुपप्रयास्यन्नियं वा अदितिरस्यामेव पूर्वे प्रतिंतिष्ठन्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदाद्यतनं गुत्वा संवध्सुरो वा अग्निवैश्वानरः संवध्सुरः खलु वै देवानामायतनमेतस्माद्वा आयतनादेवा असुरानजयन् यद्वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति देवानामेवाऽऽयतने यतते जयति तथा संड्गाममेतस्मिन्वा एतौ मृजाते (३०)

यो विद्विषाणयोरन्नमत्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्विषाणयोरन्नं जग्ध्वा संवध्सुरो वा अग्निवैश्वानरः संवध्सुरस्वदितमेवात्ति नास्मिन्मृजाते संवध्सुराय वा एतौ सममाते यौ सममाते तयोर्यः पूर्वोऽभिद्रुह्यति तं वरुणो गृह्णति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेथसमानयोः पूर्वोऽभिद्रुह्यति संवध्सुरो वा अग्निवैश्वानरः संवध्सुरमेवाऽऽवा निर्वरुणं (३१)

परस्तादभिद्रुह्यति नैनं वरुणो गृह्णात्याव्यं वा एष प्रतिगृह्णति योऽविं प्रतिगृह्णति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदविं प्रतिगृह्यति संवध्सुरो वा अग्निवैश्वानरः संवध्सुरस्वदितामेव प्रतिगृह्णति नाव्यं प्रतिगृह्णात्यात्मनो वा एष मात्रामाप्नोति य उभयादत्प्रतिगृह्णात्यश्वं वा पुरुषं वा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदभ्यादत् (३२)

प्रतिगृह्यति संवध्सुरो वा अग्निवैश्वानरः संवध्सुरस्वदितमेव प्रतिगृह्णति नाऽत्मनो मात्रामाप्नोति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेथसुनिमेष्यन्थसंवध्सुरो वा अग्निवैश्वानरो यदा खलु वै संवध्सुरं जनतायां चरत्यथ स धनार्थो भवति यद्वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति संवध्सुरसातामेव सुनिमभि प्रच्यवते दानकामा अस्मै प्रृजा भवन्ति यो वै संवध्सुरं (३३)

प्रयुज्य न विमुश्वत्यप्रतिष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपेद्यमेव प्रयुक्ते तं भागधेयेन विमुश्वति प्रतिष्ठित्ये यया रज्वोत्तमां गामाजेत्तां भ्रातृव्याय प्रहिणयुनिरक्तिमेवास्मै प्रहिणोति॥ (३४)

निर्वरुणं वपेदभ्युदयो वै संवध्सुरः पद्विःशब्दः॥८॥

[६]

ऐन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम ऐन्द्रा वै पशव इन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै

पशुन्नर्यच्छति पशुमानेव भवति चरुर्भवति स्वादेवास्मै योनैः पशून्नर्यजनन्यतीन्द्रायेन्द्रियावते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्पशुकाम इन्द्रियं वै पशव इन्द्रमेवेन्द्रियावन्तुः स्वेन भागुधेयेनोप धावति स - (३५)

एवास्मा इन्द्रियं पशून्नर्यच्छति पशुमानेव भवतीन्द्राय घर्मवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्व्यवर्चसकामो ब्रह्मवर्चसं वै घर्म इन्द्रमेव घर्मवन्तुः स्वेन भागुधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं देखाति ब्रह्मवर्चस्येव भवतीन्द्रायार्कवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदन्नकामोऽर्को वै देवानामन्नमिन्द्रमेवार्कवन्तुः स्वेन भागुधेये- (३६)

नोपधावति स एवास्मा अन्तं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवतीन्द्राय घर्मवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रियावते इन्द्रायार्कवते भूतिकामो यदिन्द्राय घर्मवते निर्वपति शिरं एवास्य तेन करोति यदिन्द्रायेन्द्रियावते आत्मानमेवास्य तेन करोति यदिन्द्रायार्कवते भूत एवान्नाद्ये प्रतितिष्ठति भवत्येवेन्द्राया- (३७)

४होमुचै पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः पाप्मना गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अः ह इन्द्रमेवा ४होमुचुः स्वेन भागुधेयेनोप धावति स एवैन पाप्मनोऽहंसो मुश्तीन्द्राय वैमृधाय पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यं मृधोऽभि प्रवेपेरत्राश्ट्राणि वाऽभिसंमियुरिन्द्रमेव वैमृधः स्वेन भागुधेयेनोप धावति स एवास्मान्मृधो (३८)

५पहन्तीन्द्राय त्रात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वद्धो वा परियतो वेन्द्रमेव त्रातारुः स्वेन भागुधेयेनोप धावति स एवैन त्रायत इन्द्रायार्काश्मेधवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यं मंहायुज्ञो नोपनमेदते वै मंहायुज्ञस्यान्त्ये तनू यदर्काश्मेधाविन्द्रमेवार्काश्मेधवन्तुः स्वेन भागुधेयेनोप धावति स एवास्मा अन्ततो मंहायुज्ञं च्यावयत्युपैनं महायुज्ञो नेमति॥ (३९)

इन्द्रि�यावन्तुः स्वेन भागुधेयेनोप धावति सौऽर्कवन्तुः स्वेन भागुधेयेवेन्द्रायास्मान्मृधोऽस्मै सुत च॥५॥ [७]

इन्द्रायान्वृजवे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वामकाम इन्द्रमेवान्वृजुः स्वेन भागुधेयेनोप धावति स एवास्मै सजाताननुकान्करोति ग्राम्यैव भवतीन्द्राण्यै चरुं निर्वपेद्यस्य सेनाऽसःशितेव स्यादिन्द्राणी वै सेनायै देवतेन्द्राणीमेव स्वेन भागुधेयेनोप धावति सैवास्य सेनाऽ सङ्शयति बल्बंजानपी- (४०)

ज्ञे सत्रहेद्वैर्यत्राधिष्ठन्ना न्यमेहृततो बल्बंजा उदत्तिष्ठन्नावामेवैन् न्यायमपि नीयु गा
वेदयतीन्द्राय मन्युमते मनस्वते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेष्ठसङ्गामे सं यत्त इन्द्रियेण
वै मन्युना मनसा सङ्गामं जयतीन्द्रमेव मन्युमन्तं मनस्वन्तुङ् स्वेन भागधेयेनोपं धावति
स एवास्मिन्निन्द्रियं मन्युं मनो दधाति जयति तथ (४१)

सङ्गाममेतामेव निर्वपेद्यो हृतमनाः स्वयं पापं इव स्यादेतानि हि वा
एतस्मादपेक्षान्तान्यथैष हृतमनाः स्वयं पापं इन्द्रमेव मन्युमन्तं मनस्वन्तुङ् स्वेन
भागधेयेनोपं धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं मन्युं मनो दधाति न हृतमनाः स्वयं पापो
भवतीन्द्राय दात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः कामयेत् दानकामा मे प्रजाः
स्यु- (४२)

रितीन्द्रमेव दातारुङ् स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै दानकामाः प्रजाः करोति
दानकामा अस्मै प्रजा भवन्तीन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव
सत्र प्रदीयेतेन्द्रमेव प्रदातारुङ् स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै प्रदापयतीन्द्राय
सुत्राम्णो पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदपरुद्धो वा- (४३)

उपरुद्धमानो वेन्द्रमेव सुत्रामाणुङ् स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवैनं त्रायते-
जनपरुद्धो भवतीन्द्रो वै सदृढ़ देवताभिरासीथ्स न व्यावृत्तमगच्छुथ्स प्रजापतिमुपां-
धावत्तस्मां एतस्मैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रियमंदधाच्छक्षरी याज्यानुवाक्ये
अकरोद्भज्ञो वै शक्षरी स एनं वज्रो भूत्या ऐन्य (४४)

सौभवथ्सौभविभेद्धूतः प्रमा धक्ष्यतीति स प्रजापतिं पुनरुपाधावथ्स प्रजापतिः शक्षर्या
अधिरेवतीनिर्मिमीतु शान्त्या अप्रदाहाय योऽलङ्घ श्रियै सन्धसदृख्समानैः स्यात्स्मा
एतस्मैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं
दधाति रेवतीं पुरोनुवाक्यां भवति शान्त्या अप्रदाहाय शक्षरी याज्या वज्रो वै शक्षरी स
एनं वज्रो भूत्या इन्ये भवत्येव॥ (४५)

अपि तद स्युद्देव्य भवति चतुर्दश च॥६॥

[८]

आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्स्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पत्य-
श्रुर्यदाग्नावैष्णव एकादशकपालो भवत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्ज्ञो देवताभिश्वैवैन-

युज्ञेन चाभिचरति सरस्वत्याज्यभागा भवति वाग्वै सरस्वती वाचैवैनमभिचरति बाहृस्पृत्यश्वरूपवति ब्रह्म वै देवानां ब्रह्मस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभिचरति (४६)

प्रति वै परस्तांभिचरन्तमभिचरन्ति द्वैष्टे पुरोनुवाक्ये कुर्यादतिप्रयुक्त्या एतयैव युज्ञेताभिचर्यमाणो देवताभिरेव देवताः प्रतिचरति युज्ञेन युज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्म स देवताश्वैव युज्ञं च मञ्च्युतो व्यवसर्पति तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति नैनमभिचरन्त्यस्तुपुत आग्रावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेद्यं युज्ञो नो- (४७)

पुनर्मेदग्निः सर्वा देवता विष्णुर्युज्ञोऽग्निं चैव विष्णुं च स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै युज्ञं प्रयच्छत् उपैन युज्ञो नमत्याग्रावैष्णवं घृते चरुं निर्वपेचक्षुष्कामोऽग्नेर्वै चक्षुषा मनुष्यां वि पश्यन्ति युज्ञस्य देवा अग्निं चैव विष्णुं च स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवा- (४८)

स्मिश्चक्षुर्पत्तश्चक्षुष्मानेव भवति धेन्वै वा एतद्रेतो यदाज्यमनुहृहस्तण्डुला मिथुनादेवास्मै चक्षुः प्रजनयति घृते भवति तेजो वै घृतं तेजश्चक्षुस्तेजसैवास्मै तेजश्चक्षुरवरुन्य इन्द्रियं वै वीर्यं वृक्षे भ्रातृव्यो यजमानोऽयजमानस्याद्वरकल्पां प्रति निर्वपेद्वातृव्ये यजमाने नास्यान्द्रियं (४९)

वीर्यं वृक्षे पुरा वाचः प्रवदितोनिर्वपेद्यावत्येव वाक्तामप्रौदितां भ्रातृव्यस्य वृक्षे तामस्य वाचं प्रवदन्तीमन्या वाचोऽनु प्रवदन्ति ता इन्द्रियं वीर्यं यजमाने दधत्याग्रावैष्णवमष्टाकपालं निर्वपेत्प्रातः सवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पृत्यश्वरूपदृष्टाकपालो भवत्युष्टाक्षरा गायुत्री गायुत्रं प्रातः सवनं प्रातः सवनमेव तेनाऽप्नो- (५०)

त्याग्रावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेन्माद्यन्दिनस्य सवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पृत्यश्वरूपदेकादशकपालो भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुतैष्टुभं माद्यन्दिनः सवनं माद्यन्दिनमेव सवनं तेनाऽप्नोत्याग्रावैष्णवं द्वादशकपालं निर्वपत्तीयसवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पृत्यश्वरूपदृष्टादेशकपालो भवति द्वादशाक्षरा जगती जागतं तृतीयसवनं तृतीयसवनमेव तेनाऽप्नोति देवताभिरेव देवताः (५१)

प्रतिचरति युज्ञेन युज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्म कुपालैरेव छन्दाःस्याप्रोति पुरोडाशैः सवनानि मैत्रावरुणमेककपालं निर्वपेद्वशायै काले यैवासौ भ्रातृव्यस्य वशाऽनुबन्ध्या सो

एवैषेतस्यैकंकपालो भवति नहि कुपालैः पुशुमरहृत्यासुम्॥ (५२)

ब्रह्मण्यैवेनमुभिचरति युजो न तावेवास्यैन्द्रियमाप्नोते देवता॑ सुसत्त्रिंशत्ता॑ ॥७॥ [१]

अुसावांदित्यो न व्यरोचत् तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्मा॑ एत॑ सौमारौद्रं चरुं
निर्वपन्तेनैवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा॑ एत॑ सौमारौद्रं चरुं निर्वपेष्योम्
चैव रुद्रं च स्वेन भागधेयुनोप धावति तावेवास्मिन्न्रहवर्चसन्धत्तो ब्रह्मवर्चस्यैव भवति
तिष्यापूर्णमासे निर्वपेद्रुद्रो- (५३)

वै तिष्यः सोमः पूर्णमासः साक्षादेव ब्रह्मवर्चसमवरुन्ये परिश्रिते याजयति ब्रह्मवर्चसस्य
परिंगृहीत्यै श्रेतवंथसायै दुग्धं मंथितमाज्यं भवत्याज्यं प्रोक्षणमाज्यैन मार्जयत्ते
यावदेव ब्रह्मवर्चसं तथसर्वं करोत्यति ब्रह्मवर्चसं क्रियत इत्याहुरीश्वरो दुश्मर्मा॑ भवितोरिति
मानवी ऋचौ धाय्ये कुर्याद्वै किं च मनुरवदत्तद्वेष्टजं (५४)

भेषुजमेवास्मै करोति यदि बिभीयादुश्मर्मा॑ भविष्यामीति सोमापौष्णं चरुं निर्वपेष्योम्यो
वै देवतया पुरुषः पौष्णः पश्वः स्वयैवास्मै देवतया पुशुभिस्त्वचं करोति न दुश्मर्मा॑ भवति
सोमारौद्रं चरुं निर्वपेत्यजाकामः सोमो वै रैतोधा अग्निः प्रजानां॑ प्रजनयिता सोमं एवास्मै
रेतो दधौत्यग्निः प्रजां प्रजनयति विन्दते॑ (५५)

प्रजाः सौमारौद्रं चरुं निर्वपेदभिरन्नसौम्यो वै देवतया पुरुष एष रुद्रो यदुग्निः
स्वाया॑ एवैनं देवतायै निष्क्रीये रुद्रायापि दधाति ताजगार्तिमार्च्छति सोमारौद्रं चरुं
निर्वपेष्योगामयावी॑ सोमं वा एतस्य रसो गच्छत्यग्निः॑ शरीरं यस्य ज्योगामयति॑
सोमादेवास्य रसं निष्क्रीणात्यग्नेः शरीरमुत यदी- (५६)

तासुर्भवति जीवत्येव सौमारुद्रयोर्वा एतं ग्रस्ति॑ होता॑ निष्खिदति॑ स ईश्वर
आर्तिमार्तारुद्वान्॑ होत्रा॑ देयो वह्निर्वा॑ अनुद्वान्॑ वह्निरुहोता॑ वह्निनैव वह्निमात्मानः॑
स्पृणोति सोमारौद्रं चरुं निर्वपेद्यः कामयैत स्वेऽस्मा आयतने भ्रातृव्यं जनयेयमिति॑
वेदि॑ परिगृह्यार्द्धमुद्धन्यादुर्द्ध नार्द्ध बुरुहिषः स्तृणीयादुर्द्ध नार्द्धमिञ्चास्याम्यादुर्द्ध न स्व
एवास्मा॑ आयतने भ्रातृव्यं जनयति॥ (५७)

रुद्रो भेषुजं विन्दते॑ यदि॑ स्तृणीयादुर्द्ध द्वादश च॥५॥

[१०]

ऐन्द्रमेकांदशकपालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकंपालं ग्रामकाम् इन्द्रं चैव मरुतंश्च स्वेन भागधेयेनोपं धावति त एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवत्याहवनीयं ऐन्द्रमधिश्रयाति गारहंपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य विधृत्यै सप्तकंपालो मारुतो भवति सप्तगणा वै मरुतो गणश एवास्मै सजातानवरुन्धेऽनुच्यमानं आसादयति विशमेवा- (५८)

स्मा अनुवर्त्मानं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत क्षत्राय च विशे च समदं दद्धामित्यैन्द्रस्यांवृद्धन्बूयादिन्द्रायानुं बृहीत्याश्राव्यं ब्रूयाम्भरुतो यजेति मारुतस्यांवृद्धन्बूयाम्भरुद्धोऽनुबृहीत्याश्राव्यं ब्रूयादिन्द्रं यजेति स्व एवैभ्यो भागधेये समदं दधाति वितृहृणास्तिष्ठन्त्येतामेव (५९)

निर्वपेद्यः कामयेत कल्पेन्द्रन्निति यथादेवतमवदायं यथादेवतं यजेद्वागुधेयेनैवैनान् यथायथं कल्पयति कल्पन्त एवैन्द्रमेकांदशकपालं निर्वपेद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं ग्रामकाम् इन्द्रं चैव विश्वाङ्श्च देवान्स्वेन भागधेयेनोपं धावति त एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवत्यैन्द्रस्यांवृदायं वैश्वदेवस्यावद्येदथैन्द्रः स्यो- (६०)

परिष्टादिन्द्रियेणैवास्मा उभयतः सजातान्परिगृहात्युपाधाय्यपूर्वयुं वासो दक्षिणा सजातानामुपहित्यै पृश्निंयै दुग्धे प्रैयङ्गवं चरुं निर्वपेन्मरुद्धो ग्रामकामः पृश्निंयै वै पयसो मरुतो जाताः पृश्निंयै प्रियङ्गवो मारुताः खलु वै देवतंया सजाता मरुतं एव स्वेन भागधेयेनोपं धावति त एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति प्रियवंती याज्यानुवाक्ये (६१)

भवतः प्रियमेवैन एव समानानां करोति द्विपदा पुरोनुवाक्यां भवति द्विपदं एवावरुन्धे चतुष्पदा याज्यां चतुष्पद एव पशूनवरुन्धे देवासुराः सं यत्ता आसन्ते देवा मिथो विप्रिया आसन्ते ऽज्योन्यस्मै ज्यैष्यायातिष्ठमानाश्तुर्धा वंक्रामन्नप्रिवर्सुभिः सोमो रुद्रैरिन्द्रो मुरुद्विर्वरुण आदित्यैः स इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावुत्तमे- (६२)

तयां सञ्जान्याऽयाजयदग्नये वसुमते पुरोडाशमुष्टाकंपालं निरवपुथसोमाय रुद्रवंते चरुमिन्द्राय मरुत्वंते पुरोडाशमेकांदशकपालं वरुणायाऽदित्यवंते चरुं ततो वा इन्द्रं देवा ज्यैष्यायामि समजानतु यः समानैर्मिथो विप्रियः स्यात्तमेतयां सञ्जान्यां याजयेदग्नये वसुमते पुरोडाशमुष्टाकंपालं निर्वपेथसोमाय रुद्रवंते चरुमिन्द्राय मरुत्वंते पुरोडाशमेकांदश-

कपालं वरुणायाऽऽदित्यवते च रुमिन्द्रमेवैन् भूतं ज्यैष्याय समाना अभिसञ्चानते वसिष्ठः समानानां भवति॥ (६३)

विशेषेव तिष्ठन्त्येतामेवाथैन्द्रस्य याज्यानवाक्ये तं वरुणाय चतुर्दश च ॥६॥ [११]

हिरण्यगुर्भ आपो हु यत्प्रजापते। स वैद पुत्रः पितरः स मातरः स सूर्युवृथ्स भुवृत्पुनर्मघः। स द्यामौर्णदन्तरिक्षः स सुवः स विश्वा भुवौ अभवृथ्स आभवत्। उदुत्यं चित्रम्। सप्तलवन्नर्वीयसाऽग्ने द्युमेन सं यताँ। बृहत्ततन्थ भानुनां। निकाव्या वेधस् शश्वतस्करुहस्ते दधानो - (६४)

नर्यं पुरुणिं। अग्निर्भुवदयिपती रथीणां सुत्रा चक्राणो अमृतानि विश्वां। हिरण्यपाणिमूतये सवितारुमुपं ह्ये। स चेत्तां देवतां पृदम्। वाममूद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममसम्भ्यः सावीः। वामस्य हि क्षयंस्य देव भूरेरुया धिया वामभाजः स्याम। बडित्था पर्वतानां खिद्रं बिभर्षि पृथिवि। प्र या भूमि प्रवत्वति मुह्या जिनोषि (६५)

महिनि। स्तोमासस्त्वा विचारिणि प्रतिष्ठोभन्त्यकुमिः। प्र या वाजुं न हेषन्त पेरुमस्यस्यर्जुनि। क्रदूदरेण सख्यां सचेय यो मा न रिष्येद्धर्यश्व पीतः। अयं यः सोमो न्यधीयस्मे तस्मा इन्द्रं प्रतिरमेम्यच्छं। आपान्तमन्युस्तुपलंप्रभर्मा धुनिः शिर्मीवाञ्छरुमां क्रजीषी। सोमो विश्वान्यतुसा वनानि नार्वागिन्द्रं प्रतिमानानि देभुः। प्र (६६)

सुवानः सोमं क्रतुयुश्चिकेतेन्द्राय ब्रह्मं जुमदग्निरचनं। वृषा यन्तासि शवसस्तु-रस्यान्तर्यच्छ गृणते धर्त्र दृङ्ह। सबाधस्ते मदं च शुष्मयं च ब्रह्म नरो ब्रह्मकृतः सपर्यन्न। अर्को वा यत्तुरते सोमचक्षास्तत्रेदिन्द्रो दधते पृथसु तुर्याम्। वषद्वे विष्णवास आ कृणोमि तन्मै जुषस्व शिपिविष्ट हृव्यम्। (६७)

वर्धन्तु त्वा सुषुतयो गिरो मे यूं पांत स्वस्तिभिः सदा नः। प्र तत्ते अद्य शिपिविष्ट नामार्यः शस्त्रामि वयुनानि विद्वान्। तं त्वा गृणामि तवसुमतंवीयान्क्षयन्तमस्य रजसः पराके। किमित्ते विष्णो परिचक्ष्य भूत्रयद्ववृक्षे शिपिविष्टो अस्मि। मा वर्षो अस्मदपगूह एतद्यदन्यरूपः समिथे बभूथां। (६८)

अग्ने दा दाशुषे रयिं वीरवन्तं परीणसम्। शिशीहि नः सूनुमतः। दा नौ अग्ने शतिनो दा: सहस्रिणो दुरो न वाजुङ् श्रुत्या अपावृथि। प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृथि सुवर्ण

शुक्रमुषसो विदिंद्युतुः। अग्निर्दा द्रविणं वीरपेशा अग्निरक्षणिं यः सुहस्रा सुनोति। अग्निर्दिवि
हृव्यमातंतानामेधामानि विभृता पुरुत्रा। मा (६९)

नौ मर्द्धुरा तू भरा घृतं न पूतं तु नूररेपा: शुचि हिरण्यम्। तत्ते रुक्मो न रोचत
स्वधावः। उभे सुशन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि। उतो न उत्पुर्या उवथेषु शवसस्पत्
इषङ्गं स्तोतुभ्यु आ भरा वायो शतः हरीणां युवस्वं पोष्याणाम्। उत वां ते सहस्रिणो
रथु आ यातु पाजंसा। प्र याभिर्- (७०)

यासि दाशा॒॑सुमच्छाँ नियुद्धिर्वायविष्टये दुरोणे। नि नौ रयि॒॑ सुभोजंसं युवेह नि
वीरवद्व्युमश्चियं च राधः। रेवतीर्नः सधुमादु इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मिदंमा।
रेवा॒॑ इद्रेवतः स्तोता स्यात्त्वावतो मुघोनः। प्रेदु हरिवः श्रुतस्य॥ (७१)

जिनोपि देषुः प्र हृष्टं बभूथ मा याभिश्चत्वारि॑शच्चाँ॥ १२॥

प्रजापतिस्ताः सृष्टा अग्नये पथिकुतेऽग्रये कामायामयेऽन्वते वैश्वानरमादित्यं चरुमैन्द्रं चरुमिन्द्रायान्वृजव आग्रावैष्णवमुसौ सौमारोद्रमैन्द्रमेकां
दशकपालः हिरण्यगुर्भीं द्वादशा॥ १२॥

प्रजापतिरग्नये कामायाभि सम्बन्धते यो विद्विषाणयोरुच्चे सन्त्रहेदाग्रावैष्णवमुपरिष्ठायासि दाशा॒॑सुमेकसप्ततिः॥ ७१॥

प्रजापतिः प्रेदु हरिवः श्रुतस्य॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः समाप्तः॥ २-२॥

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

आदित्येभ्यो भुवंद्वज्यश्चरुं निर्वपेद्बूतिकाम आदित्या वा एतं भूत्ये प्रति नुदन्ते योऽलं भूत्ये सन्मूति न प्राप्नोत्यादित्यानेव भुवंद्वतः स्वेन भागुधेयेनोपं धावति त एवैनं भूति गमयन्ति भवत्येवाऽऽदित्येभ्यो धारयंद्वज्यश्चरुं निर्वपेदपरुद्धो वाऽपरुद्धमानो वाऽऽदित्या वा अंपरोद्धारं आदित्या अंवगमयितारं आदित्यानेव धारयंद्वतः (१)

स्वेन भागुधेयेनोपं धावति त एवैनं विशि दाँधत्यनपरुद्धो भंवत्यदितेऽनु मन्यस्वेत्यपरुद्धमानोऽस्य पदमा दंदीतेयं वा अदितिरियमेवास्मै राज्यमनु मन्यते सुत्याशीरित्याह सुत्यामेवाऽशिष्ठं कुरुत इह मनु इत्याह प्रजा एवास्मै समनसः करोत्युप प्रेतं मरुत - (२)

सुदानव एना विशपतिनाम्यमु॒॑ राजा॑नुमित्याह मारुती वै विङ्गुष्टो विशपतिर्विशैवैन॑ राष्ट्रेण॑ समर्थयति॑ यः पुरस्ताद्वाम्यवादी स्यात्तस्य गृहाद्वीहीना हरेच्छुक्काः॑ श्वं कृष्णाः॑ श्वं वि चिन्नयुद्ये शुक्काः स्युस्तमादित्यं चुरुं निर्वपेदादित्या वै देवतंया विङ्गिशमेवावं गच्छु- (३)

त्यवंगतास्य विडनंवगतः॑ राष्ट्रमित्याहृये कृष्णाः स्युस्तं वारुणं चुरुं निर्वपेद्वारुणं वै राष्ट्रमुभे एव विशं च राष्ट्रं चावं गच्छति यदि नावगच्छेऽदिममहमादित्येभ्यो भागं निर्वपाम्यामुष्मादुमुष्यै विशोऽवगन्तोरिति॑ निर्वपेदादित्या एवैनं भागुधेयं प्रेफ्सन्तो विशमवं (४)

गमयन्ति यदि नावगच्छेदाश्वत्थान्मृयूखा॑न्स्सप मंध्यमेषायामुपं हन्यादिदमहमादित्यान्बंद्राम्यामुष्मादुमुष्यै विशोऽवगन्तोरित्यादित्या एवैनं बुद्धवीरा॑ विशमवं गमयन्ति यदि नावगच्छेदेतमेवाऽऽदित्यं चुरुं निर्वपेदिध्येऽपि॑ मृयूखान्सं नंद्येदनपरुद्धमेवावं गच्छत्याश्वत्था भवन्ति मरुतां वा एतदोजो॑ यदश्वत्थ ओजस्वै विशमवं गच्छति सुप भंवन्ति सुपर्णां वै मरुतो॑ गणश एव विशमवं गच्छति॥ (५)

धारयंद्वतो मरुतो गच्छति॑ विशमवैद्यदादशं च॥५॥

[१]

देवा॑ वै मृत्योरबिभयुस्ते प्रजापतिमुपाधावन्तेभ्यं एतां प्राजापत्याः॑ शुतकृष्णालां निर्वपत्तयैवेष्वमृतमदधाद्यो॑ मृत्योर्बिभीत्यात्तस्मा॑ एतां प्राजापत्याः॑ शुतकृष्णालां

निर्वपेत्प्रजापतिमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवास्मिन्नायुर्दधाति सर्वमायुरेति शतकृष्णला भवति शतायुः पुरुषः शतोन्द्रियं आयुष्यवेन्द्रिये (६)

प्रतिं तिष्ठति घृते भंवत्यायुर्वै घृतमृतः हिरण्यमायुश्चैवास्मां अमृतं च समीचीं दधाति चत्वारिं चत्वारि कृष्णलान्यवं द्यति चतुरवृत्तस्याऽस्यां एकधा ब्रह्मण् उपं हरत्येकधैव यजमान् आयुर्दधात्यसावांदित्यो न व्यरोचत् तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्मां एत ऽसौर्यं चरुं निरंवपुन्तेनैवास्मि- (७)

त्रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मां एत ऽसौर्यं चरुं निर्वपेदमुमेवाऽऽदित्यः स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भंवत्युभुयतो रुक्मौ भंवत उभुयतो एवास्मिन्त्रुचं दधाति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णलं जुहोति दिग्भ्य एवास्मै ब्रह्मवर्चसमवं रुन्ध आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेथ्मावित्रं द्वादशकपालं भूम्यै (८)

चरुं यः कामयेत् हिरण्यं विन्देय हिरण्यं मोपं नमेदिति यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं तेनैवैनद्विन्दते सावित्रो भंवति सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दते भूम्यै चरुर्भवत्यस्यामेवैनद्विन्दतु उपैनः हिरण्यं नमति वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्थते यो हिरण्यं विन्दते एता- (९)

मेव निर्वपेद्विरण्यं वित्त्वा नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृद्धयत एतामेव निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नशेद्यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं तेनैवैनद्विन्दति सावित्रो भंवति सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दति भूम्यै चरुर्भवत्यस्यां वा एतत्रश्यत्यस्यामेवैनद्विन्दतीन्द्र- (१०)

स्त्वष्टुः सोममभीषहापिबृथस विष्वद्व्याच्छुर्थस इन्द्रियेण सोमपीथेन व्यार्थत स यदूर्धमुदवंमीते श्यामाकां अभवन्थस प्रजापतिमुपाधावृत्तस्मां एत ऽसोमेन्द्रः श्यामाकं चरुं निरंवपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रियः सोमपीथमदधाद्वि वा एष इन्द्रियेण सोमपीथेनर्थते यः सोमं वर्मिति यः सोमवामी स्यात्तस्मा- (११)

एत ऽसोमेन्द्रः श्यामाकं चरुं निर्वपेथ्मोम् चैवेन्द्रं च स्वेनं भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियः सोमपीथं धंतो नेन्द्रियेण सोमपीथेन व्यृद्धयते यथसौम्यो भवति सोमपीथमेवावं रुन्धे यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथं इन्द्रियमेव सोमपीथमवं रुन्धे श्यामाको भवत्येष वाव स सोमः (१२)

साक्षादेव सोमपीथमवं रुन्धेऽग्रये दात्रे पुरोडाशमुष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं पशुकामोऽग्निरेवास्मै पशून्प्रजनयति वृद्धानिन्द्रः प्रयच्छति दधि मधुं घृतमापो धाना भवन्त्येतद्वै पशुनां रूपं रूपेणैव पशूनवं रुन्धे पश्चगृहीतं भवति पाङ्गो हि पशवो बहुरूपं भवति बहुरूपा हि पशवः (१३)

समृद्धै प्राजापत्यं भवति प्राजापत्या वै पशवः प्रजापतिरेवास्मै पशून्प्र जनयत्यात्मा वै पुरुषस्य मधुं यन्मध्यग्रौ जुहोत्यात्मानमेव तद्यज्मानोऽग्रो प्रदधाति पङ्गौ याज्यानुवाक्ये भवतः पाङ्गः पुरुषः पाङ्गः पशवं आत्मानमेव मृत्योर्निष्क्रीयं पशूनवं रुन्धे॥ (१४)

इन्द्रियैऽस्मिन्दूर्या प्रात्मिन्द्रः स्यात्स्मै सोमो बहुरूपा हि पशव एकचत्वारिंशत्ता॥ [२]

देवा वै सत्रमासतर्द्धिपरिमितं यशस्कामास्तेषां सोमः राजानं यशं आच्छृथ्य गिरिमुदैत्तमग्निरनूदैत्तावग्नीषोमो समभवतां ताविन्द्रो यज्ञविभ्रष्टोऽनु परेत्तावं ब्रवीद्युजयतं मेति तस्मां एतामिष्टिं निरवपतामग्नेयमुष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालः सौम्यं चरुं तयेवास्मिन्नेतरं - (१५)

इन्द्रियं ब्रह्मवर्चसमंधतां यो यज्ञविभ्रष्टः स्यात्स्मां एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमुष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालः सौम्यं चरुं यदाग्नेयो भवति तेजं एवास्मिन्नेतरं दधाति यदैन्द्रो भवतीद्वियमेवास्मिन्नेतरं दधाति यथसौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेनाऽऽग्नेयस्य च सौम्यस्य चैन्द्रे समाश्लेषयेत्तेजश्चैवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं च समीर्चीं (१६)

दधात्यग्नीषोमीयमेकादशकपालं निर्वपेदं कामो नोपनमेदाग्नेयो वै ब्रह्मणः स सोमपिबति स्वामेव देवतां अस्वेन भागुधेयेनोपधावति सैवेन कामेन समर्धयुत्युपैतुं कामो नमत्यग्नीषोमीयमुष्टाकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामोऽग्नीषोमावेव स्वेन भागुधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं धत्तो ब्रह्मवर्चस्येव (१७)

भवति यदुष्टाकपालस्तेनाऽग्नेयो यच्छ्वामाकस्तेन सौम्यः समृद्धै सोमाय वाजिनेश्यामाकं चरुं निर्वपेद्यः क्लैब्याद्विभीयाद्रेतो हि वा एतस्माद्वाजिनमपक्रामत्यथैष क्लैब्याद्विभाय सोममेव वाजिन अस्वेन भागुधेयेनोपधावति स एवास्मिन्नेतो वाजिनं दधाति न क्लीबो भवति ब्राह्मणस्पृत्यमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रामकामो - (१८)

ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेन भागुधेयेनोपधावति स एवास्मै सजातान्न यच्छति ग्राम्यैव भवति गणवती याज्यानुवाक्ये भवतः सजातैरेवैन गणवन्तं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयैत

ब्रह्मन्विशं वि नांशयेयुमिति मारुती याज्यानुवाक्ये कुर्याद्ब्रह्मन्त्रेव विशं वि नांशयति॥ (१९)

तेजः सुमीर्चो ब्रह्मवर्चयेव ग्रामकाम्लिचत्वारिंशत्ता॥५॥

[३]

अर्यम्णे चरुं निर्वपेष्मुवर्गकामोऽसौ वा आदित्यौऽर्यमाऽर्यमणमेव स्वेनं भागधेयेनोपधावति स एवैनं सुवर्गं लोकं गमयत्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयैत दानंकामा मे प्रजाः स्युरित्यसौ वा आदित्यौऽर्यमा यः खलु वै ददाति सोऽर्यमाऽर्यमणमेव स्वेनं भागधेयेनोपधावति स एवा- (२०)

स्मै दानंकामाः प्रजाः करोति दानंकामा अस्मै प्रजा भवन्त्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयैत स्वस्ति जनतांमियमित्यसौ वा आदित्यौऽर्यमाऽर्यमणमेव स्वेनं भागधेयेनोपधावति स एवैनं तद्मयति यत्र जिग्मिषतीन्द्रो वै देवानामानुजावर आसीथ्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं नि- (२१)

रंवपुत्तेनैवैनमग्रं देवतानां पर्यणयद्बुध्रवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये अकरोद्बुध्रादेवैनमग्रं पर्यणयद्यो राजन्ये आनुजावरः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेनं भागधेयेनोपधावति स एवैनमग्रं समानानां परि णयति बुध्रवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो बुध्रादेवैनमग्रं परि णयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य आनुजावरः समृद्धैः यो ब्रह्मण आनुजावरः स्यात्तस्मा एतं बारहस्पत्यमानुषूकं चरुं निर्वपेद्ब्रह्मस्पतिमेव स्वेनं भागधेयेनोपधावति स एवैनमग्रं समानानां परि णयति बुध्रवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो बुध्रादेवैनमग्रं परि णयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य आनुजावरः समृद्धैः॥ (२२)

परि णयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य आनुजावरः समृद्धैः यो ब्रह्मण आनुजावरः स्यात्तस्मा एतं बारहस्पत्यमानुषूकं चरुं निर्वपेद्ब्रह्मस्पतिमेव स्वेनं भागधेयेनोपधावति स एवैनमग्रं समानानां परि णयति बुध्रवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो बुध्रादेवैनमग्रं परि णयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य आनुजावरः समृद्धैः॥ (२३)

एव निर्ग्रामेतस्य चत्वारिं च॥

[४]

प्रजापतेष्मर्यस्त्रिंशद्द्वितरं आसन्ताः सोमाय राज्ञेऽददात्तासां रोहिणीमुपैत्ता ईर्ष्यन्तीः पुनरगच्छन्ता अन्वैत्ताः पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददाथ्सोऽब्रवीद्वत्तमीष्य यथा समावच्छ उपैष्याम्यथं ते पुनर्दास्यामीति स कृतमामीत्ता अस्मै पुनरददात्तासां रोहिणीमेवोपै- (२४)

तं यक्षम् आच्छद्राजानं यक्षम् आरदिति तद्राजयक्षस्य जन्म यत्पापीयानभवत् तत्पापयक्षस्य यज्ञायाभ्योऽविन्दुत्तज्ञायेऽस्य य एवमेतेषां यक्षमाणां जन्म वेद नैनमेते

यक्ष्मा॑ विन्दन्ति॒ स एुता॑ एुव नं॑मस्यन्नुपांधावृत्ता॑ अंब्रुवृन्वर॑ वृणामहे॑ समावृच्छ॑ एुव नं॑ उपांय॑ इति॒ तस्मा॑ एुत- (२५)

मांदित्यं चुरुं निरंवपुन्तेनैवैनं॑ पापाञ्चामांदमुश्वन्॑ यः पापयृक्ष्मगृहीतुः॑ स्यात्तस्मा॑ एुतमांदित्यं चुरुं निर्वपेदादित्यानेव स्वेन॑ भागुधेयेनोप॑ धावति॒ त एुवैनं॑ पापाञ्चामां॑न्मुश्वन्त्यमाव॑ निर्वपेदमुमेवैनं॑माप्यायंमानमन्वा॑ प्याययति॒ नवौनवो॑ भवति॒ जायंमान॑ इति॒ पुरोनुवाक्या॑ भवृत्यायुरेवास्मिन्तया॑ दधाति॒ यमांदित्या॑ अ॒शुमां॑प्याययृन्तीति॒ याज्ज्यैवैनं॑मेतया॑ प्याययति॒॥ (२६)

एवोपैतमस्मिन्त्रयोदश च॥३॥ [५]

प्रजापतिर्देवेभ्योऽन्नाद्यं व्यादिशथसोऽब्रवीद्यदिमाँलोकानभ्यतिरिच्यातै॒ तन्ममाऽसदिति॒ तदिमाँलोकानभ्यत्यरिच्युतेन्द्रः॑ राजानुमिन्द्रमधिराजमिन्द्रः॑ स्वराजानुं॑ ततो॑ वै॒ स॒ इमाँलोकाङ्ग्लेधादुहृत्तत्॑ त्रिधातौ॑स्त्रिधातुत्वं॑ यं॑ कामयैताऽन्नादः॑ स्युदिति॒ तस्मा॑ एुतं॑ त्रिधातुं॑ निर्वपेदिन्द्राय॑ राज्ञे॑ पुरोडाश- (२७)

मेकांदशकपालमिन्द्रायाऽधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञेऽयं॑ वा॑ इन्द्रो॑ राजाऽयमिन्द्रौ॑ ऽधिराजोऽसाविन्द्रः॑ स्वराडिमानेव॑ लोकान्स्वेन॑ भागुधेयेनोप॑ धावति॒ त एुवास्मा॑ अन्नं॑ प्रयच्छन्त्यन्नाद॑ एुव भवति॒ यथा॑ वृथ्सेन॑ प्रत्तां॑ गां॑ दुह॑ एुवमेवैमाँलोकान्प्रत्तान्कामंन्नाद्य॑ दुह॑ उत्तानेषु॑ कुपालेष्वधि॑ श्रयत्ययातयामत्वाय॑ त्रयः॑ पुरोडाशां॑ भवन्ति॒ त्रयं॑ द्वूमे॑ लोका॑ एुषां॑ लोकानामाया॑ उत्तरउत्तरो॑ ज्यायां॑भवत्येवमिव॑ हीमे॑ लोकाः॑ समृद्धै॑ सर्वेषामभिगुमयुन्नव॑ द्युत्यछंम्बद्वारं॑ व्युत्यासु॑मन्वुहाऽनिर्दाहाय॥ (२८)

पुरोडाशत्रयः॑ पद्मिः॑शतिश्च॥२॥ [६]

देवासुराः॑ संयंत्ता॑ आसुन्तां॑ देवानसुरा॑ अजयन्ते॑ देवाः॑ पराजिग्याना॑ असुराणां॑ वैश्युमुपांयुन्तेभ्यं॑ इन्द्रियं॑ वीर्यमपांक्रामुत्तदिन्द्रौ॑ ऽचायुत्तदन्वपांक्रामतदवृरुद्यं॑ नाशक्रोत्तदस्मादभ्यर्थोऽचरथ्स॑ प्रजापतिमुपांधावृत्तमेतया॑ सर्वपृष्ठयाऽयाजयृत्यैवास्मिन्त्रिन्द्रियं॑ वीर्यमदधाद्य॑ इन्द्रियकामो - (२९)

वीर्यकामः॑ स्यात्तमेतया॑ सर्वपृष्ठया॑ याजयेदेता॑ एुव देवता॑ स्वेन॑ भागुधेयेनोप॑ धावति॒ ता॑ एुवास्मिन्त्रिन्द्रियं॑ वीर्यं॑ दधति॒ यदिन्द्राय॑ राथन्तराय निर्वपति॒ यदेवाग्नेस्तेजुस्तदेवाव॑

रुन्धे यदिन्द्राय बारहताय यदेवेन्द्रस्य तेजस्तदेवावं रुन्धे यदिन्द्राय वैरूपाय यदेव सवितुस्तेजस्त- (३०)

देवावं रुन्धे यदिन्द्राय वैराजाय यदेव धातुस्तेजस्तदेवावं रुन्धे यदिन्द्राय शाक्तराय यदेव मरुतां तेजस्तदेवावं रुन्धे यदिन्द्राय रैवताय यदेव बृहस्पतेस्तेजस्तदेवावं रुन्धे एतावन्ति वै तेजांसि तान्येवावं रुन्धे उत्तानेषु कुपालेष्वधि श्रयत्ययात्यामत्वाय द्वादशकपालः पुरोडाशो - (३१)

भवति वैश्वदेवत्वाय समन्तं पर्यवेद्यति समन्तमेवेन्द्रियं वीर्यं यजमाने दधाति व्यत्यासमन्वाहानिर्दहायाश्च क्रष्टुभो वृष्णिर्बस्तः सा दक्षिणा वृषत्वायैतयैव यजेताभिशस्यमानं एताश्वेष्टा अस्य देवता अन्नमुदन्त्यदन्त्युवेवास्यं मनुष्याः॥ (३२)

इन्द्रियकांमः सवितुस्तेजस्तुरोडाशोऽष्टात्रिःशत्र्य॥ ४॥

[७]

रजनो वै कौण्येः क्रतुजितं जानकिं चक्षुर्वन्यमयात्तस्मां एतामिष्टिं निरंपदग्रये भ्राजस्वते पुरोडाशमुष्टाकपालः सौर्यं चुरुमुग्रये भ्राजस्वते पुरोडाशमुष्टाकपालं तयैवास्मिश्चक्षुरदधाद्यश्चक्षुष्कामः स्यात्तस्मां एतामिष्टिं निर्वपेदग्रये भ्राजस्वते पुरोडाशमुष्टाकपालः सौर्यं चुरुमुग्रये भ्राजस्वते पुरोडाशमुष्टाकपालमुग्रेर्वै चक्षुषा मनुष्यां वि (३३)

पश्यन्ति सूर्यस्य देवा अग्निं चैव सूर्यं च स्वेनं भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिश्चक्षुर्धत्तश्चक्षुष्मानेव भवति यदाग्नेयौ भवतश्चक्षुषी एवास्मिन्तत्रतिं दधाति यथसौर्यो नासिकां तेनाभितः सौर्यमाग्नेयौ भवतस्तस्मादभितो नासिकां चक्षुषी तस्मान्नासिकया चक्षुषी विधृते समानी याज्यानुवाक्ये भवतः समानः हि चक्षुः समृद्ध्या उदुत्यं जातवेदसः सूस त्वा हरितो रथे चित्रं देवानामुदंगादर्नीकुमिति पिण्डान्म्रयच्छति चक्षुरेवास्मै प्रयच्छति यदेव तस्य तत्॥ (३४)

वि हृष्टाविःशतिश्च॥ २॥

[८]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासं धीरश्वेता वसुविद्वौऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासमुग्रश्वेता वसुविद्वौऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासमपि भूश्वेता वसुविदामनमस्यामनस्य देवा ये संजाताः कुमाराः समनसुस्तानुहं कामये हृदा ते मां कामयन्ता हृदा तान्म आमनसः कुधि स्वाहाऽमनम्- (३५)

स्यामनस्य देवा याः स्त्रियः समनस्ता अहं कामये हृदा ता मां कामयन्ता ए हृदा ता म आमनसः कृषि स्वाहा॑ वैश्वदेवी॑ साङ्गहृणी॑ निर्विपेद्वामनकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव देवान्धस्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्र यच्छन्ति ग्राम्यैव भवति साङ्गहृणी॑ भवति मनोग्रहणं वै सुङ्गहृणं मने एव संजाताना॑ (३६)

गृह्णाति ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽह॑ संजातेषु भूयासुमिति परिधीन्परि दधात्याशिष्मेवैतामा शास्तेऽथो एतदेव सर्व॑ संजातेष्वधिं भवति यस्यैवं विदुषं एते परिधयः परिधीयन्त आमनमस्यामनस्य देवा इति तिस आहुतीर्जुहोत्येतावन्तो वै संजाता ये महान्तो ये क्षुल्कायाः स्त्रियस्तानेवावरुन्धते उप तिष्ठन्ते॥ (३७)

स्वाहामनसि सजातानाऽरुन्धते पञ्च च॥ [१]

यन्नवैतत्त्ववनीतमभवद्यदसंपूत्तथसपिरभवदधिंयतु तद्यूतमभवदश्विनोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि स्वाहेन्द्रस्य प्राणोऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणोऽसि स्वाहा॑ मित्रावरुणयोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि स्वाहा॑ विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि (३८)

तस्य ते ददतु येषां प्राणोऽसि स्वाहा॑ घृतस्य धाराममृतस्य पन्थामिन्द्रेण दत्तां प्रयत्नं मरुद्धिः। तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्युत्तत्त्वेडा गव्यरयत्। पावुमानेन त्वा स्तोमेन गायुत्रस्य वर्तन्योपांशोर्वीर्येण देवस्त्वा॑ सवितोश्मृजतु जीवातवे जीवनस्यायै बृहद्रथन्तरयोस्त्वा॑ स्तोमेन त्रिष्टुभौ॑ वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा॑ सवितो- (३९)

श्मृजतु जीवातवे जीवनस्यायां अग्रेस्त्वा॑ मात्रंया जगत्यै वर्तन्याग्रीयुणस्य वीर्येण देवस्त्वा॑ सवितोश्मृजतु जीवातवे जीवनस्यायां इममन्त्र आयुषे वर्चसे कृषि प्रिय॑ रेतो वरुण सोम राजन्। मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छु विश्वे देवा जरंदष्टिर्यथाऽसत्। अग्निरायुष्मान्थस वनस्पतिभिरायुष्मान्तेन त्वायुषाऽयुष्मन्तं करोमि॑ सोम आयुष्मान्थस ओषधीभिर्यज्ञ आयुष्मान्थस दक्षिणाभिर्बहाऽयुष्मतद्वाहौ॑ औरायुष्मदेवा आयुष्मन्तस्तेऽमृतेन पितर आयुष्मन्तस्ते स्वधयाऽयुष्मन्तस्तेन त्वायुषाऽयुष्मन्तं करोमि॥ (४०)

विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि त्रिष्टुभौ॑ वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा॑ सवितोश्मोम् आयुष्मान्पञ्चविंशतिश्च॥ ३॥ [१०]

अग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमः रसो वरुण एनं वरुणपाशेन गृह्णति सरस्वतीं वाग्ग्राविष्णूं आत्मा यस्य ज्योगामयं यति यो ज्योगामयावीं स्याद्यो वा कामयेत् सर्वमायुरियामिति तस्मा एतामिष्टि निर्वपेदाग्रेयमष्टाकपालः सौम्यं चर्ण वारुणं दशकपालः सारस्वतं चुरुमाग्रावैष्णवमेकादशकपालमग्नेरेवास्य शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसं (४१)

वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति सारस्वतेन वाचं दधात्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवैनं यज्ञेन च भिषज्यत्युत यदीतासुभर्वति जीवत्येव यन्नवैतत्त्रवनीतमभवुदित्याज्युमवैक्षते रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचेष्टऽशिनोः प्राणोऽसीत्याहाश्चिनौ वै देवानां (४२)

भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोतीन्द्रस्य प्राणोऽसीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नेतेन दधाति मित्रावरुणयोः प्राणोऽसीत्याह प्राणापानावेवास्मिन्नेतेन दधाति विश्वेषां देवानां प्राणोऽसीत्याह वीर्यमेवास्मिन्नेतेन दधाति घृतस्य धाराममृतस्य पन्थामित्याह यथायुजुरेवैतत्पांवमानेन त्वा स्तोमेनेत्योः (४३)

ह प्राणमेवास्मिन्नेतेन दधाति बृहद्रथन्तरयोस्त्वा स्तोमेनेत्याहौजं एवास्मिन्नेतेन दधात्यग्रेस्त्वा मात्रयेत्याहाऽऽत्मानमेवास्मिन्नेतेन दधात्युत्विजः पर्यहुर्यावन्त एवत्विजुस्त एनं भिषज्यन्ति ब्रह्मणो हस्तमन्वारभ्य पर्यहुरेकुधैव यजमान आयुर्दधति यदेव तस्य तद्विरण्याद् (४४)

घृतं निष्पित्यायुर्वे घृतममृतः हिरण्यममृतादेवायुर्निष्पिति शतमानं भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यथो खलु यावतीः समा एष्वमन्यैत तावन्मानः स्याथ्समृद्धा इममग्ने आयुषे वर्चसे कृधीत्याहाऽऽयुरेवास्मिन्वर्चो दधाति विश्वे देवा जरंदष्टिरथासदित्याह जरंदष्टिमेवैनं करोत्यग्निरायुष्मानिति हस्तं गृह्णात्येते वै देवा आयुष्मन्तस्त एवास्मिन्नायुर्दधति सर्वमायुरेति॥ (४५)

रसं देवानां स्तोमेनेति हिरण्यादसुदिति द्वाविष्णशतिश्च॥ ५॥

[४५]

प्रजापतिर्वरुणायाश्वमनयथस स्वां देवतामार्च्छुथस पर्यदीर्यत स एतं वारुणं चतुष्कपालमपश्यत्त निरवपृत्ततो वै स वरुणपाशादमुच्यत वरुणो वा एतं गृह्णति

योऽश्वं प्रतिगृह्णाति यावुतोऽश्वान्प्रतिगृहीयात्तावतो वारुणाश्वतुष्कपालान्निर्वपेद्वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोपां धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति (४६)

चतुष्कपाला भवन्ति चतुष्पाद्यश्वः समृद्धा एकमतिरिक्तं निर्वपेद्यमेव प्रतिग्राही भवति यं वा नाथ्येति तस्मादेव वरुणपाशान्मुच्यते यद्यपरं प्रतिग्राही स्याथ्सोर्यमेककपालमनु निर्वपेद्मुमेवाऽऽदित्यमुच्चारं कुरुतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै वरुणः साक्षादेव वरुणमवयजतेऽपोनन्त्रीयं चरुं पुनरेत्य निर्वपेदप्सुयोनिर्वा अश्वः स्वामेवेनं योनिं गमयति स एनं शान्तं उपं तिष्ठते॥ (४७)

मुञ्चति चुरुः सुप्रदश च॥२॥

[१२]

या वामिन्द्रावरुणा यतव्या तनूस्तयेममः हसो मुञ्चतं या वामिन्द्रावरुणा सहस्या रक्षस्यां तेजस्या तनूस्तयेममः हसो मुञ्चतं यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ स्नामस्तं वामेतेनावयज्ञे यो वामिन्द्रावरुणा द्विपाथ्सु पुशुषु चतुष्पाथ्सु गोष्ठे गृहेष्वपस्वोषधीषु वनस्पतिषु स्नामस्तं वामेतेनावयज्ञे इन्द्रो वा एतस्ये- (४८)

न्द्रियेणापं क्रामति वरुण एनं वरुणपाशेनं गृह्णाति यः पाप्मनां गृहीतो भवति यः पाप्मनां गृहीतः स्यात्तस्मा एतामैन्द्रावरुणों पंयस्या निर्वपेदिन्द्रं एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति वरुण एनं वरुणपाशान्मुञ्चति पयस्यां भवति पयो हि वा एतस्मादपक्रामत्यथैष पाप्मनां गृहीतो यत्पंयस्यां भवति पये एवास्मिन्नत्यां दधाति पयस्यायां (४९)

पुरोडाशमवं दधात्यात्मन्वन्तमेवैनं करोत्यथो आयतनवन्तमेव चतुर्धा व्यूहति दिक्षेवं प्रति तिष्ठति पुनः समूहति दिग्भ्य एवास्मै भेषजं करोति समूहावं द्यति यथाविद्धं निष्कृन्ततिं तादगेव तद्यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ स्नामस्तं वामेतेनावयज्ञे इत्याहु दुरिष्ट्या एवैनं पाति यो वामिन्द्रावरुणा द्विपाथ्सु पुशुषु स्नामस्तं वामेतेनावयज्ञे इत्याहैतावतीर्वा आपोषधयो वनस्पतयः प्रजाः पुशवं उपजीवनीयास्ता एवास्मै वरुणपाशान्मुञ्चति॥ (५०)

एतस्य पयस्यायां पति पद्मिःशतिश्च॥३॥

[१३]

स प्रक्लवन्नि काव्येन्द्रं वो विश्वतुस्परीन्द्रं नरः। त्वं नः सोम विश्वतो रक्षा राजन्रघायुतः। न रिष्येत्वावतुः सखाौ। या ते धामानि दिवि या पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु। तेभिर्नैव विश्वैः सुमना अहेऽन्नाजन्सोम प्रति हृव्या गृभाय। अग्नीषोमा सर्वेदसा सहृती वनतं

तृतीयः प्रश्नः (काण्डम् २)

गिरः। सं देवता बूभूवथुः। युव- (५१)

मेतानि दिवि रोचनान्यग्रिश्च सोम सक्रतू अधत्तम्। युव॑ सिन्ध॑ रभिशस्तेरवृद्धादग्री-
षोमावमुश्चतं गृभीतान्। अग्नीषोमाविम॑ सु मै शृणुतं वृषणा हवम्। प्रति सूक्तानि हर्यतुं
भवतं दाशुषे मयः। आन्य दिवो मातृरिश्चां जभारामश्चादन्यं परि श्येनो अद्वः। अग्नीषोमा-
ब्रह्मणा वावृद्धानोरुं यज्ञाय चक्रथुरु लोकम्। अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीत॑ (५२)

हर्यतं वृषणा जुषेथाम्। सुशर्माणा स्ववंसा हि भूतमथा धत्तं यजंमानाय शं योः। आप्यायस्वं सं ते॥ गणानां त्वा गणपतिः ६ हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्। ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत् आ नेः शृण्वन्नृतिभिः सीद् सादेनम्। स इज्ञेन् स विशा स जन्मेन् स पुत्रैर्वाजं भरते धना नृभिः। देवानां यः पितरंमाविवासति (५३)

श्रद्धामना हृविषा ब्रह्मणस्पतिम्। स सुष्टुभा स क्रक्कंता गुणेन वलः रुरोज
फलिंगः रवेण। बृहस्पतिरुम्निया हव्यसूदः कनिंकद्वावशतीरुदाजत्। मरुतो यद्धे वो
दिवो या वः शर्म। अर्यमा याति वृषभस्तुविष्मान्दाता वसूनां पुरुहृतो अर्हन्त्र। सुहस्राक्षो
गौत्रभिद्वज्चबाहुरस्मासु देवो द्रविणं दधातु। ये तैर्यमन्बहृवो देवयानाः पन्थानो (५४)

राजन्दिव आचरन्ति। तेभिर्नो देव महि शर्म यच्छु शं नं एधि द्विपदे शं चतुष्पदे।
बुध्रादग्रुमङ्गिरभिर्गृणानो वि पर्वतस्य दृश्हितान्यैरत्। रुजद्रोधाऽसि कृत्रिमा॑येषाऽ॒
सोमस्य ता मद् इन्द्रश्वकारा। बुध्रादग्रेण वि मिमायु मानैर्वज्रेण खान्यतुणन्त्रदीनाम्।
वृथासृजत्पथिर्भिर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्वकारा। (५५)

प्र यो जुङे विद्वां अस्य बन्धुं विश्वानि देवो जनिमा विवक्ति। ब्रह्म ब्रह्मण् उज्जभार मध्यं त्रीचादुच्चा स्वधयाऽभि प्र तस्थौ। महान्मही अस्तभायद्वि जातो द्या॑ सद्भु पार्थिवं च रजः। स बुद्धादांष्ट जनुषाभ्यग्रं बृहस्पतिर्देवता यस्य सुमाट्। बुद्धाद्यो अग्रंभ्यत्योजसा॒ बृहस्पतिमा विवासन्ति देवाः। भिनद्वलं वि पुरो दर्दरीति कनिकदथसुवर्षपे जिंगाय॥ (५६)

युवं वीतमा विवासति पश्यनो दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद् इन्द्रशकार देवा नवं च॥६॥ [१४]

अदित्येष्यो देवा वै मृत्योर्देवा वै सुत्रमर्युषो प्रजापतेर्षयस्मि शत्रुजापतिर्देवेष्योऽग्राद्यन्देवासुरास्त्रजनो द्वृवैर्जसि यत्रवंमित्रिं वै प्रजापतिर्वरुणाय या वामिन्द्रावरुणा सप्रब्रह्मतुर्देश॥१४॥

आदित्येभ्यस्त्वद्वृश्चरसै दानकामा एवावरुन्धेऽग्निं वै सप्रत्लवथद्वश्चाशत्॥५६॥

आदित्येभ्यः सुवर्णपो जिंगाय॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः समाप्तः॥ २-३॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

देवा मनुष्याः पितरस्ते इन्यते आसुत्रसुरा रक्षा इसि पिशाचास्ते इन्यतस्तेषाः देवानामुत यदल्पं लोहितमकुर्वन्तद्रक्षा इसि रात्रीभिरसुभ्रन्तान्थसुव्यान्मृतानुभि व्यौच्छ्रुते देवा अविदुर्यो वै नोऽयं म्रियते रक्षा इसि वा इमं ग्रन्तीति ते रक्षा इस्युपामन्त्रयन्त तान्यब्रुवन्वरं वृणामहै य- (१)

दसुराञ्जयाम् तत्रः सुहासुदिति ततो वै देवा असुरानजयन्तेऽसुराञ्जित्वा रक्षा इस्यपानुदन्त तानि रक्षा इस्यनृतमकर्तेति समन्तं देवान्पर्यविशन्ते देवा अग्रावनाथन्त तैऽग्रये प्रवते पुरोडाशमृष्टाकपालं निरवपत्रग्रये विबाधवते इग्रये प्रतीकवते यदग्रये प्रवते निरवपन् यान्येव पुरस्ताद्रक्षा इस्या- (२)

सुन्तानि तेन प्राणुदन्त यदग्रये विबाधवते यान्येवाभितो रक्षा इस्यासन्तानि तेन व्याधन्त यदग्रये प्रतीकवते यान्येव पश्चाद्रक्षा इस्यासन्तानि तेनापानुदन्त तर्तो देवा अभवन्यरासुरा यो भ्रातृव्यवान्थस्याथस स्पर्धमान एतयेष्ठां यजेताग्रये प्रवते पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेदग्रये विबाधवते- (३)

अग्रये प्रतीकवते यदग्रये प्रवते निर्वपति य एवास्माच्छ्रेयान्नातृव्यस्तं तेन प्रणुदते यदग्रये विबाधवते य एवैनेन सुदृङ्गं तेन वि बाधते यदग्रये प्रतीकवते य एवास्मात्पापीयान्त तेनाप नुदते प्रश्रेयाः सु भ्रातृव्यं नुदते इति सुदृशं क्रामति नैनं पापीयानाप्रोति य एव विद्वानेतयेष्ठा यजते॥ (४)

वृणामहै यत्पुरस्ताद्रक्षा इसि वपेदग्रये विबाधवत एवं चत्वारिं च॥४॥ [१]

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा अब्रुवन् यो नौ वीर्यावत्तमस्तमनु सुमारभामहा इति त इन्द्रमब्रुवन्त्वं वै नौ वीर्यावत्तमोऽसि त्वामनु सुमारभामहा इति सोऽब्रवीत्तिस्मो म इमास्तनुवौ वीर्यावतीस्ताः प्रीणीताथासुरानुभि भविष्यथेति ता वै ब्रह्मत्यब्रुवन्नियम होमुग्रियं विमृधेयमिन्द्रियावती- (५)

त्यवैत्त इन्द्रायाहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निरवपन्निन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते यदिन्द्रायाहोमुचे निरवपत्रहस पुव तेनामुच्यन्त यदिन्द्राय वैमृधाय मृधे एव

तेनापांग्रत् यदिन्द्रायेन्द्रियावत् इन्द्रियमेव तेनाऽऽत्मन्त्रदधत् त्रयस्ति ३ शत्कपालं पुरोडाशं
निरंवपुत्रयस्ति ३ शूद्धै देवतास्ता इन्द्रं आत्मन्त्रनुं सुमारभयत् भूत्यै (६)

तां वाव देवा विजितिमुत्तमामसुरैर्व्यजयन्त् यो भ्रातृव्यवान्थ्याथ्स स्पर्धमान एतयेष्या
यजेतेन्द्रायाऽहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावतेऽहंसा
वा एष गृहीतो यस्माच्छ्रेयान्नातृव्यो यदिन्द्रायाऽहोमुचे निर्वपत्यऽहंस एव तेन मुच्यते
मृधा वा एषोऽभिषंणो यस्माऽथसमानेष्वन्यः श्रेयानुता - (७)

अत्रातृव्यो यदिन्द्राय वैमृधाय मृधे एव तेनाप हते यदिन्द्रायेन्द्रियावत् इन्द्रियमेव तेना-
ऽऽत्मन्यते त्रयस्ति ३ शत्कपालं पुरोडाशं निर्वपति त्रयस्ति ३ शूद्धै देवतास्ता एव यजमान
आत्मन्त्रनुं सुमारभयते भूत्यै सा वा एषा विजितिर्नामेष्टिर्य एवं विद्वानेतयेष्या यजत
उत्तमामेव विजिति भ्रातृव्येण वि जयते॥ (८)

इन्द्रियावती भूत्यां उत्तेकान्नपञ्चशब्दं ॥

[२]

देवासुराः संयत्ता आसन्तेषां गायुत्रोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्थसङ्घादायाप-
क्रम्यातिष्ठत् तैऽमन्यन्त यत्तरान् वा इयमुपावृथ्यति त इदं भविष्यन्तीति तां व्यंहयन्त
विश्वकर्मन्त्रिति देवा दाभीत्यसुराः सा नान्यतुराऽश्च नोपावर्तते ते देवा एतद्यजुरपश्यन्त्रोजो-
ऽसि सहोऽसि बलमसि (९)

भ्राजोऽसि देवानां धाम् नामासि विश्वमसि विश्वायुः सर्वमसि सुर्वायुरभिभूरिति
वाव देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशूनवृञ्जत् यद्वायन्त्र्यपक्रम्यातिष्ठत्
तस्मादेतां गायुत्रीतीष्टिमाहुः संवथ्सुरो वै गायुत्री संवथ्सुरो वै तदपक्रम्यातिष्ठद्यदेतया
देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं (१०)

प्रजां पशूनवृञ्जत् तस्मादेता ३ संवर्ग इतीष्टिमाहुर्यो भ्रातृव्यवान्थ्याथ्स स्पर्धमान
एतयेष्या यजेताग्रये संवर्गाय पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेत्त ३ शृतमासंन्नमेतेन यजुषाऽभि
मृशोदोजे एव बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्नातृव्यस्य वृक्षे भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो
भवति॥ (११)

बलमस्येतया देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं पश्चंचत्वारि ३ शब्दं ॥

[३]

प्रजापतिः प्रजा अंसूजत् ता अंस्माध्मृष्टाः परांचीरायन्ता यत्रावसन्ततो गुर्मुदुदैतिष्ठृत् ता बृहस्पतिश्चान्वैताऽ सौऽब्रवीद्बृहस्पतिरनयां त्वा प्रतिष्ठान्यथं त्वा प्रजा उपावर्थ्यन्तीति तं प्रातिष्ठृत् ततो वै प्रजापतिः प्रजा उपावर्तन्तु यः प्रजाकामः स्यात् तस्मां एतं प्राजापृत्यं गार्मुतं चरुं निर्वपेत्प्रजापतिः (१२)

मेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै प्रजां प्रजनयति प्रजापतिः पशूनसूजत् ते-अस्माध्मृष्टाः परांश्च आयन्ते यत्रावसन्ततो गुर्मुदैतिष्ठृत् तान्युषा चान्वैताऽ सौऽब्रवीत्पूषानयां मां प्रतिष्ठाथं त्वा पशवं उपावर्थ्यन्तीति मां प्रतिष्ठेति सोमौऽब्रवीन्मम् वा - (१३)

अंकृष्टपृच्यमित्युभौ वां प्रतिष्ठानीत्यंब्रवीत्तौ प्रातिष्ठृत् ततो वै प्रजापतिं पशवं उपावर्तन्तु यः पशुकामः स्यात् तस्मां एतः सौमापौष्णं गार्मुतं चरुं निर्वपेथ्सोमापूषणांवेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मै पशून्म जनयतः सोमो वै रैतोधाः पूषा पशूनां प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्म जनयति॥ (१४)

वपेभ्यजापतिं वै दधाति पूषा त्रीणि च॥३॥ [४]

अग्ने गोभिर्न आ गुहीन्दो पुष्ट्या जुषस्व नः। इन्द्रो धर्ता गृहेषु नः॥ सविता यः संहस्रियः स नौ गृहेषु रारणत्। आ पूषा एत्वा वसुं॥ धाता ददातु नो रयिमीशानो जगत्स्यतिः। स नः पूर्णेन वावनत्॥ त्वष्टा यो वृषभो वृषा स नौ गृहेषु रारणत्। सुहस्रैण्यायुतैन च॥ येन देवा अमृतं (१५)

दीर्घङ्गं श्रवो दिव्यैरर्यन्ता। रायस्योष त्वमस्मभ्यं गवां कुलिं जीवस् आ युवस्व। अग्निर्गृहपतिः सोमो विश्ववनिः सविता सुमेधाः स्वाहाः। अग्ने गृहपते यस्ते घृत्यो भागस्तेन सह ओजं आक्रममाणाय धेहि श्रेष्ठात्यथो मा योषं मूर्धा भूयासु लुङ्गं स्वाहाः॥ (१६)

अमृतमृष्टात्रिःशत्ता॥२॥ [५]

चित्रयां यजेत पशुकाम इयं वै चित्रा यद्वा अस्यां विश्वं भूतमधिं प्रजायते तेनेयं चित्रा य एवं विद्वाऽश्चित्रयां पशुकामो यजते प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते प्रैवाऽग्नेयेन वापयति रेतः सौम्येन दधाति रेतं एव हितं त्वष्टा रूपाणि वि करोति सारस्वतौ भवत एतद्वै दैव्यं मिथुनं दैव्यमेवास्मै (१७)

मिथुनं मध्यतो दधाति पुष्ट्यै प्रजननाय सिनीवाल्यै चरुर्भवति वाग्वै सिनीवाली

पुष्टिः खलु वै वाक्पुष्टिमेव वाचमुपैत्यैन्द्र उत्तमो भवति तेनैव तमिथुनः सूसेतानि हृवी॒षि भवन्ति सूस ग्राम्याः पशावः सूसारण्याः सूस छन्दाऽस्युभयस्यावरुच्छा अथैता आहुतीर्जुहोत्येते वै देवाः पुष्टिपतयस्त एवास्मिन्पुष्टिं दधति पुष्टिं प्रजयां पशुभिरथो यदेता आहुतीर्जुहोति प्रतिष्ठित्यै॥ (१८)

अस्मे त एव द्वादशं च॥२॥

[६]

मारुतमसि मरुतमोजोऽपां धारां भिन्द्व रमयत मरुतः श्येनमायिनं मनोजवसु वृष्णं सुवृक्तिम्। येन शर्ध उग्रमवसृष्टमेति तदश्विना परिं धत्तः स्वस्ति। पुरोवातो वर्षपञ्चिन्वरावृथस्वाहां वातावद्वर्षपञ्चरावृथस्वाहां स्तनयन्वरषभ्नीमरावृथस्वाहाऽनशन्यवस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्वेषरावृथस्वाहाऽतिरात्रं वर्षपूर्तिरावृथ- (१९)

स्वाहां बहु हायमवृषादिति शुतरावृथस्वाहाऽतपति वर्षन्विराङ्गावृथस्वाहां वस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षभ्नूतरावृथस्वाहा मान्दा वाशाः शुन्ध्यूरजिराः। ज्योतिष्मतीस्तमस्वरीरुन्दतीः सुफेनाः। मित्रभूतः क्षत्रभूतः सुराण्डा इह माऽवता वृष्णो अश्वस्य सुन्दानमसि वृष्णै त्वोपनह्यामि॥ (२०)

पूर्तिरावृद्विचत्वारि॒शचा॥२॥

[७]

देवां वसव्या अग्ने सोम सूर्य। देवाः शर्मण्या मित्रांवरुणार्यमन्त्र। देवाः सपीतयोऽपां नपादाशुहेमन्। उद्ग्रो दत्तोऽदधिं भिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततौ नो वृष्णां जवता। दिवां चित्तमः कृष्णन्ति पर्जन्येनोदवाहेन। पृथिवीं यद्युन्दन्ति। आ यं नरः सुदानवो ददाशुषें दिवः कोशमचुच्यवुः। वि पर्जन्याः सृजन्ति रोदसी अनु धन्वना यन्ति (२१)

वृष्टयः। उर्दीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वर्षयथा पुरीषिणः। न वौ दस्त्रा उपदस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथां अवृथसत। सृजा वृष्टिं दिव आद्विः संमुद्रं पृण। अ॒जा अ॑सि प्रथमजा बलमसि समुद्रियम्। उत्राम्य पृथिवीं भिन्दीदं दिव्यं नभः। उद्ग्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। ये देवा दिविभांगा यैऽन्तरिक्षभागा ये पृथिवीभांगाः। तहुमं यजमानन्तु त इदं क्षेत्रमा विशन्तु त इदं क्षेत्रमनु वि विशन्तु॥ (२२)

यन्ति देवा विश्वतिश्च॥२॥

[८]

मारुतमसि मरुतमोज इति कृष्णं वासः कृष्णातूं परि धत्त एतद्वै वृष्णै रूपः

सरूप एव भूत्वा पर्जन्यं वर्षयति रुमयत मरुतः श्येनमायिनुमितिं पश्चाद्वातं प्रतिं मीवति पुरोवात्मेव जंनयति वरुषस्यावरुच्छै वातनामार्ने जुहोति वायुर्वै वृष्ट्यां ईशे वायुमेव स्वेन भागुधेयेनोपं धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयत्युष्टौ (२३)

जुहोति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव वृष्टिं सम्प्र च्यावयति कृष्णाजिने सं यौति हृविरेवाकरन्तर्वेदि सं यौत्यवरुच्छै यतीनामद्यमानानां शीरुषाणि परापतन्ते खुर्जरां अभवन्तेषां रसं ऊर्ध्वोऽपतुत तानि कुरीराण्यभवन्त्सौम्यानि वै कुरीराणि सौम्या खलु वा आहुतिर्दिवो वृष्टिं च्यावयति यत्कुरीराणि भवन्ति (२४)

सौम्ययैवाऽहुत्या दिवो वृष्टिमवं रुन्धे मधुषा सं यौत्यपां वा एष ओषधीनां रसो यन्मध्य एवौषधीभ्यो वर्षपत्यथो अद्य एवौषधीभ्यो वृष्टिं नि नयति मान्दा वाशा इति सं यौति नामधेयैरेवैनां अच्छैत्यथो यथा ब्रूयादसावेहीत्येवमेवैनां नामधेयुरा (२५)

च्यावयति वृष्णो अश्वस्य सन्दानंमसि वृष्ट्यै त्वोपं नह्यामीत्याहु वृषा वा अश्वो वृषा पर्जन्यः कृष्ण इव खलु वै भूत्वा वर्षति रुपेणैवैन समर्धयति वरुषस्यावरुच्छै॥ (२६)

अष्टौ भवन्ति नामधेयैरेकात्रिंशत्त्वा ॥ [४]

देवां वसव्या देवाः शर्मण्या देवाः सपीतय इत्या बंध्राति देवताभिरेवान्वहं वृष्टिमिच्छति यदि वर्षेत तावत्येव हौतुव्यं यदि न वर्षेच्छो भूते हृविर्निर्वपेदहोरात्रे वै मित्रावरुणावहोरात्राभ्यां खलु वै पर्जन्यो वर्षति नक्तं वा हि दिवां वा वर्षति मित्रावरुणावेव स्वेन भागुधेयेनोपं धावति तावेवास्मां - (२७)

अहोरात्राभ्यां पर्जन्यं वर्षयतोऽग्रये धामच्छदै पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं सौर्यमेककपालमस्त्रिर्वा इतो वृष्टिमुदीरयति मरुतः सृष्टां नयन्ति यदा खलु वा असावादित्यो न्यृद्विश्मिभिः पर्यावर्तते वर्षति धामच्छदिव खलु वै भूत्वा वर्षत्येता वै देवता वृष्ट्यां ईशते ता एव स्वेन भागुधेयेनोपं धावति ता - (२८)

एवास्मै पर्जन्यं वर्षयन्त्युतावरपिष्यन्वर्षत्येव सृजा वृष्टिं दिव आद्विः संमुद्रं पृष्णेत्याहुमाश्वैवामूश्चापः समर्धयत्यथो अभिरेवामूरच्छैत्यजा असि प्रथमजा बलमसि समुद्रियमित्याहु यथायजुरेवैतदुन्नभय पृथिवीमिति वर्षाहां जुहोत्येषा वा ओषधीनां वृष्टिवनिस्तयेव वृष्टिमा च्यावयति ये देवा दिविभागा इति कृष्णाजिनमवं धूनोतीम

एवास्मै लोकाः प्रीता अभीष्टा भवन्ति॥ (२९)

अस्मै धावति ता वा एकविश्वतिश्च॥ ३॥

[१०]

सर्वाणि छन्दाऽस्येतस्यामिष्ठामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टभो वा एतद्वीर्यं यत्कुकुदुष्णिहा जगत्यै यदुष्णिहकुकुभावन्वाहु तेनैव सर्वाणि छन्दाऽस्यवं रुन्धे गायत्री वा एषा यदुष्णिहा यानि चत्वार्यध्यक्षराणि चतुष्पाद एव ते पश्वात् यथा पुरोडाशोप्येवमेव तद्यद्यध्यक्षराणि यज्ञगत्या (३०)

परिदध्यादन्तं यज्ञं गमयेत् त्रिष्टभा परिदधातीन्द्रियं वै वीर्यं त्रिष्टगिन्द्रियं एव वीर्यं यज्ञं प्रतिष्ठापयति नान्तं गमयत्यग्ने त्री ते वाजिना त्री पृथस्थेति त्रिवत्या परिदधाति सरूपत्वाय सर्वो वा एष यज्ञो यत् त्रैधातुवीयं कामायकामाय प्रयुज्यते सर्वेभ्यो हि कामेभ्यो यज्ञः प्रयुज्यते त्रैधातुवीयेन यजेताभिरुचरन्थसर्वो वा - (३१)

एष यज्ञो यत् त्रैधातुवीयः सर्वेणैवैनं यज्ञेनाभि चरति स्तृणुत एवैनमेतयैव यजेताभिर्चर्यमाणः सर्वो वा एष यज्ञो यत् त्रैधातुवीयः सर्वेणैव यज्ञेन यजते नैनंमभिरुचरन्थस्तृणुत एतयैव यजेत सुहस्रेण यक्ष्यमाणः प्रजातमेवैनद्वात्येतयैव यजेत सुहस्रेणजानोऽन्तं वा एष पश्चानां गच्छति (३२)

यः सुहस्रेण यजते प्रजापतिः खलु वै पश्चानसृजत ताऽस्त्रैधातुवीयैनैवासृजत य एवं विद्वाऽस्त्रैधातुवीयेन पशुकामो यजते यस्मादेव योनेः प्रजापतिः पश्चानसृजत तस्मादेवैनान्थसृजत उपैनमुत्तरः सुहस्रं नमति देवताभ्यो वा एष आ वृश्यते यो यक्ष्य इत्युक्ता न यजते त्रैधातुवीयेन यजेत् सर्वो वा एष यज्ञो - (३३)

यत् त्रैधातुवीयः सर्वेणैव यज्ञेन यजते न देवताभ्य आ वृश्यते द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयश्चतुष्कपालास्त्रिः पशुद्वत्वाय त्रयः पुरोडाशो भवन्ति त्रय इमे लोका एषां लोकानामास्या उत्तरउत्तरो ज्यायान्भवत्येवमिव हीमे लोका यवमयो मध्य एतद्वा अन्तरिक्षस्य रूपः समृद्धौ सर्वेषामभिगमयन्नवं द्युत्यछम्बद्वारः हिरण्यं ददाति तैजं एवा- (३४)

वं रुन्धे तार्प्य ददाति पश्चानेवावं रुन्धे धेनुं ददात्याशिषं एवावं रुन्धे साम्नो वा एष वर्णो यद्विरण्य यजुषां तार्प्यमुक्थामदानां धेनुरुतानेव सर्वान् वर्णानवं रुन्धे॥ (३५)

जगन्त्याऽभिचरन्मर्वो वै गंच्छति यज्ञस्तेजं एव त्रिःश्चां॥६॥

[११]

त्वष्टा हुतपुत्रो वीन्द्रः सोममाहरत् तस्मिन्निन्द्रं उपहृवमैच्छुत् तं नोपाहयत पुत्रं मै-
जवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा सोममपिबृत् तस्य यदत्यशिष्यत् तत्त्वष्टाहवनीयमुप-
प्रावर्तयथ्स्वाहेन्द्रशत्रुवर्धुस्वेति स यावदूर्ध्वः पराविध्यति तावति स्वयमेव व्यरमत् यदि-
वा तावत्प्रवृण- (३६)

मासीघदिं वा तावदध्यग्रेगासीथस सम्भवन्नग्रीषोमावभि समंभवुथ्स इंषुमात्रमिषुमात्रं
विष्वङ्गवर्धत् स इमाल्लोकानवृणोद्यदिमाल्लोकानवृणोत् तद्वत्रस्य वृत्वं तस्मादिन्द्रो-
ऽविभेदपि त्वष्टा तस्मै त्वष्टा वज्रमसिश्चुत् तपो वै स वज्रं आसीत् तमुद्यन्तु नाशक्रोदथ-
वै तर्हि विष्णु- (३७)

रन्या देवतासीथ्सोऽब्रवीद्विष्णवेहीदमा हरिष्यावो येनायमिदमिति स विष्णुस्त्रेधाऽस-
त्मानं वि न्यंधत्त पृथिव्यां तृतीयमन्तरिक्षे तृतीयं दिवि तृतीयमभिपर्यावर्ताद्यविभेदत्पृथिव्यां
तृतीयमासीत् तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छुद्विष्णवनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदं (३८)

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छुत् तत् प्रत्यंगृह्णादधा मेति तद्विष्णवेति
प्रायच्छुत् तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं दंधात्विति यदुन्तरिक्षे तृतीयमासीत् तेनेन्द्रो
वज्रमुदयच्छुद्विष्णवनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदं (३९)

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छुत् तत्प्रत्यंगृह्णाद् द्विर्माधा इति तद्विष्णवेति
प्रायच्छुत् तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं दंधात्विति यद्विवि तृतीयमासीत् तेनेन्द्रो
वज्रमुदयच्छुद्विष्णवनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र हार्येनाह- (४०)

मिदमस्मि तत्ते प्र दास्यामीति त्वी (३) इत्यब्रवीथस्म्यान्तु सं दंधावहै त्वामेव प्र
विशानीति यन्मां प्रविशेः किं मा भुज्या इत्यब्रवीत् त्वामेवेन्योय तव भोगाय त्वां प्र
विशेयमित्यब्रवीत्तं वृत्रः प्राविशदुदरुं वै वृत्रः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातुव्यो य - (४१)

एवं वेद हन्ति क्षुधं भ्रातुव्यं तदस्मै प्रायच्छुत् तत्प्रत्यंगृह्णात् त्रिर्माधा इति तद्विष्णवेति
प्रायच्छुत् तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं दंधात्विति यत् त्रिः प्रायच्छुत् त्रिः
प्रत्यंगृह्णात् तत् त्रिधातोऽस्त्रिधातुत्वं यद्विष्णुरन्वतिष्ठत् विष्णवेति प्रायच्छुत् तस्मादैन्द्रा-
विष्णवः हुविर्भवति यद्वा इदं किं च तदस्मै तप्रायच्छुद्वचः सामानि यजूःषि सुहस्तं वा

अंस्मै तत्प्रायच्छ्रुते तस्मा^१सुहस्रंदक्षिणम्॥ (४२)

प्रवृण विष्णुर्वा इदमिदमुहं यो भवत्येकविश्वतिश्च॥ ७॥

[१२]

देवा वै रांजन्या^२ज्ञायमानादबिभयुस्तमन्तरेव सन्तुं दाम्नाऽपौ^३भून्धस वा एषोऽपौ^४ब्दो जायते यद्राजन्यो यद्वा एषोऽनंपोब्दो जायेत वृत्रान्मङ्गश्चरेद्यं कामयेत राजन्यमनंपोब्दो जायेत वृत्रान्मङ्गश्चरेदिति तस्मां एतमैन्द्राबाराहस्पत्यं चरुं निर्वपेदैन्द्रो वै रांजन्यो ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनुं दाम्नाऽपोम्भनान्मुश्चति हिरण्मयं दाम् दक्षिणा साक्षादेवैनुं दाम्नोऽपोम्भनान्मुश्चति॥ (४३)

एन् द्वादश च॥ १॥

[१३]

नवौनवो भवति जायमानोऽहाँ^५ केतुरुषसामेत्यग्रैः। भागं देवेभ्यो वि दधात्यायन्न चन्द्रमास्तिरति दीर्घमायुः। यमांदित्या अ॒शुमांप्याययन्ति यमक्षितमक्षितयः पिबन्ति। तेन नो राजा वरुणो बृहस्पतिरा प्याययन्तु भुवनस्य गोपाः। प्राच्यां दिशि त्वमिन्द्रासि राजोतोदीच्यां वृत्रहन्वृत्रहाऽसि। यत्र यन्ति स्रोत्यास्त- (४४)

ज्ञितं ते दक्षिणतो वृषभ एथि हव्यः। इन्द्रो जयाति न परा जयाता अधिराजो राजसु राजयाति। विश्वा हि भूयाः पृतंना अभिष्ठीरुपसद्यो नमस्यो यथाऽसंत्। अस्येदेव प्ररिचे महित्वं दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात्। स्वराडिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः स्वरिरमंत्रो ववक्षे रणाया अभि त्वा शूर नोनुमोऽदुर्घा इव धेनवः। ईशान- (४५)

मस्य जगतः सुवृद्धशुमीशानमिन्द्र तुस्थुषः। त्वामिद्धि हवामहे साता वाजस्य कारवः। त्वा वृत्रेष्विन्द्र सत्यतिं नरस्त्वां काष्ठस्वर्वतः। यद्याव इन्द्र ते शतं शतं भूमीरुत स्युः। न त्वा वज्रिन्धसुहस्रं सूर्यो अनु न जातमष्ट रोदंसी। पिबा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुषाव हर्यश्वाद्रिः। (४६)

सोतुर्बाहुभ्यां सुयतो नार्वा^६। रेवतीर्नः सधमाद् इन्द्रै सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिमिदेम। उदंगे शुचयस्तव वि ज्योतिषोदु त्यं जातवेदसः सुप त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य। शोचिष्केशं विचक्षण। चित्रं देवानामुद्गादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्रे। आऽप्रायावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुष- (४७)

श्वा विश्वे देवा ऋतावृधं कृतुभिरहवनश्रुतः। जुषन्तां युज्युं पर्यः। विश्वे देवाः शृणुतेम् ९

हवं मे ये अन्तरिक्षे य उप द्यवि ष। ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसद्यास्मिन्बुरुहिषि
मादयध्वम्॥ (४८)

तदीशानुमद्रिस्तस्युषेष्टु शब्दं ॥५॥

[१४]

देवा मनुष्या देवान्सुरा अब्रुवन्देवाभ्युगस्तेपाङ्गायुती प्रजापतिस्ता यत्रामे गोभिश्चित्रया मारुतन्देवा वसव्या अत्रै मारुतमिति देवा वसव्या
देवाः शर्मण्यास्त्वद्या हृतपुंजो देवा वै रांजन्यात्रवोनवृश्चतुर्दश॥१४॥

देवा मनुष्याः प्रजाः पशुदेवा वसव्या: परिद्रुत्यादिदमस्मृष्टाचत्वारि॒शत्॥४८॥

देवा मनुष्यां मादयध्वम्॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः समाप्तः॥२-४॥

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

विश्वरूपो वै त्वाष्टः पुरोहितो देवानां मासीथ्वस्त्रीयोऽसुराणां तस्य त्रीणि
शीरूपाण्यां सन्ध्यो मुपान् सुरापानं मन्त्रादन् स प्रत्यक्षं देवेभ्यो भागमं वदत्पुरोक्षमसुरेभ्यः
सर्वस्मै वै प्रत्यक्षं भागं वदन्ति यस्मा एव पुरोक्षं वदन्ति तस्य भाग उदितस्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदोद्दृश्व वै राष्ट्रं वि पर्यावर्तयतीति तस्य वज्रमादाय शीरूपाण्यच्छिन्द्यथसोमुपान्- (१)

मासीथ्स कपिञ्जलोऽभवृद्यथ्सुरापान् स कलुविङ्को यदन्नादन् स तित्तिरिस्तस्या-
अलिना ब्रह्महृत्यामुपांगृह्णात्ता॒ संवध्सुरम्बिभृस्तं भूतान्यभ्यं क्रोशन्ब्रह्महृन्निति स
पृथिवीमुपांसीददस्यै ब्रह्महृत्यायै तृतीयं प्रति गृहाणेति साऽब्रवीद्वरं वृणै खातात्परा-
भविष्यन्ती मन्ये ततो मा परां भूवमिति पुरा तै (२)

संवध्सुरादपि रोहादित्यब्रवीत्समात्पुरा संवध्सुरात्पृथिव्यै खातमपि रोहति वारेवृत्तं
ह्यस्यै तृतीयं ब्रह्महृत्यायै प्रत्यगृह्णात् तथ्स्वकृतुमिरिणमभवत् तस्मादाहिताग्निः श्रुद्धादेव
स्वकृतु इरिणे नावं स्येद्वह्यहृत्यायै ह्येष वर्णः स वनुस्पतीनुपांसीददस्यै ब्रह्महृत्यायै तृतीयं
प्रति गृह्णीतेति तैऽब्रुवन्वरं वृणामहै वृक्णात् (३)

पराभविष्यन्ती मन्यामहै ततो मा परां भूमेत्यावश्नाद्वो भूया॑सु उत्तिष्ठानित्यब्रवीत्
तस्मादावश्नाद्वृक्षाणां भूया॑सु उत्तिष्ठन्ति वारेवृत्तं ह्येषां तृतीयं ब्रह्महृत्यायै प्रत्यगृह्णन्थ्स
निर्यासोऽभवत् तस्मान्निर्यासस्य नाशं ब्रह्महृत्यायै ह्येष वर्णोऽथो खलु य एव लोहितो
यो वाऽब्रश्नान्निर्येषति तस्य नाऽश्य (४)

काममन्यस्य स ऋषे॑सादमुपांसीददस्यै ब्रह्महृत्यायै तृतीयं प्रति गृह्णीतेति
ता अब्रुवन्वरं वृणामहा क्षत्वियात्रजां विन्दामहै काममा विजनितोः सम्भवमेति
तस्मादत्वियाथ्यियः प्रजां विन्दन्ते काममा विजनितोः सम्भवन्ति वारेवृत्तं ह्यासां तृतीयं
ब्रह्महृत्यायै प्रत्यगृह्णन्थ्सा मलवद्वासा अभवत् तस्मान्मलवद्वाससा न सं वेदेत् (५)

न सुहाऽसीत् नास्या अन्नमद्याद्वह्यहृत्यायै ह्येषा वर्णं प्रतिमुच्याऽस्तेऽथो
खल्वाहुरभ्यञ्जनं वाव म्लिया अन्नमभ्यञ्जनमेव न प्रतिगृह्यं काममन्यदिति यां

मलंवद्वाससः सम्भवन्ति यस्ततो जायते सौऽभिशस्तो यामरण्ये तस्यै स्तेनो यां परार्चीं तस्यै हीतमुख्यपगुल्मो या स्ताति तस्यां अुपसु मारुको या- (६)

अभ्यङ्के तस्यै दुश्चर्मा या प्रलिखते तस्यै खलतिरपमारी याऽङ्के तस्यै काणो या दतो धावते तस्यै श्यावदन् या नुखानि निकृन्तते तस्यै कुनखी या कृणति तस्यै क्लीबो या रञ्जुः सृजति तस्यां उद्भन्धुको या पर्णेन पिबति तस्यां उन्मादुको या खर्वेण पिबति तस्यै खर्वस्तिस्तो रात्रीर्वितं चरेदञ्जलिनां वा पिबेदरखर्वेण वा पात्रेण प्रजायै गोपीथायां॥ (७)

यस्मोमुपानन्ते वृक्षात् तस्य नाश्य वदेत् मारुको याऽखर्वेण वा त्रीणि च॥ ७॥ [१]

त्वष्टा हुतपुत्रो वीन्द्रः सोममाहरत् तस्मिन्निन्द्रं उपहृवमैच्छत् तं नोपाहृयत पुत्रं मैऽवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा सोममपिबत् तस्य यदत्यशिष्यत तत् त्वष्टाहवनीयुमुप प्रावर्तयस्वाहेन्द्रशत्रुवर्धस्वेति यदवर्तयत् तद्वत्स्य वृत्रत्वं यदब्रवीस्वाहेन्द्रशत्रुवर्धस्वेति तस्मादस्ये- (८)

न्द्रः शत्रुरभवथ्स सम्भवन्नीषोमावभि सम्भवथ्स इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्गवर्धत् स इमाँलोकानवृणोद् यदिमाँलोकानवृणोत् तद्वत्स्य वृत्रत्वं तस्मादिन्द्रोऽविभेष्यस्त्र प्रजापतिमुपाधावच्छत्रुमेऽजनीति तस्मै वज्रः सिंक्का प्रायच्छदेतेन जहीति तेनाभ्यायत् तावंब्रूताम् नीषोमौ मा (९)

प्र हारावमन्तः स्व इति मम् वै युवः स्थ इत्यबवीन्मामभ्येतमिति तौ भागधेयमैच्छेतां ताभ्यामेतमग्नीषोमीयुमेकादशकपालं पूर्णमासे प्रायच्छुत् तावंब्रूताम् भि सन्दष्टौ वै स्वो न शक्व ऐतुमिति स इन्द्रं आत्मनः शीतरूगवंजनयत् तच्छीतरूरयोर्जन्म् य एव शीतरूरयोर्जन्म् वेद् (१०)

नैन शीतरूरौ हतस्ताभ्यामेनमभ्यनयत् तस्माञ्जञ्जभ्यमानादग्नीषोमौ निरक्रामतां प्राणापानौ वा एनं तदंजहितां प्राणो वै दक्षोऽपानः क्रतुस्तस्माञ्जञ्जभ्यमानो ब्रूयन्मयि दक्षक्रतू इति प्राणापानावेवाऽत्मन्यत्ते सर्वमायुरेति स देवता वृत्रान्निरहूय वात्रग्रः हृविः पूर्णमासे निरवपद् ग्रन्ति वा एनं पूर्णमासे आ- (११)

उमावास्यायां प्याययन्ति तस्माद्वात्रघ्नी पूर्णमासे ऽनूच्येते वृधन्वती अमावास्यायां तथसुः स्थाप्य वात्रग्रः हृविवर्जमादाय पुनरभ्यायत ते अब्रूतां द्यावापृथिवी मा प्र हारावयोर्वै

श्रित इति ते अंबूतां वरं वृणावहै नक्षत्रविहिताऽहमसानीत्यसावंब्रवीचित्रविहिताऽहमितीयं
तस्मान्नक्षत्रविहिताऽसौ चित्रविहितेयं य एवं द्यावापृथिव्योर्- (१२)

वरं वेदैन् वरो गच्छति स आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रौ वृत्रमहन्ते देवा वृत्रः हृत्वा-
ज्ञीषोमावब्रुवन् हृव्यं नो वहतुमिति तावब्रूतमपतेजसौ वै त्यौ वृत्रे वै त्ययोस्तेज् इति
तैऽब्रुवन्क इदमच्छृतीति गौरित्यब्रुवन्नौर्वाव सर्वस्य मित्रमिति साऽब्रंवीद् (१३)

वरं वृणु मय्येव सुतोभयैन भुनजाध्वा इति तद्वौराहरूत् तस्माद्विं सुतोभयैन भुञ्जते
एतद्वा अग्रेस्तेजो यद् घृतमेतथ्सोमस्य यत्पयो य एवम् ग्रीषोमयोस्तेजो वेद तेजस्व्येव
भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं देवत्य॑ पौर्णमासमिति प्राजापत्यमिति ब्रूयात् तेनेन्द्रं ज्येष्ठं
पुत्रं निरवांसाययदिति तस्माऽङ्गेष्ठं पुत्रं धनेन निरवंसाययन्ति॥ (१४)

अस्य मा वेदा द्यावापृथिव्योर्ब्रह्मवीदिति तस्माच्चित्परिं च॥७॥ [२]

इन्द्रं वृत्रं जंग्लिवा॑ सुम्मधोऽभि प्रावेपन्त् स एतं वैमृथं पूर्णमासे उनुनिर्वाप्यमपश्यतं निरंवपुत् तेन् वै स मृधोऽपाहत् यद्वैमृधः पूर्णमासे उनुनिर्वाप्यौ भवति मृधं एव तेन् यजंमानोऽपं हत् इन्द्रो वृत्रं हत्वा देवतांश्चेन्द्रियेण च व्याध्यत् स एतमाग्नेयमष्टाकं पालममावास्यायामपश्यदेन्द्रं दधि (१५)

तन्निरंवपुत्तेन् वै स देवता॑श्चेन्द्रियं चावारुन्धु यदा॒ग्नेयोऽष्टाकंपालोऽमावा॑स्यायां
भवंत्यैन्द्रं दधि॑ देवता॑श्चैव तेनैन्द्रियं च यज्ञमानोऽवरुन्धु इन्द्रस्य वृत्रं जुघुषे॑ इन्द्रियं वीर्यं
पृथिवीमनु व्याच्छ्रुतं तदोषंधयो वीरुधोऽभवन्थस प्रजापतिमुपाधावद्वत्रं मे जुघुषे॑ इन्द्रियं
वीर्यं (१६)

पृथिवीमनु व्यारत् तदोषधयो वीरुर्घोऽभूवन्निति स प्रजापतिः पशूनब्रवीदेतदस्मै सं नयतेति तत्पशव् ओषधीभ्योऽध्यात्मन्मनयन्तत्प्रत्येदुहुन् यथसुमनयन्तथान्नायस्य सान्नाय्यत्वं यत्प्रत्येदुहुन्तत्प्रतिधुषः प्रतिधुक्तः समनैषुः प्रत्येधुक्तन् तु मर्ये श्रयत् इत्यब्रवीदेतदस्मै (१७)

शृतं कुरुतेत्यब्रवीत् तदस्मै शृतमकुर्वन्निन्द्रियं वावास्मिन्वीर्यं तदश्रयन्तच्छृतस्य
शृतत्वं समनैषुः प्रत्यधुक्षञ्जूतमकृत्त्र तु मा धिनोतीत्यब्रवीदेतदस्मै दधिं कुरुतेत्यब्रवीत्
तदस्मै दध्यकुर्वन्तदेनमधिनोत् तद्वग्नो दधित्वं ब्रह्मवादिनौ वदन्ति दध्रः पूर्वस्यावदेयं (१८)

दधि हि पूर्वं क्रियत् इत्यनादत्य तच्छृतस्यैव पूर्वस्याऽवं द्येदिन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यं
श्रित्वा द्वग्रोपरिष्टाद्विनोति यथापूर्वमुपैति यत्पूरीकैर्वा पर्णवल्कैर्वातुश्याथ्सौम्यं तद्यत्कलै
राक्षसं तद्यत् तंण्डुलैर्वैश्वदेवं तद्यदातश्वनेन मानुषं तद्यद्भुता तथ्सेन्द्रं दुधा तंनक्ति (१९)

सेन्द्रत्वायाग्निहोत्रोच्छेषणमभ्यातनक्ति यज्ञस्य सन्तत्या इन्द्रो वृत्रः हृत्वा परा
परावतंमगच्छुदपाराधमिति मन्यमानसं देवताः प्रैषमैच्छुन्सोऽब्रवीत्प्रजापतिर्यः प्रथमो-
जनुविन्दति तस्य प्रथमं भागधेयमिति तं पितरोऽन्विन्दन्तस्मा॑त्प्रितुभ्यः पूर्वद्युः क्रियते
सोऽमावास्यां प्रत्यागच्छुत् तं देवा अभि समंगच्छुन्ताऽमा वै नो - (२०)

उद्य वसुं वसुतीतीन्द्रो हि देवानां वसुं तदमावास्याया अमावास्यत्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति
किं देवत्यः सान्नाश्यमिति वैश्वदेवमिति ब्रूयाद्विश्वे हि तदेवा भागधेयमभि सुमगच्छुन्तेत्यथो
खल्लैन्द्रमित्येव ब्रूयादिन्द्रं वाव ते तद्विष्ज्यन्ते॒ऽभि समंगच्छुन्तेति॥ (२१)

दधिं मे जुवूपं इन्द्रियं वीर्यमित्यब्रवीदेवतस्मा अवुदेयन्तनक्ति नो द्विचत्वारिःशब्दा॥७॥ [३]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वे दर्शपूर्णमासौ यंजेत् य एनौ सेन्द्रौ यज्ञतेति वैमृधः
पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति तेन पूर्णमासः सेन्द्रं ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां तेनामावास्यां सेन्द्राय
एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यज्ञते सेन्द्रावैवैनौ यज्ञते श्वःश्वौऽस्मा ईजानाय वर्सीयो भवति
देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत् ते देवा एता- (२२)

मिष्टिमपश्यन्नाग्रावैष्णवमेकादशकपालः सरस्वत्यै चरुः सरस्वते चरुं तां
पौर्णमासः सुङ्गस्थाप्यानु निरवपुन्ततो देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्धस्याथ्स
पौर्णमासः सुङ्गस्थाप्यैतामिष्टिमनु निर्वपेत्पौर्णमासेनैव वज्रं भ्रातृव्याय प्रहृत्याऽऽ-
ग्रावैष्णवैन देवतांश्च यज्ञं च भ्रातृव्यस्य वृङ्गः मिथुनास्यशून्यसारस्वतम्यां यावदेवास्यास्ति
तथ् (२३)

सर्वं वृङ्गं पौर्णमासीमेव यंजेत् भ्रातृव्यवान्नामावास्याः हृत्वा भ्रातृव्यं ना प्याययति
साकं प्रस्थायीयैन यज्ञेत पशुकामो यस्मै वा अल्पेनाऽहरन्ति नाऽत्मना तृप्यति नान्यस्मै
ददाति यस्मै महृता तृप्यत्यात्मना ददौत्यन्यस्मै महृता पूर्णः हौत्यं तुम् एवैनमिन्द्रः
प्रजयो पशुभिस्तर्पयति दारुपत्रेण जुहोति न हि मृम्यमाहृतिमानश औदुम्बरं (२४)

भवत्यूर्ग्वा उदुम्बरं ऊर्क्षशावं ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशूनवं रुन्धे नागंतश्रीमहेन्द्रं यंजेत्

त्रयो वै गुतश्चियः शुश्रुवान्नामूणी राजन्यस्तेषां महेन्द्रो देवता यो वै स्वां देवतामतियजते प्र स्वायै देवतायै च्यवते न परां प्राप्नोति पार्णीयान्भवति संवध्सरमिन्द्रं यजेत संवध्सरः हि ब्रतं नाति स्वे- (२५)

१३ वैन् देवते^१ज्यमाना॒ भूत्या॑ इन्द्रे॑ वर्सीयान्वति॑ संवथ्सुरस्य॑ पुरस्तांदग्न्ये॑ व्रतपत्ये॑
पुरोडाशंमष्टाकंपालं॑ निर्वपेथसंवथ्सुरमे॑वैन् वृत्रं॑ जंघिवा॑संग्निर्वतपत्रिर्वतमा॑ लभ्यति॑
ततोऽधि॑ कामं॑ यजेत्॥ (२६)

एतान्तदौदुम्बरः स्वा त्रिंशच्च॥५॥

-[x]

नासौमयाजी सं न्येदनांगतं वा एतस्य पयो योऽसौमयाजी यदसौमयाजी
सन्नर्थैत्यरिमोष एव सोऽनृतं करोत्यथो परैव सिंच्यते सोमयाज्येव सं न्येत्ययो वै सोमः
पयः सान्नाय्यं पयसैव पयं आत्मन्यते वि वा एतं प्रजयां पुशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य
भ्रातृव्यं यस्य हविर्निरुतं पुरस्ताच्चन्द्रमा - (२७)

अभ्युदेति त्रेधा तं पद्मलान् वि भजेद्ये मध्यमाः स्युस्तानुग्रयै दात्रे पुरोडाशमिष्टाकपालं कुर्याद्ये स्थविष्टास्तानिन्द्राय प्रदात्रे दधङ्क्षरुं येऽणिष्टास्तान् विष्णवे शिपिविष्टाय श्रुते चरुमग्निरेवास्मै प्रजां प्रंजनयति वृद्धामिन्दः प्रयच्छति यज्ञो वै विष्णुः पशवः शिपिर्यज्ञ एव पशुषु प्रतिं तिष्ठति न द्वे (२८)

यंजेत् यत्पूर्व्या सम्प्रति यजेतोत्तरया छुम्बद्धुर्याद्यदुत्तरया सम्प्रति यजेत् पूर्व्या
छुम्बद्धुर्यन्नेष्टिर्भवति न यज्ञस्तदनु हीतमुख्यप्रलभो जायत् एकामेव यंजेत प्रगल्भोऽस्य
जायतेऽनादत्य तद्वे एव यंजेत यज्ञमुखमेव पूर्व्याऽलभते यजत् उत्तरया देवता एव
पूर्व्याऽवरुन्ध इन्द्रियमुत्तरया देवलोकमेव (२९)

पूर्वयाऽभिजयति मनुष्यलोकमुत्तरया भूयसो यज्ञकृतूनुपैत्येषा वै सुमना नामेष्टिर्यमद्येजानं पश्चाच्चन्द्रमा अभ्युदेत्यस्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्घुकं भवति दाक्षायण्यज्ञेन सुवर्गकामो यजेत पूर्णमासे सं नयेन्नैत्रावरुण्याऽभिक्षयाऽमावास्यायां यजेत पूर्णमासे वै देवानां सुतस्तेषामेतत्मर्धमासं प्रसुतस्तेषां नैत्रावरुणी वृशाऽमावास्यायामनूबन्ध्यायत् (३०)

पूर्वद्युर्यजते वेदिमेव तत्करोति यद्वस्मानपाकरोति सदोहविर्धने एव सम्भिनोति

यद्यजंते देवैरेव सुत्या॒॑ सम्पादयति॒॑ स एतमर्धमास॒॑ संधुमाद॑ देवैः सोम॑ पिबति॑ यन्मैत्रावरुण्याऽऽमिक्षंयाऽमावास्यायां यजंते॑ यैवासो देवानां॑ वृशाऽनूबन्ध्यो॑ सो एवेषेतस्य॑ साक्षाद्वा॑ एष देवानुभ्यारोहति॑ य एषां यज्ञः- (३१)

मंभ्यारोहति॑ यथा॑ खलु॑ वै श्रेयानुभ्यारूढः कामयंते॑ तथां करोति॑ यद्यविद्यति॑ पापीयान्वति॑ यदि॑ नावविद्यति॑ सुदृढ़ व्यावृत्काम॑ एतेन॑ यज्ञेन॑ यजेत् क्षुरपविग्रह्येष्य॑ यज्ञस्ताजक्षुण्यो॑ वा॑ भवति॑ प्र वा॑ मीयते॑ तस्यैतद्वृतं नानृतं वदेन्न माऽसमंश्नीयान्न॑ स्त्रियुमुपैयान्नास्य॑ पल्पूलनेन॑ वासः॑ पल्पूलयेयुरेतद्विद्वि॑ देवाः॑ सर्वं न कुर्वन्ति॑॥ (३२)

चन्द्रमा॑ द्वे दैवलोकमेव यद्यज्ञं पल्पूलयेयुः पद्म॑॥६॥

[५]

एष वै दैवरथो यद्वर्शपूर्णमासौ यो दर्शपूर्णमासाविद्वा॑ सोमेन॑ यजंते॑ रथस्पष्ट॑ एवावसाने॑ वरे॑ देवानामवं॑ स्यत्येतानि॑ वा॑ अङ्गापरूप॑षि॑ संवध्सरस्य॑ यद्वर्शपूर्णमासौ॑ य एवं॑ विद्वान्दर्शपूर्णमासौ॑ यजंते॑ङ्गापरूप॑ष्येव॑ संवध्सरस्य॑ प्रति॑ दधात्येते॑ वै॑ संवध्सरस्य॑ चक्षुषी॑ यद्वर्शपूर्णमासौ॑ य एवं॑ विद्वान्दर्शपूर्णमासौ॑ यजंते॑ ताभ्यामेव॑ सुवर्गं लोकमनु॑ पश्य- (३३)

त्येषा॑ वै देवानां॑ विक्रान्तियद्वर्शपूर्णमासौ॑ य एवं॑ विद्वान्दर्शपूर्णमासौ॑ यजंते॑ देवानामेव॑ विक्रान्तिमनु॑ वि॑ क्रमत एष वै॑ दैवयानः॑ पन्था॑ यद्वर्शपूर्णमासौ॑ य एवं॑ विद्वान्दर्शपूर्णमासौ॑ यजंते॑ य एवं॑ दैवयानः॑ पन्थास्तः॑ सुमारोहत्येतौ॑ वै॑ देवानाऽ॑ हरी॑ यद्वर्शपूर्णमासौ॑ य एवं॑ विद्वान्दर्शपूर्णमासौ॑ यजंते॑ यावेव॑ देवानाऽ॑ हरी॑ ताभ्यां- (३४)

मैवैभ्यो॑ हृव्यं॑ वहत्येतद्वै॑ देवानामास्य॑ यद्वर्शपूर्णमासौ॑ य एवं॑ विद्वान्दर्शपूर्णमासौ॑ यजंते॑ साक्षादेव॑ देवानामास्यै॑ जुहोत्येष॑ वै॑ हविर्धनी॑ यो॑ दर्शपूर्णमासयाजी॑ सायं॑ प्रातरग्निहोत्रं॑ जुहोति॑ यजंते॑ दर्शपूर्णमासावहरहरहविर्धनिनाऽ॑ सुतो॑ य एवं॑ विद्वान्दर्शपूर्णमासौ॑ यजंते॑ हविर्धन्यस्मीति॑ सर्वमेवास्य॑ ब्रह्मिष्य॑ दृत्तं॑ भवति॑ देवा॑ वा॑ अहर- (३५)

यज्ञियं॑ नाविन्दन्ते॑ दर्शपूर्णमासावपुनन्तौ॑ वा॑ पुतौ॑ पूतौ॑ मेध्यौ॑ यद्वर्शपूर्णमासौ॑ य एवं॑ विद्वान्दर्शपूर्णमासौ॑ यजंते॑ पूतावेवैनौ॑ मेध्यौ॑ यजंते॑ नामावास्यायां॑ च॑ पौर्णमास्यां॑ च॑ स्त्रियुमुपैयाद्युपैयान्निरिद्वियः॑ स्याथ्सोमस्य॑ वै॑ राज्ञोऽर्घमासस्य॑ रात्रयः॑ पक्षय॑ आसन्तासाममावास्य॑ च॑ पौर्णमासीं॑ च॑ नोपैत्॑ (३६)

ते एनमभि समन्वयेतां तं यक्षम् आर्चुद्राजानं यक्षम् आरदिति तद्राजयक्षमस्य जन्म यत्पार्षीयानभवत् तत्पापयक्षमस्य यज्ञायाभ्यामविन्दत् तज्ञायेन्यस्य य एवमेतेषां यक्षमाणां जन्म वेद नैनमेते यक्षमां विन्दन्ति स एते एव नमस्यन्नपाधावते अब्रूतां वरं वृणावहा आवं देवानां भागुधे असावा- (३७)

इवदिधि देवा इज्यान्ता इति तस्माऽसुदृशीनां रात्रीणाममावास्यायां च पौर्णमास्यां च देवा इज्यन्ते एते हि देवानां भागुधे भागुधा अस्मै मनुष्यां भवन्ति य एवं वेद भूतानि क्षुधमघनस्मद्यो मनुष्यां अर्धमासे देवा मासि पितरः संवथ्सुरे वनस्पतयस्तस्मादहरहर्मनुष्यां अशानमिच्छन्ते अर्धमासे देवा इज्यन्ते मासि पितृभ्यः क्रियते संवथ्सुरे वनस्पतयः फलं गृहन्ति य एवं वेद हन्ति क्षुधं भ्रातृव्यम्। (३८)

पृथ्याति ताम्यामहैरदसाव फलं सुम च॥६॥ [६]

देवा वै नर्चि न यज्ञायश्रयन्ते ते सामन्त्रेवाश्रयन्ते हि करोति सामैवाकुरुहि करोति यत्रैव देवा अश्रयन्ते तते एवैनान्म युक्ते हि करोति वाच एवैष योगो हि करोति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते त्रिः प्रथमामन्वाहु त्रिरुत्तमां यज्ञस्यैव तद्वरुसं (३९)

नन्द्यत्यप्रस्त्रसाय सन्ततमन्वाह प्राणानामन्नाद्यस्य सन्तत्या अथो रक्षसामपहत्ये राथन्तरीं प्रथमामन्वाहु राथन्तरो वा अयं लोक इममेव लोकमभि जयति त्रिविं गृह्णाति त्रयं इमे लोका इमानेव लोकानभि जयति बारहतीमुत्तमामन्वाहु बारहते वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयति प्र वो - (४०)

वाजा इत्यनिरुक्तां प्राजापत्यामन्वाह यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञमेव प्रजापतिमा रभते प्र वो वाजा इत्यन्वाहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव रुन्धे प्र वो वाजा इत्यन्वाहु तस्मात्प्राचीनं रेतो धीयतेऽग्ने आ याहि वीतय इत्याहु तस्मात्प्रतीर्चीः प्रजा जायन्ते प्र वो वाजा - (४१)

इत्यन्वाहु मासा वै वाजा अर्धमासा अभिद्यवो देवा हुविष्मन्तो गौर्धृताचीं यज्ञो देवाङ्गाति यजमानः सुम्युरिदमसीदमसीत्येव यज्ञस्य प्रियं धामाव रुन्धे यं कामयैत सर्वमायुरियादिति प्र वो वाजा इति तस्यानूच्याग्ने आ याहि वीतय इति सन्ततमुत्तरमधुर्चमा लभेत (४२)

प्राणेनैवास्यापानं दाधार सर्वमायुरेति यो वा अरतिः सामिधेनीनां वेदारक्षावेव भ्रातृव्यं कुरुतेऽर्धर्चीं सं दधात्येष वा अरतिः सामिधेनीनां य एवं वेदारक्षावेव भ्रातृव्यं कुरुत

ऋषेर॒ऋषेर्वा ए॒ता निर्मिता॑ यथसामि॒धेन्यस्ता॑ यदसंयुक्ता॑ः स्युः प्रजया॑ पशुभिर्यजंमानस्यु॑ वि॑
तिष्ठैरन्नर्धुचौ॑ सन्दधाति॑ सं युनत्तये॑वैनास्ता॑ अस्मै॑ संयुक्ता॑ अवरुद्धा॑ः सर्वामा॑शीर्ष॑ दुहे॥ (४३)

बृ॒सं वौ॑ जायन्ते॑ प्र वौ॑ बाजो॑ लभेत॑ दधाति॑ सन्दशं च॥५॥

[७]

अयंज्ञो॑ वा॑ ए॒ष योऽसामाज्ञु॑ आ॑ याहि॑ वीतयु॑ इत्यांह॑ रथन्तुरस्यैष॑ वर्णस्तं॑ त्वा॑
सु॒मिद्धिरङ्गिर॑ इत्यांह॑ वामदेव्यस्यैष॑ वर्णो॑ बृहदग्ने॑ सुवीर्यमित्यांह॑ बृहत॑ ए॒ष वर्णो॑ यदेतं॑
तृचमन्वाह॑ यज्ञमेव॑ तथसामन्वन्तं॑ करोत्यग्निरुभिल्लोक॑ आसीदादित्योऽस्मिन्ताविमौ॑
लोकावशान्ता- (४४)

वास्तां॑ ते॑ देवा॑ अंब्रुवन्नेतेमो॑ वि॑ पर्यूहामेत्यग्नु॑ आ॑ याहि॑ वीतयु॑ इत्यस्मिल्लोके॑
अग्निमंदधुर्बृहदग्ने॑ सुवीर्यमित्युभिल्लोक॑ आदित्यं॑ ततो॑ वा॑ इमौ॑ लोकावशाम्यतां॑
यदेवमन्वाहानयोर्लोकयो॑ शान्त्य॑ शाम्यतोऽस्मा॑ इमौ॑ लोकौ॑ य॑ एवं॑ वेद॑ पञ्चदश॑
सामिधेनीरन्वाह॑ पञ्चदश॑ (४५)

वा॑ अर्धमासस्य॑ रात्रयोऽर्धमासृशः॑ संवथ्सर॑ आप्यते॑ तासां॑ त्रीणि॑ च॑ शतानि॑
पृष्ठिश्वाक्षराणि॑ तावती॑ः संवथ्सरस्य॑ रात्रयोऽक्षरश॑ एव॑ संवथ्सरमाप्नोति॑ नृमेधंशु॑
परुच्छेपश्च॑ ब्रह्मवाद्यमवदेतामस्मिन्दारावाऽङ्गिर॑ जंनयाव॑ यतुरो॑ नौ॑ ब्रह्मीयुनिति॑
नृमेधोऽप्यवदुध्स॑ धूममंजनयुत्परुच्छेपोऽप्यवदुध्सोऽग्निमंजनयुद्ध॑ इत्यव्रीद्- (४६)

यथस्मावद्विद्व॑ कथा॑ त्वमग्निमर्जीजनो॑ नाहमिति॑ सामिधेनीनामेवाहं॑ वर्ण॑ वेदेत्यव्रीद्यद॑
घृतवत्पुदमनृच्यते॑ स आंसां॑ वर्णस्तं॑ त्वा॑ सु॒मिद्धिरङ्गिर॑ इत्यांह॑ सामिधेनीष्वेव॑
तज्ज्योतिर्जनयति॑ श्लियुस्तेन॑ यद्वच॑ः श्लियुस्तेन॑ यद्वायुत्रिय॑ः श्लियुस्तेन॑ यथसामिधेन्यो॑
वृषपंचतीमन्वाह॑ (४७)

तेन॑ पुङ्ग्स्वतीस्तेन॑ सेन्द्रास्तेन॑ मिथुना॑ अग्निर्देवानां॑ दूत॑ आसीदुशनां॑ काव्योऽसुराणां॑
तौ॑ प्रजापतिं॑ प्रश्नमैता॑ः स प्रजापतिरग्निं॑ दूतं॑ वृणीमह॑ इत्यभि॑ पर्यावर्तत॑ ततो॑ देवा॑
अभेवन्यरासुरा॑ यस्यैवं॑ विदुषोऽग्निं॑ दूतं॑ वृणीमह॑ इत्यन्वाह॑ भवत्यात्मना॑ परास्य॑ भ्रातृव्यो॑
भवत्यध्वरवतीमन्वाह॑ भ्रातृव्यमेवैतयाँ॑ (४८)

ध्वरति॑ शोचिष्केशस्तर्मीमह॑ इत्यांह॑ पवित्रमेवैतद्यजमानमेवैतयाँ॑ पवयति॑ समिष्ठो॑
अग्ने॑ आहुतेत्यांह॑ परिधिमेवैतं॑ परि॑ दधात्यस्कन्दाय॑ यदते॑ ऊर्ध्वमन्यादृध्याद्यथाँ॑ बहिःपरिधि॑

स्कन्दंति ताद्वगेव तत् त्रयो वा अग्रयो हव्युवाहनो देवानां कव्युवाहनः पितृणां सुहरक्षा असुराणां त एतर्ह्याशः सन्ते मां वरिष्यते मा- (४९)

मिति वृणीध्वं हव्युवाहनमित्याहृय एव देवानां तं वृणीत आरपेयं वृणीते बन्धोरेव नैत्यथो सन्तत्ये पुरस्तादुर्वाचो वृणीते तस्मात्पुरस्तादुर्वाचो मनुष्यान्प्रितरोऽनु प्रपितपे॥ (५०)

अशान्तावाहु पञ्चदशाब्रवीदन्वाहृतयां वरिष्यते मासेकान्त्रिःशब्दः॥७॥ [८]

अग्ने मुहां असीत्याह मुहान् हौष यदुग्निर्ब्रह्मणेत्याह ब्राह्मणो हौष भारतेत्याहैष हि देवेभ्यो हृव्यं भरति देवेष्ठ इत्याह देवा हौतमैन्यंत मन्विष्ठ इत्याहृ मनुर्हैतमुत्तरो देवेभ्य ऐन्द्ररूषिष्ठत इत्याहरप्येऽहैतमस्तुवन्विप्रानुमदित इत्याहृ (५१)

विप्रा हौते यच्छुश्रुवा ऽसः कविशस्त इत्याह कुवयो हौते यच्छुश्रुवा ऽसो ब्रह्मसःशित इत्याहृ ब्रह्मसःशितो हौष घृताहवन् इत्याहृ घृताहुतिरह्यस्य प्रियतंमा प्रणीर्जानामित्याहृ प्रणीरहौष यज्ञानां रथीरधुराणामित्याहैष हि देवरथोऽतूर्तो होतेत्याहृ न हैतं कश्चन (५२)

तरंति तूर्णिरहव्युवाडित्याहृ सर्वुङ्ग हौष तरत्यास्पात्रं ज्ञुहूर्देवानामित्याहृ ज्ञुहूरहौष देवानां चमसो दैवपान् इत्याहृ चमसो हौष दैवपानोऽरा ऽहैवाग्ने नेमिर्देवाऽस्त्वं परिभूरसीत्याहृ देवान् हौष परिभूर्यद्वूयादा वंह देवान्देवयते यजमानायेति भ्रातुव्यमस्मै (५३)

जनयेदा वंह देवान् यजमानायेत्याहृ यजमानमेवैतेन वर्धयत्यग्निमग्न आ वंह सोममा वहेत्याहृ देवतां एव तद्यथापूर्वमुप॑ हृयत् आ चाग्ने देवान् वंह सुयजां च यज जातवेद् इत्याहाग्निमेव तथ्सः श्यंति सौऽस्यु सःशितो देवेभ्यो हृव्यं वंहत्यग्निरहोते- (५४)

त्याहाग्निर्वै देवानाऽहृता य एव देवानाऽहृता तं वृणीते स्मो वृयमित्याहाऽहृत्मानमेव सुत्त्वं गंमयति साधु ते यजमान देवतेत्याहाऽशिष्मेवैतामा शास्त्रे यद्वूयाद्योऽग्निः होतारमवृथा इत्यग्निनोभयतो यजमानं परिं गृहीयात् प्रमायुकः स्याद्यजमानदेवत्यावै ज्ञुहूर्मातृव्यदेवत्योपभृद्- (५५)

यद्वे इव बूयाद्वातृव्यमस्मै जनयेद् घृतवतीमध्यर्यो सुचमास्युस्वेत्याहृ यजमानमेवैतेन वर्धयति देवायुवमित्याहृ देवान् हौषावति विश्ववारमित्याहृ विश्वुङ्ग हौषावतीडामहै देवा-

ईडेन्याऽन्नमस्यामं नमस्यान् यजांम यज्ञियानित्यांह मनुष्या वा ईडेन्याः पितरो नमस्या देवा यज्ञियो देवतां एव तद्यथाभागं यजति॥ (५६)

विप्रानुमदितु इत्याह चुनास्मै होतौपूर्वदेवतां एव त्रीणि च॥६॥

[९]

त्रीँ स्तूचाननु ब्रूयाद्राजन्यस्य त्रयो वा अन्ये राजन्यात्पुरुषा ब्राह्मणो वैश्यः शूद्रस्तानेवास्मा अनुकान्करोति पश्चदशानु ब्रूयाद् राजन्यस्य पश्चदशो वै राजन्यः स्व एवैनङ्ग स्तोमे प्रतिष्ठापयति त्रिष्टुभा परिं दध्यादिन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियकामः खलु वै राजन्यो यजते त्रिष्टुभैवास्मा इन्द्रियं परिं गृह्णाति यदि कामयैत (५७)

ब्रह्मवर्चसमस्त्विति गायत्रिया परिं दध्याद्ब्रह्मवर्चसं वै गायत्री ब्रह्मवर्चसमेव भवति सप्तदशानु ब्रूयाद्वैश्यस्य सप्तदशो वै वैश्यः स्व एवैनङ्ग स्तोमे प्रतिष्ठापयति जगत्या परिं दध्याज्ञागता वै पशवः पशुकामः खलु वै वैश्यो यजते जगत्यैवास्मै पशुन्यरि गृह्णात्येकंविंशतिमनु ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशशः स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै (५८)

चतुर्विंशतिमनु ब्रूयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं गायत्रियैवास्मै ब्रह्मवर्चसमवं रुन्धे त्रिंशतमनु ब्रूयादन्नकामस्य त्रिंशदक्षरा विराङ्ग्र विराङ्गुराजैवास्मा अन्नाद्यमवं रुन्धे द्वात्रिंशतमनुब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्य द्वात्रिंशदक्षरा-नुष्टुग्नुष्टुप्छन्दसां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै षट्ट्रिंशतमनु ब्रूयात्पशुकामस्य षट्ट्रिंशदक्षरा बृहती बारहताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशू- (५९)

नवं रुन्धे चतुश्चत्वारिंशतमनु ब्रूयादिन्द्रियकामस्य चतुश्चत्वारिंशदक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुप्रिष्टुभैवास्मा इन्द्रियमवं रुन्धे उष्टाचत्वारिंशतमनु ब्रूयात्पशुकामस्याष्टाचत्वारिंशद-क्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशूनवं रुन्धे सर्वाणि छन्दाङ्गस्यनु ब्रूयाद्वृयाजिनः सर्वाणि वा एतस्य छन्दाङ्गस्यवरुद्धानि यो बहुयाज्यपरिमितमनु ब्रूयादपरिमितस्यावरुच्यै॥ (६०)

कामयैतु प्रतिष्ठित्यै पशुन्यसंसर्वत्वारिंशत्यै॥८॥

[१०]

निर्वीतं मनुष्याणां प्राचीनावीतं पितृणामुपर्वीतं देवानामुपर्व्ययते देवलक्ष्ममेव तत्कुरुते तिष्ठन्नवाहु तिष्ठन् ह्याश्रुततरं वदति तिष्ठन्नवाहु सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या आसीनो यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति यत्कौश्चमन्वाहाऽऽसुरं तद्यन्मन्द्रं मानुषं तद्यदन्तुरा तथसदेवमन्तरानूच्यं सदेवत्वाय विद्वा ऽसो वै (६१)

पुरा होतारोऽभूवन्तस्माद्विधृत् अध्वानोऽभूवन्त्र पन्थानः समरुक्षत्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्योऽथान्वाहाव्यनां विधृत्यै पथामसंरोहायाथो भूतं चैव भविष्यच्चावेरुन्धे- इथो परिमितं चैवापरिमितं चावेरुन्धे इथो ग्राम्याङ्गश्वैव पशूनारण्याङ्गश्वावेरुन्धे इथो (६२)

देवलोकं चैव मनुष्यलोकं चाभि जयति देवा वै सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्स प्रजापतिस्तृष्णीमाधारमाधारयत् ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत् तृष्णीमाधारमाधारयति यज्ञस्यानुख्यात्या अथो सामिधेनीरेवाभ्यन्तर्क्षेष्वभवति य एवं वेदाथो तर्पयत्यैवैनास्तृप्याति प्रजयो पुशुभिर्- (६३)

य एवं वेद यदेकंयाधारयेदेकां प्रीणीयाद्यद्वाभ्यां द्वे प्रीणीयाद्यत् तिसुभिरति तद्रैचयेन्मनसा घारयति मनसा ह्यनासमाप्यते तिर्यश्चमा घारयत्यछम्बद्धारं वाक्मनश्चार्तीयेतामुहं देवेभ्यो हृव्यं वैहामीति वाग्ब्रवीदुहं देवेभ्य इति मनस्तौ प्रजापतिं प्रश्यमैतां सोऽब्रवीत् (६४)

प्रजापतिर्दूतीरेव त्वं मनसोऽसि यद्धि मनसा ध्यायति तद्वाचा वदतीति तत्खलु तुभ्यं न वाचा जुहवन्तित्येवीत तस्मान्मनसा प्रजापतये जुहति मन इव हि प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै परिधीन्त्सम्मार्द्दि पुनात्यैवैनात्रिमध्यमं त्रयो वै प्राणाः प्राणानेवाभि जयति त्रिदक्षिणार्थ्यं त्रय - (६५)

इमे लोका इमानेव लोकानभि जयति त्रिरुक्तरार्थ्यं त्रयो वै देवयानाः पन्थानस्तानेवाभि जयति त्रिरुपे वाजयति त्रयो वै देवलोका देवलोकानेवाभि जयति द्वादशं सं पंद्रन्ते द्वादशं मासाः संवध्सरः संवध्सरमेव प्रीणात्यथो संवध्सरमेवास्मा उपं दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्टा आधारमा घारयति तिर इव (६६)

वै सुवर्गो लोकः सुवर्गमेवास्मै लोकं प्र रौचयत्युजुमा घारयत्युजुरिव हि प्राणः सन्ततमा घारयति प्राणानामन्त्राद्यस्य सन्तत्या अथो रक्षसामपंहत्यै यं कामयेत प्रमायुक्तः स्यादिति जिह्वं तस्या घारयेत्प्राणमेवास्माजिह्वं नयति ताजक्त्र मायते शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदोधार आत्मा ध्रुवा- (६७)

ऽधारमाधार्य ध्रुवाङ्ग समनक्त्यात्मनेव यज्ञस्य शिरः प्रति दधात्यग्निर्देवानां दूत आसीदैव्योऽसुराणां तौ प्रजापतिं प्रश्यमैतां स प्रजापतिर्ब्रह्मिणमंब्रवीदेतद्विब्रहीत्या श्रावयेतीदं देवाः शृणुतेति वाव तद्ब्रवीदग्निर्देवो होतेति य एव देवानां तमवृणीतु ततो

देवा- (६८)

अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषः प्रवृरं प्रवृणते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति
यद्वाह्मणश्चाब्रह्मणश्च प्रश्नमेयातां ब्राह्मणायाधिं ब्रूयाद्वाह्मणायाध्याहाऽज्ञनेऽध्याह
यद्वाह्मणं पराहाऽज्ञनं पराहृतस्माद्वाह्मणो न पुरोच्यः॥ (६९)

वा आंरण्याश्चाव॑ रुप्तेऽथो पुशुभिः सौऽवृद्धिक्षिणार्थंत्रयं इव ध्रुवा देवाश्चत्वारिःशब्दं॥१॥ [११]

आयुष्ट आयुर्दा अग्ने आ प्यायस्व सं तेऽवं ते हेऽउदुत्तमं प्रणो देव्या नौ दिवो-
जग्राविष्णु अग्राविष्णु इमं मै वरुणं तत्त्वां याम्युदुत्यं चित्रम्। अपां नपादा ह्यस्थादुपस्थि-
जित्प्रानामूर्ध्वो विद्युतं वसानः। तस्य ज्येष्ठं महिमानं वहन्तीरुहरण्यवर्णः परि यन्ति
यह्वीः। स- (७०)

मन्या यन्त्युपं यन्त्यन्याः संमानमूर्वं नद्यः पृणन्ति। तमू शुचिः शुचयो दीदिवाऽसंमूपां
नपातं परि तस्थुरापः। तमस्मैरा युवतयो युवानं मर्मज्यमानाः परि यन्त्यापः। स शुक्रेण
शिक्षना रेवदग्निर्दायानिध्मो घृतनिर्णिगप्सु। इन्द्रावरुणयोरहः सुप्राजोरव आ वृणे। ता
नौ मृडात ईदृशौ। इन्द्रावरुणा युवमध्वरायं नो (७१)

विशे जनाय महि शर्म यच्छतम्। दीर्घप्रयज्युमति यो वनुष्यति वृयं जयेम् पृतनासु
दूढ्यैः। आ नौ मित्रावरुणा प्र ब्रह्मवौ। त्वं नौ अग्ने वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेडोऽवं
यासिसीष्टाः। यजिष्ठो वहितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि प्र मुमुग्ध्यस्मत्। स त्वं नौ
अग्नेऽवमो भवेती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ। अवै यक्षव नो वरुणः (७२)

रराणो वीहि मृडीकः सुहवौ न एधि। प्रप्रायमग्निर्भृतस्य शृण्वे वि यथसूर्यो न रोचते
बृहद्वाः। अभियः यः पूरुषं पृतनासु तस्थौ दीदाय देव्यो अतीतिथिः शिवो नः। प्र तै यक्षे प्र
तै इयमिं मन्म भुवो यथा वन्द्यौ नो हवेषु। धन्वन्त्रिव प्रपा अस्ति त्वमंग्र इयुक्षवै पूर्वै
प्रत राजन्ना। (७३)

वि पाजंसु वि ज्योतिषा। स त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योष यातुधान्यः। उरुक्षयैषु दीदृता।
तः सुप्रतीकः सुदृशः स्वशुमविद्वा ऽसो विदुष्टरः सपेम। स यंक्षुद्विश्वा वयुनानि विद्वान्म
हव्यमग्निर्मृतेषु वोचत्। अऽहोमुचै विवेष यन्मा वि न इन्द्रेन्द्रं क्षुत्रमिन्द्रियाणि शतक्रतोऽनु-
तै दायि॥ (७४)

युह्मः समध्वरायं नो वरुणः राजुः शतुश्वत्वारिःशच॥५॥ [१२]

विश्वरूपस्त्वेन्द्रं वृत्रम्ब्रह्मवुदिनः स त्वे नासोमयाज्येष वै दैवत्यो देवा वै नर्चि नायुजोऽग्ने मुहात्रिवीर्तमायुष्टे द्वादशा॥१२॥

विश्वरूपो नैनं शीतरूपावृद्य वसुं पूर्वद्युवर्जा हत्यग्ने मुहात्रिवीर्तमन्या यन्ति चतुःसप्तिः॥७४॥

विश्वरूपोऽनुं ते दायि॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-सांहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः समाप्तः॥२-५॥

॥षष्ठः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठः प्रश्नः॥

सुमिधौ यजति वसुन्तमेवर्त्तनामवं रुन्धे तनूनपांतं यजति ग्रीष्ममेवावं रुन्ध इडो यंजति वरुषा एवावं रुन्धे बरुहिर्यजति शुरदमेवावं रुन्धे स्वाहाकारं यंजति हेमन्तमेवावं रुन्धे तस्माथ्स्वाहांकृता हेमन्पश्वोऽवं सीदन्ति सुमिधौ यजत्युषसं एव देवतानामवं रुन्धे तनूनपांतं यजति यज्ञमेवावं रुन्ध - (१)

इडो यंजति पशुनेवावं रुन्धे बरुहिर्यजति प्रजामेवावं रुन्धे सुमानयत उपभृतस्तेजो वा आज्यं प्रजा बरुहिः प्रजास्वेव तेजो दधाति स्वाहाकारं यंजति वाचमेवावं रुन्धे दशं संपद्यन्ते दशाक्षरा विराङ्गुराजैवान्नाद्यमवं रुन्धे सुमिधौ यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति तनूनपांतं यजति (२)

यज्ञ एवान्तरिक्षे प्रति तिष्ठतीडो यंजति पशुष्वेव प्रति तिष्ठति बरुहिर्यजति य एव देवयानाः पन्थानस्तेष्वेव प्रति तिष्ठति स्वाहाकारं यंजति सुवर्गं एव लोके प्रति तिष्ठत्येतावन्तो वै दैवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति तिष्ठति देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्ते ते देवाः प्रयाजैरेभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्नाणुदन्तु तत्रयाजानां (३)

प्रयाजत्वं यस्यैवं विदुषः प्रयाजा इज्यन्ते प्रैभ्यो लोकेभ्यो भ्रातृव्यानुदतेऽभिक्रामं जुहोत्यभिजित्यै यो वै प्रयाजानां मिथुनं वेद प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते सुमिधौ बृहीरिव यजति तनूनपांतमेकमिव मिथुनं तदिडो बृहीरिव यजति बरुहिरेकमिव मिथुनं तदेतद्वै प्रयाजानां मिथुनं य एवं वेद प्र (४)

प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता आसन्नथासुरा यज्ञमजिघां सन्ते देवा गायत्रीं व्यौहून् पश्चाक्षराणि प्राचीनानि त्रीणि प्रतीचीनानि ततो वर्म यज्ञायाभेवद्वर्म यजमानाय यत्रयाजान्नयाजा इज्यन्ते वर्मेव तद्यज्ञाय क्रियते वर्म यजमानाय भ्रातृव्याभिभूत्यै तस्माद्वर्ष्यं पुरस्ताद्वर्ष्यैः पश्चाद्वर्ष्यैः देवा वै पुरा रक्षाभ्य - (५)

इति स्वाहाकारेण प्रयाजेषु यज्ञं सुङ्गस्थाप्यमपश्यन्तं स्वाहाकारेण प्रयाजेषु समस्थापयन्ति वा पुतद्यज्ञं छिन्दन्ति यथस्वाहाकारेण प्रयाजेषु सङ्गस्थापयन्ति प्रयाजानिष्टा

हृवीङ्ग्यभिघारयति यज्ञस्य सन्तत्या अथो हृविरेवाकरथो यथापूर्वमुपैति पिता वै प्रयाजाः प्रजाऽन्याजा यत्प्रयाजानिष्ठा हृवीङ्ग्यभिधारयति पितैव तत्पुत्रेण साधारणं (६)

कुरुते तस्मादाहृर्यश्चैव वेद यश्च न कुथा पुत्रस्य केवलं कुथा साधारणं पितुरित्यस्कन्मेव तद्यत्प्रयाजेष्विष्टेषु स्कन्दति गायुत्र्यैव तेन गर्भं धत्ते सा प्रजां पशून् यजंमानायु प्र जनयति॥ (७)

यज्ञति यज्ञमेवावरुद्ये तनूपांतं यजति प्रयाजानामुव वेद प्र रक्षान्युः साधारणं पञ्चत्रिःशब्दः॥७॥ [१]

चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदाज्यभागौ यदाज्यभागौ यज्ञति चक्षुषी एव तद्यज्ञस्य प्रतिं दधाति पूर्वर्धे जुहोति तस्मात्पूर्वर्धे चक्षुषी प्रबाहुंजुहोति तस्मात्प्रबाहुकक्षुषी देवलोकं वा अग्निना यजंमानोऽनु पश्यति पितूलोकं सोमैनोत्तरार्थेऽग्नये जुहोति दक्षिणार्थं सोमायैवमिंव हीमौ लोकावनयौर्लोकयोरनुख्यात्ये राजानौ वा एतौ देवतानां (८)

यद्ग्रीषोमावन्तरा देवता इज्येते देवतानां विधृत्यै तस्माद्राजां मनुष्यां विधृता ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजंमानः कुरुते येनान्यतोदतश्च पुशून्दाधारौभृयतोदतश्चेत्यचमनूच्याज्यभागस्य जुषाणेन यजति तेनान्यतोदतो दाधारर्चमनूच्यं हृविषं क्रृचा यज्ञति तेनोभृयतोदतो दाधार मूर्धन्वर्तीं पुरोनुवाक्यां भवति मूर्धनामेवैनं समानानां करोति (९)

नियुत्वंत्या यजति भ्रातृव्यस्यैव पुशूनि युवते केशिनः ह दार्भ्यं केशी सात्यंकामिरुवाच सुसपदां ते शक्तिरिङ्गं श्वो यज्ञे प्रयोक्तासु यस्यै वीर्येण प्रजातान्नातृव्यान्नुदते प्रति जनिष्यमाणान् यस्यै वीर्येणोभयोर्लोकयोज्योतिर्धते यस्यै वीर्येण पूर्वर्धेनानुङ्गान्मुनक्ति जघनार्थेन धेनुरिति पुरस्तालक्ष्मा पुरोनुवाक्यां भवति जातानेव भ्रातृव्यान्प्र णुदत उपरिष्टालक्ष्मा (१०)

याज्यां जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते पुरस्तालक्ष्मा पुरोनुवाक्यां भवत्यस्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्त उपरिष्टालक्ष्मा याज्यांमुष्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तावस्मा इमौ लोकौ भवतो य एवं वेदं पुरस्तालक्ष्मा पुरोनुवाक्यां भवति तस्मात्पूर्वर्धेनानुङ्गान्मुनत्युपरिष्टालक्ष्मा याज्यां तस्माञ्जघनार्थेन धेनुर्य एवं वेदं भुङ्ग एनमेतौ वज्रं आज्यं वज्रं आज्यभागौ (११)

वज्रो वषद्वारास्त्रिवृत्तमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्यायु प्र हरत्यछम्बद्वारमपगूर्य वषद्वरोति

स्तृत्यै गायुत्री पुरोनुवाक्यां भवति त्रिष्टुग्याज्या॑ ब्रह्मन्त्रेव क्षत्रमन्वारम्भयति तस्माद्वाह्यो
मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद प्रैवैनं पुरोनुवाक्याऽहं प्रणयति याज्यंया गुमयति
वषद्वारेणैवैनं पुरोनुवाक्यंया दत्ते प्रयच्छति याज्यंया प्रतिं (१२)

वषद्वारेण स्थापयति त्रिपदां पुरोनुवाक्यां भवति त्रयं इमे लोका एष्वैव लोकेषु
प्रतिं तिष्ठति चतुर्ष्पदा याज्यां चतुर्ष्पद एव पशूनवं रुन्ये द्वाक्षुरो वंषद्वारो द्विपाद्यज्ञमानः
पशुष्वेवोपरिष्टात्रतिं तिष्ठति गायुत्री पुरोनुवाक्यां भवति त्रिष्टुग्याज्यैषा वै सुसपदां शक्तरी
यद्वा एतयां देवा अशिक्षन्तदशक्तुवन् य एवं वेदं शक्तोत्येव यच्छिक्षति॥ (१३)

देवतानाङ्करोत्युपरिष्टालक्ष्माऽज्यंभागौ प्रतिं शक्तोत्येव द्वे चं॥६॥ [२]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्वादिशस्म आत्मन्नाज्यमधत्त तं देवा अंब्रुवन्त्रेष वाव
यज्ञो यदाज्यमप्येव नोऽत्रास्त्विति सोऽब्रवीद्यजान् व आज्यंभागावुपं स्तृणानभि
घारयनिति तस्माद्यज्ञन्त्याज्यंभागावुपं स्तृणन्त्यभि घारयन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
कस्माऽस्त्याद्यातयामान्यन्यानि हुवीऽप्ययातयामाज्यमिति प्राजापत्य- (१४)

मिति ब्रूयादयातयामा हि देवानां प्रजापतिरिति छन्दाऽसि देवेभ्योऽपांकामन्त्र वां-
भागानि हृव्यं वंक्ष्याम् इति तेभ्यं एतच्चतुरवत् तमंधारयन्पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै
वषद्वाराय यच्चतुरवत्तं जुहोति छन्दाऽस्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो हृव्यं
वहन्त्यङ्गिरसो वा इत उत्तमाः सुवर्गं लोकमायन्तदृष्टयो यज्ञवास्त्वंभ्यवायन्ते- (१५)

अपश्यन्पुरोडाशं कूर्मं भूतः सर्पन्तं तमंब्रुवन्त्रिन्द्राय ध्रियस्वं बृहस्पतये ध्रियस्वं
विश्वेभ्यो देवेभ्यो ध्रियस्वेति स नाधिंयत तमंब्रुवन्त्रग्रये ध्रियस्वेति सोऽग्रयेऽध्रियत यदाग्रेयोऽ-
ष्टाकंपालोऽमावास्यायां च पौर्णमास्यां चाँच्युतो भर्वति सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै
तमंब्रुवन्कथाहस्था इत्यनुपाक्तोऽभूवमित्यब्रवीद्यथाक्षोऽनुपाक्तो - (१६)

ज्वाच्छ्रद्धत्येवमवारमित्युपरिष्टादभ्यज्याधस्तादुपानक्ति सुवर्गस्य लोकस्य समष्टै
सर्वाणि कपालान्यभि प्रथयति तावतः पुरोडाशान्मुष्मिल्लोकेऽभि जंयति यो विदंग्धः स
नैरङ्गतो योऽशृतः स रौद्रो यः शृतः स सदेवस्तस्मादिविद्हता शृतङ्गत्यः सदेवत्वाय
भस्मनाऽभि वासयति तस्मान्माऽसेनास्थि छुन्नं वेदेनाभि वासयति तस्मात् (१७)

केशैः शिरश्छुनं प्रच्युतं वा एतदस्मालोकादगतं देवलोकं यच्छृतः हुविरनभि-

घारितमभिघार्यद्वासयति देवत्रैवैनद्वमयति यदेकं कुपालं नश्येदेको मासः संवधसुरस्यानवेतः स्यादथ यज्ञमानः प्र मौयेत यद्वे नश्येतां द्वौ मासौ संवधसुरस्यानवेतौ स्यातामथ यज्ञमानः प्र मौयेत सङ्ख्यायोद्वासयति यज्ञमानस्य (१८)

गोपीथाय यदि नश्येदाश्चिनं द्विकपालं निर्वपेद् द्यावापृथिव्यमेककपालमश्चिनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति द्यावापृथिव्यं एककपालो भवत्यनयोर्वा एतत्रश्यति यन्नश्यत्यनयौरवैनद्विन्दति प्रतिष्ठित्यै॥ (११)

प्राजापत्यन्तेऽक्षोऽनुपाक्तो वेदेनाऽभि वासयति तस्माद्यज्ञमानस्य द्वित्रिःशत्ता॥६॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसूत इति स्फ्यमा दत्ते प्रसूत्या अश्विनोर्बहुभ्यामित्याहश्विनौ हि देवानां मधुर्यू आस्ता^३ पूष्णो हस्ताभ्यामित्याहु यत्यै शतभृष्टिरसि वानस्पत्यो द्विषु तो वृध इत्याहु वज्रमेव तथ्मङ् श्यति भ्रातृव्याय प्रहरिष्यन्धस्तम्बयुजुरहरत्येतावंती वै पृथिवी यावंती वेदिस्तस्या एतावंत एव भ्रातृव्यं निर्भजति (२०)

तस्मान्नाभागं निर्भजन्ति त्रिरहरति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्यो निर्भजति
तूष्णीं चतुर्थं ६ हरत्यपरिमितादेवैनं निर्भजत्युद्धन्ति यदेवास्यां अमेध्यं तदपं हन्त्युद्धन्ति
तस्मादोषधयः परां भवन्ति मूलं छिनत्ति भ्रातृव्यस्यैव मूलं छिनत्ति पितृदेवत्यातिखातेयर्तां
खनति प्रजापतिना (२१)

यज्ञमुखेन् सम्मितामा प्रतिष्ठायै खनति यज्ञमानमेव प्रतिष्ठां गंमयति दक्षिणतो
वर्षीयसीं करोति देवयज्ञस्यैव रूपमंकः पुरीषवर्ती करोति प्रजा वै पश्वः पुरीषं
प्रजयैवैनं पशुभिः पुरीषवन्तं करोत्युत्तरं परिग्राहं परिं गृह्णात्येतावंती वै पृथिवी यावंती
वदिस्तस्यां एतावंत एव भ्रातृव्यं निर्भज्याऽस्तमन् उत्तरं परिग्राहं परिं गृह्णाति कूरमिंव्
वा - (२२)

एतत्करोति यद्वेदि करोति धा अंसि स्वधा असीति योयुप्यते शान्त्यै प्रोक्षणीरा
सांदद्यत्यापो वै रक्षोद्धी रक्षासामपंहत्यै स्फ्यस्य वर्तमन्सादयति युज्ञस्य सन्तत्यै यं द्विष्यात्तं
ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ (२३)

भूजुति प्रजापतिनेव वै त्रयस्मिंश्च च ॥४॥ [४]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यद्विगृही॑षि प्रौक्षीः केनाऽप इति ब्रह्मणेति ब्रूयाद्विगृह्यैव

हृवी॒षि प्रोक्षति॑ ब्रह्मणा॒उप इ॒ध्माबुरुहि॑ः प्रोक्षति॑ मे॒ध्यंमेवैनं॒त्करोति॑ वेदिं॑ प्रोक्षत्युक्षा॑ वा॑
ए॒षाऽलोमका॑उमेध्या॑ यद्वेदिर्मेध्यामेवैना॑ करोति॑ दिवे॑ त्वा॑उन्तरिक्षाय॑ त्वा॑ पृथिव्यै॑ त्वोति॑
बुरुहिरुसाद्य॑ प्रो- (२४)

क्षत्येभ्य ए॒वैनलोकेभ्यः प्रोक्षति॑ कृरमिव॑ वा॑ ए॒तत्करोति॑ यत्खनंत्युपो॑ नि॑ नयति॑ शान्त्यै॑
पुरस्ता॑त्प्रस्तुरं॑ गृह्णाति॑ मुख्यंमेवैनं॑ करोतीयन्तं॑ गृह्णाति॑ प्रजापतिना॑ यज्ञमुखेन॑ सम्मितं॑
बुरुहि॑ः स्तृणाति॑ प्रुजा॑ वै॑ बुरुहि॑ः पृथिवी॑ वेदिः प्रुजा॑ ए॒व पृथिव्यां॑ प्रतिष्ठापयुत्यनंतिदृश्वरः॑
स्तृणाति॑ प्रुजयै॒वैनं॑ पुशुभिरुनंतिदृश्वरं॑ करो- (२५)

त्युत्तरं॑ बुरुहिषः॑ प्रस्तुरः॑ सांदयति॑ प्रुजा॑ वै॑ बुरुहिर्यजंमानः॑ प्रस्तुरो॑ यजंमानमेवा-
यंजमानादुत्तरं॑ करोति॑ तस्माद्यजंमानो॑यंजमानादुत्तरो॑उन्तर्दधाति॑ व्यावृत्या॑ अनक्ति॑
हुविष्कृतमेवैनं॑ सुवर्गं॑ लोकं॑ गंमयति॑ त्रेधानक्ति॑ त्रयं॑ इमे॑ लोका॑ ए॒भ्य ए॒वैनं॑ लोकेभ्यौ-
जनक्ति॑ न प्रति॑ क्षणाति॑ यत्प्रतिशृणीयादनूर्ध्वं॑ भावुकं॑ यजंमानस्य॑ स्यादुपरीव॑ प्र
हर- (२६)

त्युपरीव॑ हि॑ सुवर्गो॑ लोको॑ नि॑ यच्छति॑ वृष्टिमेवास्मै॑ नि॑ यच्छति॑ नात्यग्रं॑ प्र हरैदत्यंग्रं
प्रहरैदत्यासारिण्यंध्यर्योर्नाशुका॑ स्यान्न॑ पुरस्तात्प्रत्यस्येद्यत्पुरस्ता॑त्प्रत्यस्यै॒सुवर्गलोकाद्यजं-
मानं॑ प्रति॑ नुदेत्याश्च॑ प्र हरति॑ यजंमानमेव॑ सुवर्गं॑ लोकं॑ गंमयति॑ न विष्वश्चं॑ वि॑ युयाद्विष्वश्चं॑
वियुयाथ॑ (२७)

स्यस्य॑ जायेतोर्ध्ममुद्यौ॒त्यूर्ध्मिव॑ हि॑ पुःसः॑ पुमानेवास्य॑ जायते॑ यथ्स्फेनं॑ वोपवेषेण॑
वा॑ योयुप्येत॑ स्तृतिरेवास्य॑ सा॑ हस्तेन॑ योयुप्यते॑ यजंमानस्य॑ गोपीथाय॑ ब्रह्मवादिनो॑ वदन्ति॑
किं॑ यज्ञस्य॑ यजंमान॑ इति॑ प्रस्तर॑ इति॑ तस्य॑ कं॑ सुवर्गो॑ लोक॑ इत्याहवनीय॑ इति॑
ब्रूयाद्यत्रस्तरमाहवनीयै॑ प्रहरति॑ यजंमानमेव॑ (२८)

सुवर्गं॑ लोकं॑ गंमयति॑ वि॑ वा॑ ए॒तद्यजंमानो॑ लिशते॑ यत्प्रस्तुरं॑ योयुप्यन्ते॑ बुरुहिरनु॑
प्रहरति॑ शान्त्या॑ अनारम्भ॑ इव॑ वा॑ ए॒तरह्यध्वर्युः॑ स॒ईश्वरो॑ वैपुनो॑ भवितोर्धुवा-॑
जसीतीमामभि॑ मृशतीयं॑ वै॑ ध्रुवाऽस्यामेव॑ प्रति॑ तिष्ठति॑ न वैपुनो॑ भंवत्यगा(३)नंग्रीदित्याह॑
यद्वृयादग्निग्रिरित्यग्रावग्निं॑ गंमयेन्निर्यजंमान॑ सुवर्गलोकाङ्गजेदग्नित्येव॑ ब्रूयाद्यजंमानमेव॑
सुवर्गं॑ लोकं॑ गंमयति॥१९)

आ॒सा॒द्य प्रानंति॒दशं करोति हरति वियु॒द्यजंमानमेवाश्चिरितं सु॒सदंश च॥६॥ [५]

अ॒ग्ने॒स्त्रयो ज्याया॑सो भ्रातर आ॒सन्ते देवेभ्यो हृव्यं वहन्तः प्रार्मी॒यन्त् सौ॑
अ॒ग्निर्बिभेदित्थं वाव स्य आर्तिं॒मारिष्यतीति॒ स निलो॑यत् सोऽपः प्राविशत्तं देवताः
प्रैषमैच्छुन्तं मथ्यः प्राब्र॑वीत्तमशपद्धियाधिया त्वा वध्यासुर्यो मा प्रावोच्च इति॒ तस्मान्मथ्य
धियाधिया घन्ति शसो - (३०)

हि तमन्विद्दन्तमबुन्नुपं न आ वर्तस्व हृव्यं नौ वहेति॒ सौऽब्रवीद्वरं वृणै॒
यदेव गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि॒ स्कन्दात्तमे भ्रातृणां भागधेयमसुदिति॒ तस्माद्यद्
गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि॒ स्कन्दति॒ तेषां तद्वांगधेयं तानेव तेन प्रीणाति॒ परिधीन्परि॒
दधाति॒ रक्षंसामपंहत्यै॒ सङ्ग स्पर्शयति॒ (३१)

रक्षंसामनन्ववचाराय न पुरस्तात्परि॒ दधात्यादित्यो हृवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षाऽस्यपहन्त्यृद्धै॒
सुमिधावा दधात्युपरिष्टादेव रक्षाऽस्यपं हन्ति॒ यजुषाऽन्यां तृष्णीमन्यां मिथुनत्वायु द्वे आ॒
दधाति॒ द्विपाद्यजंमानः प्रतिष्ठित्यै॒ ब्रह्मवादिनो वदन्ति॒ स त्वै यजेत् यो यज्ञस्याऽत्यर्या॒
वर्सीयाऽन्त्यादिति॒ भूपतये॒ स्वाहा॒ भुवनपतये॒ स्वाहा॒ भूतानां॒ (३२)

पतंये॒ स्वाहेति॒ स्कन्नमनु॒ मन्त्रयेत् यज्ञस्यैव तदात्या॒ यजंमानो वर्सीयान्भवति॒
भूयसीरुहि॒ देवताः प्रीणाति॒ जामि॒ वा एतद्यज्ञस्यै॒ क्रियते॒ यदन्वश्चौ॒ पुरोडाशां॒ वुपाऽशुयाजम-
न्तरा॒ यजुत्यजामित्वायाथौ॒ मिथुनत्वायुग्निरुभिंलोक॒ आर्सीद्युमौऽस्मिन्नते॒ देवा॒
अंब्रवुन्नेतेमौ॒ वि पर्यूहामेत्युन्नाद्येन॒ देवा॒ अग्नि-॒ (३३)

मुपामंत्रयन्त राज्येन॑ पितरो॑ युमं तस्मादग्निर्देवानां॒ मन्त्रादो युमः पितृणां॑ राजा॑ य
एवं वेद प्र राज्यमन्नाद्यमाप्नोति॒ तस्मां एतद्वांगधेयं प्रायच्छुन् यदुग्रयै॒ स्विष्टकृतेऽवद्यन्ति॒
यदुग्रयै॒ स्विष्टकृतेऽवद्यति॒ भागधेयैनैव तद्वद्रः॑ समर्धयति॒ सुकृथस्कृदवं द्यति॒ सुकृदिवं॒ हि॒
रुद्र उत्तरार्धादवं द्यत्येषा॒ वै रुद्रस्य॑ (३४)

दिख्यस्वायामेव दिशि॒ रुद्रं निरवदयते॒ द्विरभि॒ घारयति॒ चतुरवत्तस्याऽत्यै॒ पशवो॒ वै॒
पूर्वा॒ आहुतय एष रुद्रो॒ यदग्निर्यत्पूर्वा॒ आहुतीरुभि॒ जुहुयाद्रुद्राय॑ पशूनपि॒ दध्यादपशुर्यजंमानः॒
स्यादतिहाय॑ पूर्वा॒ आहुतीर्जुहोति॒ पशूनां गोपीथाय॑॥ (३५)

मनुः पृथिव्या यज्ञियमैच्छुध्स धूतं निषिक्तमविन्दस्मौऽब्रवीत्कोऽस्येश्वरो यज्ञेऽपि कर्तोरिति तावब्रूतां मित्रावरुणौ गोरेवावमीश्वरौ कर्तोः स्व इति तौ ततो गाः समैरयताः सा यत्रयत्र न्यक्रामत्ततो धूतमपीड्यत् तस्माद् धूतपंद्युच्यते तदस्यै जन्मोपहूतः रथन्तरः सुह पृथिव्येत्याहे- (३६)

यं वै रथन्तरमिमामेव सुहान्नाद्येनोपं ह्यत् उपहूतं वामदेव्यः सुहान्नतरिक्षेणेत्याह पश्वो वै वामदेव्यं पश्नैव सुहान्नतरिक्षेणोपं ह्यत् उपहूतं बृहस्पति दिवेत्याहैरं वै बृहदिरामेव सुह दिवोपं ह्यत् उपहूताः सुस होत्रा इत्याहु होत्रा एवोपं ह्यत् उपहूता धेनुः (३७)

सुहरसभेत्याह मिथुनमेवोपं ह्यत् उपहूतो भक्षः सखेत्याह सोमपीथमेवोपं ह्यत् उपहूताँ (४) हो इत्याहाऽऽत्मानमेवोपं ह्यत् आत्मा ह्युपहूतानां वसिंष्ठ इडामुपं ह्यते पश्वो वा इडा पश्नैवोपं ह्यते चतुरुपं ह्यते चतुष्पादे हि पश्वो मानवीत्याह मनुरुद्येता- (३८)

मग्रेऽपश्यद् धूतपदीत्याह यदेवास्यै पदाद् धूतमपीड्यत् तस्मादेवमाह मैत्रावरुणीत्याह मित्रावरुणौ ह्येनाः समैरयतां ब्रह्म देवकृतमुपहूतमित्याहु ब्रह्मैवोपं ह्यते दैव्या अध्वर्यव उपहूता उपहूता मनुष्यां इत्याह देवमनुष्यानेवोपं ह्यते य इमं यज्ञमवान् ये यज्ञपर्ति वर्धनित्याह (३९)

यज्ञाय चैव यजमानाय चाऽशिषमा शास्त उपहूते द्यावापृथिवी इत्याहु द्यावापृथिवी एवोपं ह्यते पूर्वजे ऋतावर्गे इत्याह पूर्वजे ह्येते ऋतावर्गे देवी देवपुत्रे इत्याह देवी ह्येते देवपुत्रे उपहूतोऽयं यजमान इत्याहु यजमानमेवोपं ह्यत् उत्तरस्यां देवयज्यायामुपहूतो भूयसि हविष्करणं उपहूतो दिव्ये धामनुपहूत- (४०)

इत्याह प्रजा वा उत्तरा देवयज्या पश्वो भूयो हविष्करणः सुवर्गो लोको दिव्यं धामेदमसीदमसीत्येव यज्ञस्य प्रियं धामोपं ह्यते विश्वमस्य प्रियमुपहूतमित्याहाऽम्बद्धारमेवोपं ह्यते॥ (४१)

आहु धेनुरेतां वर्धनित्याहु धामनुपहूतश्चतुर्लिङ्गश्चाच॥६॥

[७]

पश्वो वा इडा स्वयमा दत्ते काममेवाऽत्मना पशुनामा दत्ते न ह्यन्यः कामं पशुनां प्रयच्छति वाचस्पतये त्वा हुतं प्राशनामीत्याहु वाचमेव भागुधेयैन प्रीणाति सदसुस्पतये

त्वा हुतं प्राशजामीत्याह स्वगाकृत्यै चतुरवृत्तं भवति हृविर्वै चतुरवृत्तं पशवंशतुरवृत्तं यद्धोता^०
प्राशजीयाद्वोता- (४२)

इति मार्च्छेद्यदग्नौ जुहुयाद्रुद्रायं पशूनपि दध्यादपुशुर्यजमानः स्याद्वाचस्पतये त्वा
हुतं प्राशजामीत्याह पुरोक्षमैवनज्ञहोति सदसुस्पतये त्वा हुतं प्राशजामीत्याह स्वगाकृत्यै
प्राशजन्ति तीर्थ एव प्राशजन्ति दक्षिणां ददाति तीर्थ एव दक्षिणां ददाति वि वा एतद्यज्ञं (४३)

छिन्दन्ति यन्मध्यतः प्राशजन्यद्विमार्जयन्त आपो वै सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञः
सं तन्वन्ति देवा वै यज्ञाद्रुद्रमन्तरायन्त्स यज्ञमविध्यत्तं देवा अभि समर्गच्छन्त कल्पतां
न इदमिति तेऽब्रुवन्धिस्वष्टं वै न इदं भविष्यति यदिमः राधयिष्याम इति तथिस्वष्टकृतः
स्विष्टकृत्वं तस्याऽविद्धुं नि- (४४)

रकृन्तुन् यवेन सम्भितं तस्माद्यवमात्रमव द्येद्यज्ञायोऽवद्येद्रोपयेत्तद्यज्ञस्य यदुप
च स्तृणीयादभि च घारयेदुभयतः सङ्खायि कुर्यादवदायाभि घारयति द्विः सम्पद्यते
द्विपायज्ञमानः प्रतिष्ठित्यै यत्तिरश्चीनं मतिहरेदनभिविद्धं यज्ञस्याभि विद्येदग्रेण परि हरति
तीर्थनेव परि हरति तत्पूष्णे पर्यहरन्तत् (४५)

पूषा प्राशय दत्तोऽरुणत्तस्मात्पूषा प्रपिष्ठभागोऽदन्तको हि तं देवा अब्रुवन्वि वा
अयमार्घ्यप्राशित्रियो वा अयमभूदिति तद्वृहस्पतये पर्यहरन्सोऽविभेद्वृहस्पतिरित्यं वाव
स्य आर्तिमारिष्यतीति स एतं मत्रमपश्यन्थसूर्यस्य त्वा चक्षुषां प्रति पश्यामीत्यब्रवीन्न हि
सूर्यस्य चक्षुः (४६)

किं चन हिनस्ति सोऽविभेत्प्रतिगृह्णन्त मा हि सिष्यतीति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेन-
जश्विनोर्बुभ्या पूष्णो हस्ताभ्यां प्रति गृह्णामीत्यब्रवीभसवितृप्रसूत एवैनद्विष्णां देवताभिः
प्रत्यंगृह्णाथ्सोऽविभेत्प्राशजन्त मा हि सिष्यतीत्यग्नेस्त्वाऽस्येन प्राशजामीत्यब्रवीन्न
ह्यग्रेरास्यं किं चन हिनस्ति सोऽविभेत् (४७)

प्राशितं मा हि सिष्यतीति ब्राह्मणस्योदरेणेत्यब्रवीन्न हि ब्राह्मणस्योदरं किं चन
हिनस्ति बृहस्पतेर्ब्रह्मणेति स हि ब्रह्मिष्ठोऽप वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति यः प्राशित्रं
प्राशजात्यद्विमार्जयित्वा प्राणान्थसमृशतेऽमृतं वै प्राणा अमृतमापः प्राणानेव यथास्थानमुपं
हयते॥ (४८)

प्राश्नजीयाद्वातां युजं निरहृतचक्षुरास्थैङ्कं चन हिनस्ति सौऽविभेदतुंश्वत्वारिष्यत्वा॥७॥

[८]

अग्रीध आ देखात्युग्रिमुखानेवर्वत्नंग्रीणाति समिधमा देखात्युत्तरासामाहुतीनां प्रतिष्ठित्या अथो समिद्वत्येव जुहोति परिधीन्धसम्मार्हिं पुनात्येवैनान्धस्कृथसंकृथसम्मार्हिं परांडिव हैतरहि यज्ञश्वतुः सम्पद्यते चतुष्पादः पशवः पशूनेवावे रुन्धे ब्रह्मन्म स्थास्याम इत्याहात्र वा एतरहि यज्ञः श्रितो - (४९)

यत्र ब्रह्मा यत्रैव यज्ञः श्रितस्तते एवैनमा रभते यद्वस्तेन प्रमीवेद्वपुः स्याद्यच्छ्रीण्णा शीर्षक्तिमान्धस्याद्यत्तुष्णीमासीतासं प्रत्तो यज्ञः स्यात्प्रति तिष्ठत्येव ब्रूयाद्वाचि वै यज्ञः श्रितो यत्रैव यज्ञः श्रितस्तते एवैनः सम्प्रयच्छति देवं सवितेरेतते प्रा- (५०)

इहेत्याहु प्रसूत्यै बृहस्पतिर्ब्रह्मेत्याहु स हि ब्रह्मिष्ठः स यज्ञं पाहि स यज्ञपतिं पाहि स मां पाहीत्याह यज्ञाय यज्ञानायाऽऽत्मने तेभ्ये एवाऽशिषुमा शास्तेऽनार्त्या आश्राव्याऽऽह देवान् यजेति ब्रह्मवादिनो वदन्तीष्ठा देवता अथ कतुम एते देवा इति छन्दाः सीति ब्रूयाद्वायुर्त्रीं त्रिष्टुभं (५१)

जगतीमित्यथो खल्वाहुर्ब्रह्मणा वै छन्दाः सीति तानेव तद्यजति देवानां वा इष्ठा देवता आसुन्नथाग्निर्नदेऽज्वलत्तं देवा आहुतीभिरनूयाजेष्वन्विन्दन् यदनूयाजान् यज्ञत्युग्रिमेव तथसमिन्द्व एतदुर्वै नामासुर आसीथस एतरहि यज्ञस्याऽशिषेमवृक्षं यद्युयादेत- (५२)

दु द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येतदुमेवासुरं यज्ञस्याऽशिषं गमयेदिदं द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येव ब्रूयाद्यज्ञानमेव यज्ञस्याऽशिषं गमयत्यार्घं सूक्तवाकमुत नमोवाकमित्यां हेदमराथ्मेति वावैतदाहोपश्रितो दिवः पृथिव्योरित्याह द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञ उपश्रित ओमन्वती तेऽस्मिन् यज्ञे यजमान द्यावापृथिवी (५३)

स्तामित्याहुऽशिषेमेवैतामा शास्ते यद्युयाथ्मूपावसाना च स्वध्यवसाना चेति प्रमायुको यज्ञानः स्याद्यदा हि प्रमीयतेऽथेमामुपावस्यति सूपचरणा च स्वधिचरणा चेत्येव ब्रूयाद्वरीयसीमेवास्मै गव्यौतिमा शास्ते न प्रमायुको भवति तयोराविद्युग्रिरिदः हुविरंजुषतेत्याह या अयोक्षम (५४)

देवतास्ता अंगीरथामेति वावैतदाह यन्न निर्दिशेत्पतिवेशं यज्ञस्याऽशीर्णच्छेदा शास्ते इयं यज्ञानोऽसावित्याह निर्दिशयैवैनः सुवर्गं लोकं गंभयत्यायुरा शास्ते सुप्रजास्त्वमा शास्तु इत्याहुऽशिषेमेवैतामा शास्ते सजातवनस्यामा शास्तु इत्याह प्राणा वै संजाताः

प्राणानेव (५५)

नान्तरैति तदग्निर्देवो देवेभ्यो वनते वयमुग्रमानुषा इत्याहुग्निर्देवेभ्यो वनुते वयमनुष्यैभ्य इति वावैतदाहुह गतिर्वामस्येदं च नमो देवेभ्य इत्याहु याश्वैव देवता यज्ञति याश्व न ताभ्य एुवोभयीभ्यो नमस्करोत्यात्मनोऽनात्मै॥ (५६)

श्रितस्ते प्र त्रिष्टुमेतद्यावापृथिवी या अयांक्षम् प्राणानेव पद्मत्वारिःशाच॥८॥ [१]

देवा वै यज्ञस्य स्वगाकृतारं नविन्दन्ते शुंयुं बारहस्पत्यमंब्रुवन्निमं नौ यज्ञङ् स्वगाकृतिर्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणै यदेवाब्राह्मणोक्तोऽश्रद्धधानो यज्ञते सा मै यज्ञस्याऽशीरसदिति तस्माद्ब्राह्मणोक्तोऽश्रद्धधानो यज्ञते शुंयुमेव तस्य बारहस्पत्यं यज्ञस्याऽशीर्गच्छत्येतन्ममेत्यब्रवीत्किं मै प्रजाया - (५७)

इति योऽपगुरातै शतेन यातयाद्यो निहनंस्महस्रेण यातयाद्यो लोहितं करवद्यावतः प्रस्कर्वं पाऽसून्त्सङ्घात् तावतः संवध्मरान्पितृलोकं न प्र जानादिति तस्माद्ब्राह्मणाय नापं गुरेत् न नि हन्यान्न लोहितं कुर्यादितावतात् हैनंसा भवति तच्छं योरा वृणीमहु इत्याहु यज्ञमेव तथस्वगा करोति त- (५८)

च्छुं योरा वृणीमहु इत्याहु शुंयुमेव बारहस्पत्यं भाग्येयैन् समर्थयति ग्रातुं यज्ञाय ग्रातुं यज्ञपतय इत्याहुऽशिष्मेवैतामा शास्ते सोमं यज्ञति रेतं एव तद्वधाति त्वष्टारं यज्ञति रेतं एव हितं त्वष्टा रूपाणि वि करोति देवानां पक्षीर्यजति मिथुनत्वायाग्निं गृहपतिं यज्ञति प्रतिष्ठित्यै जामि वा एुतद्यज्ञस्य क्रियते (५९)

यदाज्येन प्रयाजा इज्यन्त आज्येन पक्षीसंयाजा ऋचमनूच्यं पक्षीसंयाजानामृचा यंजत्यजामित्वायाथो मिथुनत्वाय पङ्किप्रायणो वै यज्ञः पङ्कुदयनः पञ्च प्रयाजा इज्यन्ते चत्वारः पक्षीसंयाजाः संमिष्ययज्ञः पञ्चमं पङ्किमेवानुं प्र यन्ति पङ्किमनूद्यन्ति॥ (६०)

प्रजायां करोति तरिक्येते त्रयंस्त्रिःशाच॥८॥ [१०]

युक्ष्वा हि देवहूतमाऽ अश्वाऽ अग्ने रथीरिव। नि होतां पूर्व्यः संदः। उत नौ देवदेवाऽ अच्छां वोचो विदुष्टरः। श्रद्धिश्वा वार्या कृधि। त्वऽ हु यद्विष्णु सहसः सूनवाहुता। ऋतावा यज्ञियो भुवः। अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः। मूर्धा कुवी रथीणाम् तं नेमिमृभवो यथा नमस्व सहूतिभिः। नेदीयो यज्ञः- (६१)

मंडिरः। तस्मै नूनम् भिद्यवे वाचा विरूप नित्यंया। वृष्णे चोदस्व सुष्टुतिम्। कमुँ ष्विदस्य सेनयाऽग्नेरपांकचक्षसः। पणि गोषु स्तरामहे। मा नौ देवानां विशः प्रस्त्रातीरिवोस्त्राः। कृशं न हासुरघ्नियाः। मा नः समस्य दृढ्यः परिद्वेषसो अङ्गुहतिः। ऊर्मिन नावुमा वंधीत। नमस्ते अग्र ओजसे गृणन्ति देव कृष्टयः। अमै- (६२)

रुमित्रमर्दय। कुविश्मु नो गविष्टयेऽग्ने संवेषिषो रुयिम्। उरुकृदुरु णस्कृधि। मा नौ अस्मिन्महाधुने परां वर्गाभुद्यथा। संवर्गः सः रुयिं जय। अन्यमस्मद्द्विया इयमग्ने सिषंकु दुच्छुना॑॥। वर्धा नो अमवच्छवः। यस्याजुषन्नमस्विनः शमीमदुर्मखस्य वा। तं घेदग्निर्वृधावति। परस्या अधि (६३)

संवतोऽवर्गः अभ्या तरा। यत्राहमस्मि ताः अवा। विद्वा हि तै पुरा वयमग्ने पितुर्यथाऽवसः। अधा ते सुम्रमीमहे। य उग्र इव शर्यहा तिग्मशृङ्गो न वःसंग। अग्ने पुरो रुरोजिथ। सखायः सं वः सम्यश्चमिषुङ् स्तोमं चाग्रयैः। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नम्ने सहस्वते। सः सुमिद्युवसे वृत्पन्नग्ने विश्वान्यर्य आ। इडस्पुदे समिध्यसे स नो वसून्या भर। प्रजापते स वैदु सोमापूषणेमौ देवौ॥। (६४)

यज्ञममेरपि वृत्पन्नकान्नवि शुतिश्च॥ ४॥

[११]

उशन्तस्त्वा हवामह उशन्तः समिधीमहि। उशन्तुशत आ वंह पितृन् हविषे अत्तवै। त्वः सोम् प्रचिकितो मनीषा त्वः रजिष्टमनु नेषि पन्थाम्। तव प्रणीतो पितरो न इन्दो देवेषु रक्मभजन्त धीराः। त्वया हि नः पितरः सोम् पूर्वे कर्माणि चुक्रः पंवमान् धीराः। वन्वन्नवातः परिधीः रपैर्णु वीरेभिरश्वैर्मुघवां भवा - (६५)

नः। त्वः सोम पितृभिः संविदानोऽनु द्यावापृथिवी आ तत्तन्थ। तस्मै त इन्दो हुविषा विधेम वयः स्याम् पतयो रयीणाम्। अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छत् सदःसदः सदत सुप्रणीतयः। अत्ता हुवीःषि प्रयत्नानि बरहिष्यथा रयिः सर्ववीरं दधातन। बरहिषदः पितर ऊत्यर्वागिमा वो हव्या चक्रमा जुषध्वम्। त आ गतावसा शन्तमेनाथास्मभ्यः (६६)

शं योररुपो दधात। आहं पितृन्थसुविदत्राः अविष्मि नपातं च विक्रमं च विष्णोः। बरहिषदो ये स्वधयां सृतस्य भजन्त पित्वस्त इहाग्निष्ठाः। उपंहूताः पितरः सोम्यासौ बरहिष्येषु निधिषु प्रियेषु। त आगमन्तु त इह श्रुत्वाधि ब्रुवन्तु ते अवन्त्वस्मान्।

उर्दौरतामवर् उत्परांसु उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासंः। असुं (६७)

य ईयुर्वृका क्रृतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु। इदं पितृभ्यो नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरास ईयुः। ये पार्थिवे रजस्या निषंत्ता ये वां नूनः सुवृजनांसु विक्षु। अधायथा नः पितरः परासः प्रलासो अग्रं क्रृतमाशुषाणाः। शुचीदयन्दीधितिमुक्तशासः क्षामा भिन्नन्तो अरुणीरपं ब्रन्ता यदग्ने (६८)

कव्यवाहन पितृन् यक्ष्यृतावृथः। प्र च हृव्यानि वक्ष्यसि देवेभ्यश्च पितृभ्य आ। त्वमग्र ईडितो जातवेदोऽवाङ्गुव्यानि सुरभीणि कृत्वा। प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अंक्षन्नद्वित्वं देवं प्रयत्ना हृवीःषिं। मातली कुव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिरुक्तकभिर्वाधनः। याङ्क्षं देवा वांवृधुर्ये च देवाश्वाहाऽन्ये स्वधया ऽन्ये मंदन्ति। (६९)

इमं यंम प्रस्तुरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः। आ त्वा मत्राः कविशस्ता वंहन्त्वेना राजन् हृविषां मादयस्व। अङ्गिरोभिरा गंहि यज्ञियैभिर्यमं वैरूपैरिह मादयस्व। विवस्वन्तः हुवे यः पिता तेऽस्मिन् यज्ञे बुरुहिष्या निषद्यां। अङ्गिरसो नः पितरो नवंगवा अर्थर्वाणो भृगांवः सोम्यासंः। तेषां वयः सुमुतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम॥ (७०)

भृवाश्वस्युमसुं यदग्ने मदन्ति सौमनस एकश्च॥६॥ [१२]

सुमिधश्वसुपी प्रजापतिराज्ये देवस्य स्फग्मवादिनोऽद्विग्रेष्यो मनः पृथिव्याः पुश्योऽग्नीष्मे देवा वै यज्ञस्य युक्तोशन्तस्वा द्वादश॥१२॥
सुमिधे यज्ञां तस्मात्राभागः हि तमन्वित्याह प्रजा वा अहेत्याह युक्त्वा हि संसृतिः॥७०॥
सुमिधः सौमनसे स्याम॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठः प्रश्नः समाप्तः॥२-६॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डः समाप्तः॥२॥

